

Brüssel, 20. juuni 2023
(OR. en)

10867/23

Institutsioonidevaheline
dokument:
2022/0195(COD)

ENV 718
CLIMA 315
FORETS 74
AGRI 346
POLMAR 37
CODEC 1170

MENETLUSE TULEMUS

Saatja:	Nõukogu peasekretariaat
Saaja:	Delegatsioonid
Eelmise dok nr:	10719/23
Komisjoni dok nr:	10607/22 + ADD 1
Teema:	Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus looduse taastamise kohta – Üldine lähenemisviis

Delegatsioonidele edastatakse lisas teavitamise eesmärgil looduse taastamise määrust käsitleva üldise lähenemisviisi tekst, mille nõukogu (keskkond) kiitis heaks oma 20. juunil 2023 toimunud 3959. istungil.

Muudatused võrreldes komisjoni ettepanekuga, mis tulenevad nõukogus toimunud aruteludest, on esitatud **paksus allajoonitud kirjas** ja väljajäetud tekst on esitatud nurksulgudes [...].

Ettepanek:

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS

looduse taastamise kohta

(EMPs kohaldatav tekst)

EUROOPA PARLAMENT JA EUROOPA LIIDU NÕUKOGU,
võttes arvesse Euroopa Liidu toimimise lepingut, eriti selle artikli 192 lõiget 1,
võttes arvesse Euroopa Komisjoni ettepanekut,
olles edastanud seadusandliku akti eelnõu liikmesriikide parlamentidele,
võttes arvesse Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamust¹,
võttes arvesse Regioonide Komitee arvamust,
toimides seadusandliku tavamenetluse kohaselt
ning arvestades järgmist:

- (1) Ökosüsteemide taastamise kohta on liidu tasandil vaja kehtestada õigusnormid, et tagada elurikka ja vastupanuvõimelise looduse taastumine kogu liidu territooriumil. Ökosüsteemide taastamine aitab kaasa ka liidu kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemise eesmärkide täitmisele.

¹ ELT C, lk .

- (2) Euroopa rohelises kokkuleppes² on esitatud ulatuslik tegevuskava, et muuta liit õiglaseks ja jõukaks nüüdisaegse, ressursitõhusa ja konkurentsivõimelise majandusega ühiskonnaks, mille eesmärk on kaitsta, säilitada ja suurendada liidu looduskapitali ning kaitsta kodanike tervist ja heaolu keskkonnaga seotud riskide ja mõju eest. Euroopa rohelise kokkuleppe raames on komisjon vastu võtnud ELi elurikkuse strateegia aastani 2030³.
- (3) Nõukogu otsusega 93/626/EMÜ⁴ heaks kiidetud bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni osalistena on liit ja selle liikmesriigid võtnud enda kohustuseks pikaajalise strateegilise visiooni, mis 2010. aastal võeti vastu konventsiooni osaliste konverentsi otsusega X/2 bioloogilise mitmekesisuse strateegilise kava kohta ajavahemikuks 2011–2020⁵ ning mida järgides saavutatakse 2050. aastaks bioloogilise mitmekesisuse väärtustamine, kaitsmine, taastamine ja arukas kasutamine, säilitades ökosüsteemiteenused, hoides planeedi head seisundit ja pakkudes kõigile inimestele vajalikke hüvesid.

2 Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Euroopa Ülemkogule, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Euroopa roheline kokkulepe“, 11.12.2019 (COM(2019) 640 final).

3 Komisjoni 20. mai 2020. aasta teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „ELi elurikkuse strateegia aastani 2030. Toome looduse oma ellu tagasi“ (COM(2020) 380 final).

4 Nõukogu 25. oktoobri 1993. aasta otsus 93/626/EMÜ bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni sõlmimise kohta (EÜT L 309, 13.12.1993, lk 1).

5 <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=12268>.

- (4) [...] 2022. aasta detsembris bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni osaliste konverentsi 15. istungjärgul lepiti kokku üleilmse elurikkuse raamistik⁶, milles on esitatud tegevusele suunatud ülemaailmsed eesmärgid kiireloomuliste meetmete võtmiseks 2030. aastale eelneva kümnendi jooksul, selleks et tagada, et kõik piirkonnad on hõlmatud kaasava, integreeritud ja elurikkust arvesse võtva ruumilise planeerimise ja/või maa- ja merekasutuse muutusi käsitlevate tõhusate majandamisprotsessidega; viia suure elurikkusega alade, sealhulgas suure ökoloogilise terviklikkusega ökosüsteemide kadumine 2030. aastaks nulli lähedale, austades samal ajal põlisrahvaste ja kohalike kogukondade õigusi, nagu on sätestatud ÜRO põlisrahvaste õiguste deklaratsioonis; tagada, et 2030. aastaks taastatakse tõhusalt vähemalt 30 protsenti kahjustatud maismaa-, sisevee- ning mere- ja rannikuökosüsteemide aladest, parandamaks elurikkust ning ökosüsteemi funktsioone ja teenuseid, ökoloogilist terviklikkust ja ühenduvust; taastada looduse panus inimestesse ning seda säilitada ja suurendada, sealhulgas selliseid ökosüsteemi funktsioone ja teenuseid nagu õhu, vee ja kliima reguleerimine, mulla seisund, tolmeldamine ja haigusrisiki vähendamine, samuti kaitse loodusõnnetuste ja -katastroofide eest looduspõhiste lahenduste ja/või ökosüsteemipõhiste lähenemisviiside abil, mis toovad kasu kõigile inimestele ja loodusele. Üleilmne elurikkuse raamistik võimaldab teha edusamme 2050. aastaks seatud tulemustele suunatud eesmärkide saavutamisel.
- (5) ÜRO kestliku arengu eesmärkides⁷ (eelkõige eesmärkides 14.2, 15.1, 15.2 ja 15.3) osutatakse vajadusele tagada maismaa-ökosüsteemide ja sisemaa mageveeökosüsteemide ning nende teenuste, eelkõige metsade, märgalade, mägede ja kuivalade kaitse, taastamine ja kestlik kasutamine.
- (6) ÜRO Peaassamblee kuulutas oma 1. märtsi 2019. aasta resolutsioonis⁸ aastateks 2021–2030 välja ÜRO ökosüsteemide taastamise aastakümne, et toetada ja suurendada jõupingutusi ökosüsteemide seisundi halvenemise ärahoidmiseks, peatamiseks ja suundumuse ümberpööramiseks kogu maailmas ning suurendada teadlikkust ökosüsteemi taastamise olulisusest.

6 Kunmingi-Montreali üleilmne elurikkuse raamistik. Eesistuja esitatud otsuse eelnõu, CBD/COP/DEC/15/4, 19. detsember 2022.

7 [ÜRO kestlik areng – 17 eesmärki muuta oma maailma.](#)

8 ÜRO 1. märtsi 2019. aasta resolutsioon 73/284 ökosüsteemide taastamise aastakümne (2021–2030) kohta.

- (7) ELi elurikkuse strateegiaga aastani 2030 soovitakse 2030. aastaks tagada, et inimeste, planeedi, kliima ja majanduse hüvanguks on Euroopa elurikkus suunatud taastumisele. Selles on esitatud ELi looduse taastamise põhjalik kava, mis sisaldab mitut põhikohustust, sealhulgas kohustus esitada ettepanek ELi looduse taastamise õiguslikult siduvate eesmärkide kohta, et taastada kahjustatud ökosüsteemid (eelkõige need, mis kõige paremini sobivad süsiniku sidumiseks ja säilitamiseks) ning ära hoida ja vähendada looduskatastroofide mõju.
- (8) Euroopa Parlament väljendas oma 9. juuni 2021. aasta resolutsioonis⁹ suurt heameelt, et seadusandliku ettepaneku koostamine koos looduse taastamise siduvate eesmärkidega on kohustuslik, samuti leidis parlament, et lisaks üldisele taastamisesmärgile tuleks kindlaks määrata ka ökosüsteemi-, elupaiga- ja liigikohased taastamisesmärgid, mis hõlmavad metsi, rohumaad, märg- ja turbaalasi, tolmeldajaid, vaba vooluga jõgesid, rannikualasi ja mereökosüsteeme.
- (9) Nõukogu tunnistas oma 23. oktoobri 2020. aasta järeldustes,¹⁰ et elurikkuse vähenemise ja looduse praeguse seisundi edasise halvenemise ärahoidmine on väga oluline, kuid sellest ei piisa looduse tagasitoomiseks meie ellu. Nõukogu kinnitas veel kord, et looduse taastamisel on vaja seada suuremaid eesmärke, nagu on ette pandud ELi uues looduse taastamise kavas, mis sisaldab meetmeid elurikkuse kaitsmiseks ja taastamiseks väljaspool kaitsealasi. Nõukogu märkis ka seda, et ootab ettepanekut selliste looduse taastamise õiguslikult siduvate, mõjuhinnangul põhinevate eesmärkide leidmiseks.

9 Euroopa Parlamendi 9. juuni 2021. aasta resolutsioon ELi elurikkuse strateegia kohta aastani 2030. Toome looduse oma ellu tagasi (2020/2273(INI)).

10 Nõukogu järeldused „Elurikkuse kaitseks on vaja võtta kiireloomulisi meetmeid“ (12210/20).

(10) ELi elurikkuse strateegias aastani 2030 on kindlaks määratud kohustus kaitsta õiguslikult vähemalt 30 % liidu maast (sealhulgas maismaaveed) ja 30 % merest, millest vähemalt kolmandik peaks olema range kaitse all, sealhulgas kõik allesjäänud põlismetsad ja vanad metsad. Täiendavate kaitsealade määramise kohta liikmesriikide poolt on komisjon koostöös liikmesriikide ja sidusrühmadega välja töötanud kriteeriumid ja suunised¹¹ (edaspidi „kriteeriumid ja suunised“), milles tuuakse esile, et ka taastatud alad peaksid aitama saavutada kaitsealade puhul kehtestatud liidu eesmärged, kui need alad pärast taastamise täielikku mõju vastavad või eeldatavasti vastavad kaitsealade kriteeriumidele. Kriteeriumides ja suunistes tuuakse esile ka seda, et kaitsealad võivad aidata suuresti kaasa ELi elurikkuse strateegia 2030 taastamisesmärgide saavutamisele, luues tingimused taastamispuudluste eduks. See kehtib eelkõige nende alade kohta, mis võivad looduslikult taastuda, kui kaotatakse mõned inimtegevusest tulenevad survetegurid või piiratakse neid. Mõnel juhul piisab selliste alade (sealhulgas merekeskkonna) range kaitse alla võtmisest, et seal asuvad loodusväärtused taastuksid. Peale selle toonitatakse kriteeriumides ja suunistes, et kõigilt liikmesriikidelt oodatakse, et nad aitavad kaasa ELi aastani 2030 ulatuvas elurikkuse strateegias seatud liidu eesmärkide täitmisele proportsionaalselt kaitsealadel asuvate loodusväärtustega ja nende potentsiaaliga looduse taastamisel.

11 Komisjoni talituste töödokument „Kaitsealade määramise kriteeriumid ja suunised“ (SWD(2022) 23 final).

- (11) ELi elurikkuse strateegias aastani 2030 on seatud eesmärk tagada, et kaitse suundumused või kaitsealuste elupaikade ja liikide seisund ei halvene ning et vähemalt 30 % liikidest ja elupaikadest, mille kaitsestaatuse ei ole praegu soodne, kuuluvad 2030. aastaks soodsa kaitsestaatuse kategooriasse või näitavad selget positiivset suundumust sinna kuuluda. Suunistes,¹² mille komisjon koostöös liikmesriikide ja sidusrühmadega välja töötas, et toetada nende eesmärkide saavutamist, tuuakse esile, et tõenäoliselt on vaja võtta meetmeid enamiku kõnealuste elupaikade ja liikide säilitamiseks ja taastamiseks, et 2030. aastaks peatada praegused negatiivsed suundumused või hoida praegust stabiilset või paranemisele suunduvat seisundit või hoida ära soodsa kaitsestaatusega elupaikade ja liikide vähenemine. Suunistes tuuakse esile ka seda, et taastamispuudlusi tuleb kavandada, rakendada ja koordineerida eelkõige riigi või piirkondade tasandil ning et nende liikide ja elupaikade valimisel, mille seisundit 2030. aastaks tahetakse parandada ja mida prioriteediks seada, tuleb püüda saavutada koostoime muude liidu ja rahvusvaheliste eesmärkidega, eelkõige keskkonna- või kliimapoliitika eesmärkidega.
- (12) Komisjoni 2020. aasta aruandes looduse seisundi kohta¹³ märgiti, et liit ei ole veel suutnud peatada selliste kaitsealuste elupaigatüüpide ja liikide vähenemist, mille kaitsmine on liidu jaoks oluline. Vähenemise põhjuseks on eelkõige ekstensiivsest põllumajandusest loobumine, intensiivsemad viljelustavad, veerežiimi muutmine, linnastumine ja saaste ning mittekestlik metsandustegevus ja liikide kasutamine. Peale selle kujutavad invasiivsed võõrliigid ja kliimamuutused endast suurt ja kasvavat ohtu liidu kohalikule taimestikule ja loomastikule.
- (13) On asjakohane määrata kindlaks ökosüsteemide taastamise üldeesmärk, et edendada majanduse ja ühiskonna ümberkujundamist, kvaliteetsete töökohtade loomist ja kestlikku majanduskasvu. Hea seisundi korral pakuvad nii elurikkad ökosüsteemid (nagu märgalad, mageveekogud, mets) kui ka agroökosüsteemid ning hõreda taimestikuga, mere-, ranniku- ja linnaökosüsteemid mitmesuguseid olulisi ökosüsteemiteenuseid ning kahjustatud ökosüsteemide hea seisundi taastamisest saadav kasu kõigil maismaa- ja merealadel kaalub selgelt üles taastamiskulud. Need teenused aitavad tuua mitmesugust sotsiaal-majanduslikku kasu, olenevalt majanduslikest, sotsiaalsetest, kultuurilistest, piirkondlikest ja kohalikest eripäradest.

12 Kättesaadav aadressil [Circabc \(europa.eu\)](http://circabc.europa.eu) [viide tuleb lisada]

13 Komisjoni aruanne Euroopa Parlamendile, nõukogule ning Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele „Looduse seisund Euroopa Liidus. Aruanne linnudirektiivi ja elupaikade direktiiviga kaitstud liikide ja elupaigatüüpide kaitsestaatuse ja suundumuste kohta ajavahemikul 2013–2018“ (COM(2020) 635 final).

- (14) ÜRO statistikakomisjon võttis 2021. aasta märtsis oma 52. istungjärgul vastu integreeritud keskkonnamajandusliku arvepidamise süsteemi ökosüsteemide jaoks (SEEA EA)¹⁴. SEEA EA on lõimitud ja terviklik statistikaraamistik elupaikade ja maastike andmete korrastamiseks, ökosüsteemide ulatuse, seisundi ja teenuste hindamiseks, muutuste jälgimiseks ökosüsteemi varades ning selle teabe seostamiseks majandusliku ja muu inimtegevusega.
- (15) Ökosüsteemide elurikkuse tagamine ja kliimamuutuste vastu võitlemine on omavahel lahutamatu seotud. Kliimakriisiga võitlemisel on olulisel kohal loodus ja looduspõhised lahendused, sealhulgas looduslikud süsinikuvarud ja sidujad. Samal ajal kliimakriis juba põhjustab maismaa- ja mereökosüsteemi muutusi, milleks liit peab valmistuma, sest selle mõjud on järjest tugevamad, sagedasemad ja ulatuslikumad. Valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli (IPCC) eriaruandes¹⁵ ülemaailmse 1,5 °C võrra soojenemise mõju kohta juhiti tähelepanu sellele, et mõni mõju võib olla pikaajaline või pöördumatu. Valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli kuuendas hindamisaruandes¹⁶ on märgitud, et ökosüsteemide taastamine on äärmiselt oluline, sest see aitab võidelda kliimamuutuste vastu ja vähendada ohte toiduga kindlustatusele. Valitsustevaheline bioloogilist mitmekesisust ja ökosüsteemi teenuseid käsitlev teaduslik-poliitiline foorum (IPBES) leidis oma 2019. aasta elurikkuse ja ökosüsteemiteenuste ülemaailmses hindamisaruandes,¹⁷ et kliimamuutused on looduses peamine muutuste põhjus, ning arvas, et nende mõju järgmistel aastakümnetel suureneb, ületades mõnel juhul mõju, mida avaldavad muud ökosüsteemi muutuste tegurid, näiteks muutused maismaa ja mere kasutamises.

14 https://seea.un.org/sites/seea.un.org/files/documents/EA/seea_ea_white_cover_final.pdf

15 Valitsustevaheline kliimamuutuste rühm (IPCC): Eriaruanne 1,5 °C globaalse soojenemise ja sellega seotud ülemaailmsete kasvuhoonegaaside heitkoguste suundumuste mõju kohta kliimamuutuste ohule ülemaailmse reageerimise tugevdamise, säästva arengu ja vaesuse kaotamiseks tehtavate jõupingutuste kontekstis [Masson-Delmotte, V., P. Zhai, H.-O. Pörtner, D. Roberts, J. Skea, P. R. Shukla, A. Pirani, W. Moufouma-Okia, C. Péan, R. Pidcock, S. Connors, J.B.R. Matthews, Y. Chen, X. Zhou, M. I. Gomis, E. Lonnoy, T. Maycock, M. Tignor ja T. Waterfield (toimetajad)] <https://www.ipcc.ch/sr15/>

16 [Kliimamuutused: 2022:Mõju, kliimamuutustega kohandumine ja haavatavus | Kliimamuutused 2022. aastal:Mõju, kohandumine ja haavatavus \(ipcc.ch\)](#).

17 IPBESi dokument (2019): „Global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services“ (Valitsustevaheline bioloogilist mitmekesisust ja ökosüsteemi teenuseid käsitleva teaduslik-poliitilise foorumi bioloogilise mitmekesisuse ja ökosüsteemi teenuste ülemaailmne hindamisaruanne). E. S. Brondizio, J. Settele, S. Díaz ja H. T. Ngo (toimetajad). IPBESi sekretariaat, Bonn, Saksamaa. 1148 lehekülge. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3831673>.

- (16) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) 2021/1119¹⁸ on esitatud siduv eesmärk saavutada liidus 2050. aastaks kliimaneutraalsus ja pärast seda negatiivsed heitkogused, prioriteediks on seatud vähendada kiiresti ja prognoositavalt heidet ning samal ajal suurendada sidumist looduslikes sidujates. Ökosüsteemide taastamisega saab suuresti kaasa aidata looduslike sidujate säilitamisele, haldamisele ja sidumise suurendamisele ning elurikkuse suurendamisele ning samal ajal võidelda kliimamuutuste vastu. Määrusega (EL) 2021/1119 kohustatakse asjaomaseid liidu institutsioone ja liikmesriike tegema järjepidevaid edusamme, et suurendada kohanemisvõimet, tugevdada vastupanuvõimet ja vähendada vastuvõtlikkust kliimamuutustele. Samuti kohustatakse sellega liikmesriike lõimima kliimamuutustega kohanemise kõigisse poliitikavaldkondadesse ning edendama looduspõhiseid lahendusi¹⁹ ja ökosüsteemipõhist kohanemist.
- (17) Komisjoni 2021. aasta teatises kliimamuutustega kohanemise kohta²⁰ on toonitatud vajadust edendada looduspõhiseid lahendusi ja tõdetud, et kulutõhusat kliimamuutustega kohanemist on võimalik saavutada, kaitstes ja taastades märg- ja turbaalaseid ning ranniku- ja mereökosüsteeme, arendades linnade haljasalaseid ning paigaldades haljaskatuseid ja -seinu ning edendades ja kestlikult majandades metsi ja põllumajandusmaid. Kui elurikkaid ökosüsteeme on rohkem, siis suureneb kliimamuutustele vastupanu võime ning katastroofiohu vähendamise ja selle mõju ärahoidmise vormid on tulemuslikumad.

18 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 30. juuni 2021. aasta määrus (EL) 2021/1119, millega kehtestatakse kliimaneutraalsuse saavutamise raamistik ning muudetakse määruseid (EÜ) nr 401/2009 ja (EL) 2018/1999 (Euroopa kliimamäärus) (ELT L 243, 9.7.2021, lk 1).

19 Looduspõhised lahendused on loodusest inspireeritud ja looduse toetatavad lahendused, mis on kulutõhusad ning samal ajal keskkonnaalasel, sotsiaalsel ja majanduslikult kasulikud ning aitavad suurendada vastupanuvõimet. Tänu kohalikele oludele kohandatud, ressursitõhusatele ja süsteemsetele meetmetele toovad sellised lahendused linnadesse ning maismaa- ja merealadele rohkem ja mitmekesisemat loodust, samuti looduslikke elemente ja protsesse. Seepärast peavad looduspõhised lahendused suurendama elurikkust ja toetama mitmesuguste ökosüsteemiteenuste osutamist.

20 Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele. „Kliimamuutuste suhtes vastupanuvõimelise Euroopa kujundamine – ELi uus kliimamuutustega kohanemise strateegia“ (COM/2021/82 final).

- (18) Liidu kliimapoliitikat vaadatakse läbi, et järgida määruses (EL) 2021/1119 kavandatud suunda vähendada 2030. aastaks netoheidet vähemalt 55 % võrreldes 1990. aastaga. Eelkõige ettepanekuga võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määruseid (EL) 2018/841 ja (EL) 2018/1999,²¹ tahetakse suurendada maasektori panust 2030. aasta üldise kliimaeesmärgi saavutamisse ning viia maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse (LULUCF) sektori heite ja sidumise arvestuse eesmärgid vastavusse seotud poliitikaalgatustega elurikkuse valdkonnas. Kõnealuses ettepanekus tõstetakse esile vajadust kaitsta ja tõhustada süsinikdioksiidi looduspõhist sidumist, suurendada ökosüsteemide vastupanuvõimet kliimamuutustele, taastada kahjustatud maad ja ökosüsteeme ning taassoostada turbaalasad. Peale selle on ettepaneku eesmärk parandada kaitset ja taastamist vajava maa kasvuhoonegaaside heite ja nende sidumise seiret ja aruandlust. Seepärast on oluline, et kõigi maakategooriate, sealhulgas metsade, rohu- ja põllumaade ning märgalade ökosüsteemid oleksid heas seisundis, et nad saaksid tõhusalt siduda ja säilitada süsinikku.
- (19) Geopoliitilised muutused on veelgi enam esile toonud vajaduse tagada toidusüsteemide toimekindlus²². Tõendid näitavad, et agroökosüsteemide taastamisel on pikas perspektiivis positiivne mõju toidutootlikkusele ning et looduse taastamine kindlustab ELi pikaajalise kestlikkuse ja vastupanuvõime.
- (20) Euroopa tuleviku konverentsi lõpparuandes kutsuvad kodanikud liitu üles kaitsma ja taastama elurikkust, maastikku ja ookeane, kõrvaldama reostust ning edendama keskkonna, kliimamuutuste, energiakasutuse ja kestlikkusega seotud teadmisi, teadlikkust, õpet ja dialooge²³.

21 Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EL) 2018/841 kohaldamisala osas, lihtsustades täitmiseeskirju, kehtestades liikmesriikidele 2030. aastaks eesmärgid ja võttes kohustuse saavutada ühiselt 2035. aastaks maakasutus-, metsandus- ja põllumajandussektoris kliimanetraalsus, ning määrust (EL) 2018/1999 seire, aruandluse, edusammude jälgimise ja läbivaatamise parandamise osas (COM/2021/554 final).

22 Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Euroopa Ülemkogule, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Toiduga kindlustatuse tagamine ja toidusüsteemide toimekindlamaks muutmise“ (COM(2022) 133 final).

23 Conference on the Future of Europe – Report on the Final Outcome (Euroopa tuleviku konverents – aruanne konverentsi lõpptulemuste kohta), mai 2022, 2. ettepanek (1, 4, 5), lk 44 ja 6. ettepanek (6), lk 48.

- (21) Ökosüsteemide taastamine koos jõupingutustega vähendada looduslike liikidega kauplemist ja nende tarbimist aitab samuti ennetada võimalikke tulevasi zoonootilise potentsiaaliga nakkushaigusi ja suurendada neile vastupanu võimet, mis vähendab seega haiguspuhangute ja pandeemiate ohtu, ning aitab toetada ELi ja üleilmseid jõupingutusi kohaldada terviseühtsuse põhimõtet, milles tunnistatakse olemuslikku seost inimeste tervise, loomatervise ning heas seisundis ja vastupanuvõimelise looduse vahel.
- (22) Mullad on maismaa-ökosüsteemide lahutamatu osa. Komisjoni 2021. aasta teatises „ELi mullastrateegia 2030. aastaks“²⁴ on toodud esile vajadus taastada degradeerunud muld ja suurendada mulla elurikkust. **Ülemaailmne mehhanism ja Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni kõrbestumise tõkestamise konventsiooni sekretariaat on loonud mulla degradeerumise neutraalsuse saavutamise sihtprogrammi, et aidata riikidel saavutada 2030. aastaks mulla degradeerumise neutraalsus.**
- (23) Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ²⁵ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ²⁶ eesmärk on tagada Euroopa kõige väärtuslikumate ja ohustatumate liikide ja elupaikade ning nende ökosüsteemide pikaajaline kaitsmine, säilitamine ja püsijäämine. Nende kahe direktiivi eesmärkide saavutamise peamine vahend on 1992. aastal loodud Natura 2000, mis on maailma suurim kaitsealade koordineeritud võrgustik. **Käesolevat määrust ning neid kahte direktiivi tuleks kohaldada nende liikmesriikide Euroopa territooriumi suhtes, mille suhtes kohaldatakse aluslepinguid, ning viia need seeläbi samuti kooskõlla direktiiviga 2008/56/EÜ.**

24 Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele. „ELi mullastrateegia 2030. aastaks. Heas seisundis muld inimeste, toidu, looduse ja kliima hüvanguks“ (COM(2021) 699 final).

25 Nõukogu 21. mai 1992. aasta direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.7.1992, lk 7).

26 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 30. novembri 2009. aasta direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.1.2010, lk 7).

- (24) Direktiivi 92/43/EMÜ alusel kaitstavate elupaigatüüpide hea seisundi kindlaksmääramiseks ning selle direktiivi kohaldamisalasse kuuluvate liikide elupaikade piisava kvaliteedi ja kvantiteedi kindlaksmääramiseks on juba olemas raamistik ja suunised²⁷. Selle raamistiku ja nende suuniste alusel saab kehtestada nende elupaigatüüpide ja liikide elupaikade taastamise eesmärgid. Kuid sellisest taastamisest ei piisa, et pöörata elurikkuse vähenemine kasvule ja võimaldada kõigil ökosüsteemidel taastuda. Seepärast tuleks kehtestada konkreetsetel näitajatel põhinevad lisakohustused, et suurendada elurikkust laiemates ökosüsteemides.
- (25) Tuginedes direktiividele 92/43/EMÜ ja 2009/147/EÜ ning neis direktiivides kindlaks määratud eesmärkide saavutamise toetamiseks peaksid liikmesriigid kasutusele võtma taastamismeetmed, et tagada kaitsealuste elupaikade ja liikide, sealhulgas loodusliku linnustiku taastumine liidu aladel, muu hulgas ka sellistel aladel, mis ei kuulu Natura 2000 võrgustikku.
- (26) Direktiivi 92/43/EMÜ eesmärk on säilitada ja taastada liidu tähtsusega looduslike elupaikade ning looduslike looma- ja taimeliikide soodne kaitsestaatuse. Kuid seal ei ole määratud selle eesmärgi saavutamise tähtaega. Samuti ei ole direktiiviga 2009/147/EÜ määratud kindlaks liidu linnupopulatsioonide taastamise tähtaega.
- (27) Seepärast tuleks taastamismeetmete kehtestamiseks Natura 2000 aladel ja neist väljaspool kindlaks määrata tähtajad, et kogu liidus järk-järgult parandada kaitsealuste elupaigatüüpide seisundit ja neid taasluua, kuni on saavutatud soodsat seisundit tähistav võrdluspindala, mis on vajalik liidus kõnealuste elupaigatüüpide soodsa kaitsestaatuse saavutamiseks. Selleks et võimaldada liikmesriikidele vajalikku paindlikkust ulatuslike taastamismeetmete kasutuselevõtmisel, on asjakohane elupaigatüübid rühmitada vastavalt ökosüsteemile, kuhu need kuuluvad, ning kehtestada elupaigatüüpide rühmadele tähtajalised ja mõõdetavad pindalapõhised eesmärgid. See võimaldab liikmesriikidel rühma piires valida, millised elupaigad taastada kõigepealt.

27 Keskkonna peadirektooraat, 2017. „Aruandlus elupaikade direktiivi artikli 17 alusel: selgitused ja suunised perioodiks 2013–2018“ (Reporting under Article 17 of the Habitats Directive: Explanatory notes and guidelines for the period 2013–2018) Explanatory notes and guidelines for the period 2013–2018“ ja keskkonna peadirektooraat, 2013, „Interpretation manual of European Union habitats Eur 28“.

- (28) Sarnased nõuded tuleks kehtestada direktiivi 92/43/EMÜ kohaldamisalasse kuuluvate liikide elupaikadele ja direktiivi 2009/147/EÜ kohaldamisalasse kuuluva loodusliku linnustiku elupaikadele, pöörates eriti suurt tähelepanu neist mõlema elupaiga omavahelisele ökoloogilisele ühendatusele, et liikide populatsioonid saaksid jõudsalt areneda.
- (29) Elupaigatüüpide taastamise meetmed peavad olema piisavad ning sobima võimalikult kiireks jõudmiseks hea seisundini ja soodsat seisundit tähistavate võrdluspindaladeni, et saavutada nende soodne kaitsestaatuse. Oluline on kasutusele võtta sellised taastamismeetmed, mida vajatakse tähtajaliste ja mõõdetavate pindalapõhiste eesmärkide saavutamiseks. Samuti on liigi soodsa kaitsestaatuse saavutamiseks vaja, et liigi elupaikade taastamise meetmed oleksid piisavad ja sobiksid piisava kvaliteedi ja kvantiteedi võimalikult kiireks saavutamiseks.

(29a) Käesoleva määruse kohased taastamismeetmed teatavate I lisas loetletud

elupaigatüüpide, näiteks rohumaade, nõmme- või märgalade elupaigatüüpide taastamiseks või säilitamiseks võivad teatavatel juhtudel nõuda metsa eemaldamist, et taastada kaitset põhinev majandamine, mis võib hõlmata selliseid tegevusi nagu niitmine või karjatamine. Looduse taastamine ja raadamise peatamine on nii olulised kui ka vastastikku tugevdavad keskkonnanäesmärgid. Komisjon töötab välja suunised, nagu on märgitud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr [XXXX/2023] (milles käsitletakse teatavate raadamise ja metsade degradeerumisega seotud kaupade ja toodete liidu turul kättesaadavaks tegemist ja liidust eksportimist ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 995/2010) põhjenduses 36, et selgitada kõnealuse määruse artiklis 2 esitatud mõiste „põllumajanduslik kasutamine“ tõlgendamist, eelkõige seoses metsa muutmise maaks, mille eesmärk ei ole põllumajanduslik kasutamine.

- (30) Oluline on tagada, et käesoleva määruse alusel kehtestatavad taastamismeetmed parandaksid ökosüsteemide seisundit konkreetselt ja mõõdetavalt nii üksikute taastamist vajavate alade tasandil kui ka riigi ja liidu tasandil.

- (31) Selleks et tagada taastamismeetmete tõhusus ja tulemuste mõõdetavus aja jooksul, on elupaikade taasloomisel ja nende ühendatuse parandamisel oluline, et kuni hea seisundi saavutamiseni pidevalt paraneks nende alade seisund, kus rakendatakse taastamismeetmeid direktiivi 92/43/EMÜ I lisa kohaldamisalasse kuuluvate elupaikade seisundi parandamiseks.
- (32) Samuti on oluline, et pidevalt paraneks nende alade seisund, kus rakendatakse taastamismeetmeid, et parandada direktiivi 92/43/EMÜ kohaldamisalasse kuuluvate liikide elupaikade ning direktiivi 2009/147/EÜ kohaldamisalasse kuuluva loodusliku linnustiku elupaikade kvaliteeti ja kvantiteeti – pidev paranemine aitab kaasa nende liikide elupaikade piisava kvantiteedi ja kvaliteedi saavutamisele.
- (33) Oluline on tagada direktiivi 92/43/EMÜ kohaldamisalasse kuuluvate heas seisundis elupaigatüüpidega alade järkjärguline suurendamine liikmesriikide kogu territooriumil ja kogu liidu territooriumil, kuni on saavutatud iga elupaigatüübi soodsat seisundit tähistav võrdluspindala ja liikmesriikides on vähemalt 90 % sellest alast heas seisundis, mis on vajalik liidus kõnealuste elupaigatüüpide soodsa kaitsestaatuse saavutamiseks.
- (34) Oluline on tagada direktiivi 92/43/EMÜ kohaldamisalasse kuuluvate liikide elupaikade ning direktiivi 2009/147/EÜ kohaldamisalasse kuuluva loodusliku linnustiku elupaikade kvaliteedi ja kvantiteedi järkjärguline suurendamine liikmesriikide kogu territooriumil ja lõpuks kogu liidu territooriumil, kuni sellest piisab nende liikide pikaajalise püsijäämise tagamiseks.

(35) On oluline, et käesoleva määruse kohaldamisalasse kuuluvate elupaigatüüpidega hõlmatud alad, **mille suhtes kohaldatakse taastamismeetmeid, paraneksid pidevalt kuni need saavutavad hea seisundi, ning et nende seisund ei halveneks seejärel märkimisväärselt, et mitte ohustada pikaajalist säilimist või hea seisundi saavutamist. Samuti on oluline, et liikmesriigid püüaksid teha jõupingutusi, et hoida ära selliste alade seisundi olulist halvenemist, mis on hõlmatud selliste elupaigatüüpidega, mis on kas juba heas seisundis või ei ole heas seisundis ja mille suhtes ei kohaldata endiselt taastamismeetmeid. Sellised meetmed on olulised, et vältida [...] tulevikus taastamisvajaduste suurenemist, ning peaksid keskenduma liikmesriikide poolt oma riiklikes taastamiskavades kindlaks määratud elupaigatüüpide aladele, mis tuleb taastada, et saavutada taastamiseesmärgid.** On asjakohane kaaluda vääramatu jõu esinemise võimalust, **näiteks looduskatastroofe**, mis võivad kaasa tuua nende elupaigatüüpidega hõlmatud alade seisundi halvenemise, samuti elupaikade vältimatuid muutusi, mis on otseselt tingitud kliimamuutustest. **Väljaspool Natura 2000 alasid on asjakohane arvesse võtta ka** sellise kava või projekti tulemusi, mis pakuvad ülekaalukat avalikku huvi ja mille jaoks ei ole vähem kahjulikke alternatiivseid lahendusi[...]. **Taastamist vajavate alade puhul tuleks see** kindlaks määrata igal üksikjuhul eraldi[...]. **Natura 2000 alade puhul** antakse kavadele **ja** projektidele luba vastavalt direktiivi 92/43/EMÜ artikli 6 lõikele 4. **Kui ala muudetakse taastamismeetme soovitud tulemusena ühest elupaigatüübist teise, käesoleva määruse kohaldamisalasse kuuluvasse tüüpi, ei tohiks ala seisundit lugeda halvenevaks.**

(35a) Käesolevas määruses sätestatud erandite tegemiseks seisundi pideva parandamise ja halvenemise ärahoidmise kohustusest väljaspool Natura 2000 alasid, peaksid liikmesriigid eeldama, et taastuvatest energiaallikatest energiat tootvad jaamad, nende võrguühendused, sellega seotud võrk ise ja salvestusvahendid pakuvad ülekaalukat avalikku huvi. Liikmesriigid võivad otsustada piirata selle eelduse kohaldamist nõuetekohaselt põhjendatud ja konkreetsetel asjaoludel, näiteks riigikaitsega seotud põhjustel. Lisaks võivad liikmesriigid vabastada need projektid kohustusest tõendada, et kõnealuste erandite kohaldamiseks ei ole kättesaadavad vähem kahjulikud alternatiivsed lahendused, tingimusel et nende projektide keskkonnamõju on hinnatud strateegiliselt või on hinnatud nende keskkonnamõju. Selliste jaamade käsitamine ülekaaluka avaliku huvina ja asjakohasel juhul vähem kahjulike alternatiivsete lahenduste hindamise nõude piiramine võimaldaks selliste projektide lihtsustatud hindamist seoses käesoleva määruse kohaste eranditega ülekaaluka avaliku huvi hindamisel.

(35b) Esmatähtis peaks olema tegevus, mille ainus eesmärk on kaitse või riigi julgeolek. Seetõttu võivad liikmesriigid taastamismeetmete kehtestamisel teha erandi aladele, mida kasutatakse üksnes riigikaitse eesmärgil, kui neid meetmeid peetakse kokkusobimatuks kõnealuste alade jätkuva sõjalise kasutamisega. Lisaks tuleks nende sätete kohaldamisel, mis käesolevas määruses käsitlevad erandeid seisundi pideva parandamise ja halvenemise ärahoidmise kohustusest väljaspool Natura 2000 alasid, peaks liikmesriikidel olema lubatud eeldada, et sellist tegevust käsitlevad kavad ja projektid pakuvad ülekaalukat avalikku huvie. Samuti võivad liikmesriigid selle erandi kohaldamisel vabastada need projektid kohustusest tõendada, et vähem kahjulikud alternatiivsed lahendused ei ole kättesaadavad, kuid nad peaksid kehtestama meetmed, niivõrd kui see on mõistlik ja teostatav, et leevendada mõju elupaigatüüpidele.

(36) ELi elurikkuse strateegias aastani 2030 on toodud esile vajadus võtta jõulisemaid meetmeid kahjustatud mereökosüsteemide, sealhulgas süsinikurikaste ökosüsteemide ning kalade oluliste kudemis- ja kasvualade taastamiseks. Strateegias antakse teada ka sellest, et komisjon esitab kalavarude ja mereökosüsteemide kaitsmise kohta uue tegevuskava ettepaneku.

(37) Direktiivi 92/43/EMÜ I lisas loetletud mereelupaigatüübid on määratletud laialt ja hõlmavad paljusid ökoloogiliselt erinevaid alatüüpe, millel on erinev taastumispotentsiaal, mistõttu on liikmesriikidel nende elupaigatüüpide tasandil raske kehtestada sobivaid taastamismeetmeid. Mereelupaikade tüüpe tuleks seetõttu veelgi täpsustada, kasutades Euroopa Liidu loodusteabe süsteemi (EUNIS) mereelupaikade klassifikatsiooni asjakohaseid tasemeid. Iga sellise elupaigatüübi soodsa kaitsestaatuse saavutamiseks peaksid liikmesriigid kehtestama soodsat seisundit tähistavad võrdluspindalad, kui neid võrdluspindalaid ei ole muudes liidu õigusaktides juba käsitletud. **Merepõhja pehmete setete elupaigatüüpide rühm, mis vastab teatavatele direktiivis 2008/56/EÜ määratletud laialdastele merepõhja elupaigatüüpidele, on mitme liikmesriigi merealadel laialdaselt esindatud. Seetõttu peaks liikmesriikidel olema lubatud piirata järk-järgult kehtestatavaid taastamismeetmeid väiksemale osale nende elupaigatüüpide alast, mis ei ole heas seisundis, tingimusel et see ei takista direktiivi 2008/56/EÜ artikli 9 lõike 1 kohaselt kindlaks määratud hea keskkonnaseisundi saavutamist või säilimist, võttes eelkõige arvesse kõnealuse direktiivi artikli 9 lõike 3 kohaselt kehtestatud 1. ja 6. tunnuse läviväärtusi nende elupaigatüüpide kadumise ulatuse, nende elupaigatüüpide seisundile avalduva kahjuliku mõju ja sellise kahjuliku mõju maksimaalse lubatud ulatuse kohta.**

- (38) Kui ranniku- ja mereelupaikade kaitsmiseks on vaja reguleerida püügitegevust või vesiviljelust, siis kohaldatakse ühist kalanduspoliitikat. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) nr 1380/2013²⁸ on ühise kalanduspoliitika eesmärgina ette nähtud rakendada kalavarude majandamisel eelkõige ökosüsteemipõhist lähenemisviisi, et viia püügitegevuse negatiivne mõju mereökosüsteemile miinimumini. Samuti on selles määruses osutatud, et sellise poliitikaga püütakse tagada, et vesiviljeluses ja püügitegevuses välditakse merekeskkonna seisundi halvenemist.
- (39) Elurikka ja vastupanuvõimelise looduse pideva, pikaajalise ja kestliku taastumise eesmärgi saavutamiseks peaksid liikmesriigid täielikult ära kasutama ühise kalanduspoliitika pakutavaid võimalusi. Liidu ainupädevuse raames on liikmesriikidel mere bioloogiliste ressursside kaitse valdkonnas võimalik kasutusele võtta mittediskrimineerivaid meetmeid kalavarude kaitsmiseks ja majandamiseks ning mereökosüsteemide kaitsestaatuse säilitamiseks või parandamiseks 12 meremiili piires. Lisaks on otsese majandamishuviga liikmesriikidel võimalik kokku leppida ühiste soovitude esitamises selliste kaitsemeetmete kohta, mida on vaja liidu keskkonnaalastest õigusnormidest tulenevate kohustuste täitmiseks. Neid meetmeid hinnatakse ja need võetakse kasutusele vastavalt ühise kalanduspoliitika raames kehtestatud nõuetele ja tegevuskorrale.
- (40) Direktiiviga 2008/56/EÜ kohustatakse liikmesriike tegema koostööd kahepoolselt ning piirkonna ja allpiirkonna koostöömehhanismide raames (sealhulgas piirkondlikud merekonventsioonid),²⁹ kalandusmeetmete puhul aga ühisest kalanduspoliitikast lähtudes moodustatud piirkondlike rühmade raames.

28 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. detsembri 2013. aasta määrus (EL) nr 1380/2013 ühise kalanduspoliitika kohta, millega muudetakse nõukogu määruseid (EÜ) nr 1954/2003 ja (EÜ) nr 1224/2009 ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrused (EÜ) nr 2371/2002 ja (EÜ) nr 639/2004 ning nõukogu otsus 2004/585/EÜ (ELT L 354, 28.12.2013, lk 22).

29 1992. aasta Kirde-Atlandi merekeskkonna kaitse konventsioon (OSPARi konventsioon), 1992. aasta Läänemere piirkonna merekeskkonna kaitse konventsioon (Helsingi konventsioon, HELCOM), 1995. aasta Vahemere merekeskkonna ja rannikuala kaitse konventsioon (Barcelona konventsioon, UNEP-MAP) ning 1992. aasta Musta mere kaitse konventsioon (Bukaresti konventsioon).

- (41) Oluline on kehtestada taastamismeetmed ka selliste mereliikide elupaikade jaoks nagu haid ja raid, mis kuuluvad **näiteks** metsloomade rändliikide kaitse konventsiooni kohaldamisalasse **või Euroopa piirkondlike merekonventsioonide ohustatud ja väljasuremisohus liikide loetelude kohaldamisalasse**, sest neil on ökosüsteemis oluline funktsioon, kuid nad ei kuulu direktiivi 92/43/EMÜ kohaldamisalasse.
- (42) Selleks et toetada maismaa-, magevee-, ranniku- ja mereelupaikade taastamist ja nende seisundi halvenemise ärahoidmist, on liikmesriikidel võimalus määrata täiendavad alad „kaitsealadeks“ või „rangelt kaitstud aladeks“, rakendada muid tulemuslikke pindalapõhiseid kaitsemeetmeid ning edendada eramaa kaitse meetmeid.
- (43) Linnaökosüsteemid moodustavad ligikaudu 22 % liidu maismaapinnast ja sellel alal elab enamik liidu kodanikest. Linna rohealad hõlmavad **muu hulgas** linna metsatukki, parke ja aedu, linnafarme, puisteid, linna niite ja hekke. **Nagu teisedki käesolevas määruses käsitletavat ökosüsteemid, on linnade ökosüsteemid** [...] elurikkuse seisukohast olulised elupaigad, eelkõige taimede, lindude ja putukate, sealhulgas tolmeldajate jaoks. Samuti tagavad need **mitmeid teisi** väga olulisi ökosüsteemiteenuseid, sealhulgas selliseid, mis on seotud looduskatastroofide riski vähendamise ja kontrolli (näiteks üleujutuste, soojussaarte korral), jahutamise, vaba aja veetmise võimaluste, vee ja õhu filtreerimise ning kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemisega. **Linna rohealade suurendamine on oluline parameeter, et suurendada linnade ökosüsteemide suutlikkust neid olulisi teenuseid osutada. Taimkatte suurendamine konkreetsetes linnapiirkonnas aeglustab vee äravoolu (vähendab jõgede sademevee ülevoolust tulenevat reostuse ohtu) ja aitab hoida suvist temperatuuri madalal, suurendades vastupanuvõimet kliimamuutustele, ning annab loodusele arenguks lisaruumi. Linna rohealade suurendamine parandab paljudel juhtudel linna ökosüsteemi tervist. Heas seisundis linna ökosüsteemid on omakorda hädavajalikud, et toetada teiste oluliste Euroopa ökosüsteemide tervist – näiteks ühendada ümbritseva maapiirkonna looduslikke alasid, parandada jõgede tervist linnast eemal, luua linnu- ja tolmeldajaliikidele turvapaigad ja pesitsemisalad, mis on seotud põllumajanduslike ja metsaelupaikadega, ning pakkuda olulisi elupaiku rändlindudele.**

- (44) Jõuliselt tuleb tugevdada meetmeid, millega tagatakse, et linnade rohealad(e), **eriti puudega kaetud alad(, katvus)** [...] ei ole enam **vähennemise ohus**. Tagamaks, et linnade rohealad võimaldaksid ka edaspidi vajalikke ökosüsteemiteenuseid, tuleks nende kadu peatada, need taastada ja neid suurendada, muu hulgas roheline taristu ja looduspõhiste lahenduste [...], näiteks haljaskatuste ja -seinte **lõimimisega** hoonete kavandamisse. **Selline lõimimine võib aidata kaasa mitte ainult linnade rohealade, vaid ka – kui puud on hõlmatud – linna puude võrastiku liituse suurendamisele.**
- (45) ELi elurikkuse strateegias aastani 2030 nõutakse suuremate jõupingutuste tegemist mageveeökosüsteemide ja jõgede looduslike funktsioonide taastamiseks. Mageveeökosüsteemide taastamine peaks hõlmama jõupingutusi jõgede ning nende kaldavööndite ja lammide loodusliku [...] ühendatuse taastamiseks, sealhulgas kõrvaldades **kunstlikke** tõkkeid, et toetada soodsa kaitsestaatuse saavutamist jõgedele, järvedele ja lammielupaikadele ning neis elupaikades elavatele liikidele, mis on kaitstud direktiividega 92/43/EMÜ ja 2009/147/EÜ, ning täites ELi aastani 2030 ulatuvas elurikkuse strateegias seatud üht peamist eesmärki, nimelt taastades vähemalt 25 000 km ulatuses jõgede vaba vool, **seda võrreldes 2020. aastaga, mil strateegia esitati.** Tõkete kõrvaldamisel peaksid liikmesriigid eelkõige võtma ette iganenud tõkked, mis ei ole enam vajalikud taastuenergia tootmiseks, siseveelaevasõiduks, veevarustuseks ega muuks otstarbeks.
- (46) Liidus on tolmeldajate arvukus viimastel aastakümnetel märgatavalt vähenenud, kusjuures iga kolmas mesilas- ja liblikaliik väheneb ning iga kümnes selline liik on väljasuremisohus. Tolmeldajad on maismaaökosüsteemide toimimiseks, inimeste heaoluks ja toiduga kindlustatuseks väga olulised, sest nad tolmeldavad looduslikke ja kultuurtaimi. ELi põllumajanduse aastatoodangust on otseselt putuktolmeldajatega seotud peaaegu 5 000 000 000 euro suurune osa³⁰.

30 Vysna, V., Maes, J., Petersen, J.E., La Notte, A., Vallecillo, S., Aizpurua, N., Ivits, E., Teller, A. „Accounting for ecosystems and their services in the European Union (INCA)“ (Ökosüsteemide ja nende teenuste arvestamine Euroopa Liidus (INCA)). II etapi lõpparuanne INCA projekti kohta, mille eesmärk on töötada välja ELi ökosüsteemi arvepidamise integreeritud süsteemi prooviuring. Statistiline aruanne. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg, 2021.

- (47) Vastuseks Euroopa Parlamendi ja nõukogu üleskutsetele tegeleda tolmeldajate arvukuse vähenemisega käivitas komisjon 1. juunil 2018 tolmeldajaid käsitleva ELi algatuse³¹. Algatuse rakendamist käsitleva eduaruande³² kohaselt on tolmeldajate arvukuse vähenemise põhjuste, sealhulgas pestitsiidide kasutamise probleemiga tegelemisel endiselt märkimisväärseid probleeme. Euroopa Parlament³³ ja nõukogu³⁴ kutsusid üles võtma jõulisemaid meetmeid tolmeldajate arvukuse vähenemise vastu võitlemiseks ja kehtestama kogu liitu hõlmava tolmeldajate seire raamistiku ning selged eesmärgid ja näitajad kohustuse kohta pöörata tolmeldajate arvukuse vähenemine kasvule. Euroopa Kontrollikoda on soovitanud komisjonil luua tolmeldajaid ähvardavate riskidega tegelemiseks asjakohased juhtimis- ja järelevalvemehhanismid³⁵. **24. jaanuaril 2023 esitas komisjon tolmeldajaid käsitleva muudetud ELi algatuse³⁶. Muudetud algatuse raames esitatakse meetmed, mida EL ja selle liikmesriigid peavad võtma, et pöörata tolmeldajate arvukuse vähenemine 2030. aastaks kasvule.**
- (48) Ettepanekuga võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus taimekaitsevahendite säästva kasutamise kohta [*vastuvõtmiseks 22. juunil 2022, lisada vastuvõetud õigusakti pealkiri ja number, kui need on olemas*] tahetakse reguleerida üht tolmeldajate arvukuse vähenemise põhjustajat, keelates pestitsiidide kasutamise ökoloogiliselt tundlikel aladel, millest paljud on käesoleva määrusega hõlmatud, näiteks aladel, kus säilitatakse tolmeldajaid, keda Euroopa punases raamatus³⁷ loetakse väljasuremisohuks olevaks.

31 Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele tolmeldajaid käsitleva ELi algatuse kohta (COM(2018) 395 final).

32 Komisjoni aruanne Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Tolmeldajaid käsitleva ELi algatuse rakendamisel tehtud edusammud“ (COM(2021) 261 final).

33 Euroopa Parlamendi 9. juuni 2021. aasta resolutsioon ELi elurikkuse strateegia kohta aastani 2030: toome looduse oma ellu tagasi (2020/2273(INI)), kättesaadav aadressil https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0277_ET.pdf.

34 Nõukogu 17. detsembri 2020. aasta järeldused, mis käsitlevad Euroopa Kontrollikoja eriaruannet nr 15/2020 „Looduslike tolmeldajate kaitse ELis: komisjoni algatused ei ole vilja kandnud“ (14168/20).

35 Eriaruanne nr 15/2020, https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR20_15/SR_Pollinators_ET.pdf.

36 **Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele. „Tolmeldajaid käsitleva ELi algatuse läbivaatamine. Uus tolmeldajaid käsitlev kokkulepe“ (COM/2023/35 final).**

37 [Euroopa punane nimestik – Keskkond – Euroopa Komisjon \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32000R0001).

- (49) Ohutu, kestliku, täisväärtusliku ja taskukohase toidu pakkumiseks on vaja kestlikke, vastupanuvõimelisi ja elurikkaid agroökosüsteeme. Elurikkad agroökosüsteemid suurendavad ka põllumajanduse vastupanuvõimet kliimamuutuste ja keskkonnariskide suhtes ning tagavad samal ajal toiduohutuse ja toiduga kindlustatuse ja aitavad luua maapiirkondades uusi töökohti, eelkõige selliseid, mis on seotud mahepõllumajanduse ning maaturismi ja vaba aja veetmisega. Seetõttu peab liit parandama oma põllumajandusmaa elurikkust mitmesuguste olemasolevate tavade abil, mis on kasulikud elurikkuse suurendamise jaoks või sellega kokku sobivad, sealhulgas ekstensiivse põllumajandusega. Ekstensiivne põllumajandus on eluliselt tähtis paljude liikide ja elupaikade säilimiseks elurikastel aladel. Paljud ekstensiivsed põllumajandustavad toovad elurikkuse, ökosüsteemiteenuste ja maastikuelementide kaitse seisukohast mitmekülgset ja märkimisväärset kasu, näiteks täppis- ja mahepõllumajandus, agroökoloogia, agrometsandus ja vähese intensiivsusega püsirohumaad.
- (50) Tuleb kehtestada taastamismeetmed, et suurendada agroökosüsteemide elurikkust kogu liidus, sealhulgas aladel, kus puuduvad direktiivi 92/43/EMÜ kohaldamisalasse kuuluvad elupaigatüübid. Kuna puudub ühine agroökosüsteemide seisundi hindamise meetod, mis võimaldaks püstitada konkreetseid agroökosüsteemide taastamise eesmärgid, on asjakohane kehtestada üldine kohustus parandada agroökosüsteemide elurikkust ja mõõta selle kohustuse täitmist olemasolevate näitajate alusel.
- (51) Kuna põllulinnud on agroökosüsteemide seisundi üldtuntud ja laialdaselt tunnustatud põhinäitajad, on asjakohane seada eesmärgid nende taastumiseks. Selliste eesmärkide saavutamise kohustus kehtiks liikmesriikide, mitte põllumajandustootjate suhtes. Liikmesriigid peaksid saavutama need eesmärgid, kehtestades tulemuslikud põllumajandusmaa taastamise meetmed ning tehes koostööd põllumajandustootjate ja muude sidusrühmadega ja toetades neid meetmete kavandamisel ja rakendamisel kohapeal.

(52) Põllumajandusmaa mitmekesised maastikuelemendid, sealhulgas puhverribad, külvikorraga või külvikorraväline kesa, hekid, üksikud puud või puuderühmad, puude read, põlluservad, laigud, kraavid, ojad, väikesed märgalad, terrassid, kivikalmed ja -aiad, väikesed tiigid ja kultuurilised elemendid, moodustavad koha looduslikele taimedele ja loomadele, sealhulgas tolmeldajatele, hoiavad ära mulla erosiooni ja vähenemise, filtreerivad õhku ja vett ning toetavad kliimamuutuste leevendamist ja nendega kohanemist ja tolmeldamisest sõltuvate põllumajanduskultuuride tootlikkust. Tootlikke puid põllumaa agrometsandussüsteemides ja tootmisega mitteseotud hekkide tootlikes osades võib samuti pidada elurikasteks maastikuelementideks, tingimusel et neid ei töödelda väetiste ega pestitsiididega ning saaki korjatakse üksnes ajal, mil see ei ohusta elurikkust. Seepärast tuleks kehtestada nõue tagada mitmekesiste maastikuelementidega põllumajandusmaa osakaalu kasvusuundumus. Selline nõue võimaldaks liidul täita veel üht ELi aastani 2030 ulatuva elurikkuse strateegia põhikohustust, nimelt katta vähemalt 10 % põllumajandusmaast mitmekesiste maastikuelementidega. Kasvusuundumus tuleks saavutada ka muude olemasolevate näitajate puhul, nagu rohumaaliblikate indeks ja orgaanilise süsiniku varu mineraalsetes põllumuldades.

(53) Ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) eesmärk on toetada ja tugevdada keskkonnakaitset, sealhulgas elurikkust. Poliitika konkreetsete eesmärkide hulka kuulub panustamine elurikkuse vähenemise peatamise ja selle suundumuse ümberpööramise, ökosüsteemiteenuste parandamine ning elupaikade ja maastike säilitamine. Uues ÜPP tingimuste standardis nr 8 „Maa hea põllumajandus- ja keskkonnaseisund“ (HPK 8)³⁸ nõutakse, et pindalatoetuste saajatel peab vähemalt 4 % põllumaast põllumajandusettevõtte tasandil olema tootmisega mitteseotud maa-alade või objektide, sealhulgas kesa all, ning nad peavad säilitama olemasolevad maastikule iseloomulikud vormid. Kõnealuse hea põllumajandus- ja keskkonnaseisundi standardi järgimisega seotud 4 % osakaalu võib vähendada 3 %ni, kui teatavad eeltingimused on täidetud³⁹. See kohustus aitab liikmesriikidel saavutada põllumajandusmaa mitmekesiste maastikuelementide osas positiivset suundumust. Peale selle on liikmesriikidel ÜPP raames võimalus koostada põllumajandustootjate põllumajandustavade jaoks põllumajandusmaal ökokavad, mis võivad hõlmata maastikuelementide või tootmisega mitteseotud alade säilitamist ja loomist. Liikmesriigid võivad oma ÜPP strateegiakavadesse lisada ka põllumajanduse keskkonna- ja kliimakoostusi, sealhulgas maastikuelementide paremat majandamist, mis läheb kaugemale HPK 8 tingimuslikkusest ja/või ökokavadest. Keskkonna ja kliimameetmete programmi LIFE looduse ja elurikkuse projektid aitavad samuti suunata Euroopa elurikkust põllumajandusmaal 2030. aastaks taastumisele, toetades direktiivi 92/43/EMÜ ja direktiivi 2009/147/EÜ ning ELi aastani 2030 ulatuvat elurikkuse strateegia rakendamist.

38 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 2. detsembri 2021. aasta määrus (EL) 2021/2115, millega kehtestatakse liikmesriikide koostatavate Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondist (EAGF) ja Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist (EAFRD) rahastatavate ühise põllumajanduspoliitika strateegiakavade (ÜPP strateegiakavad) toetamise reeglid ning tunnistatakse kehtetuks määrused (EL) nr 1305/2013 ja (EL) nr 1307/2013 (ELT L 435, 6.12.2021, lk 1).

39 Kui põllumajandustootja kohustub tõhustatud ökokava alusel panema vähemalt 7 % oma põllumaast tootmisega mitteseotud maa-alade või objektide, sealhulgas kesa alla või kui vähemalt 7 % põllumaast põllumajandusettevõtte tasandil hõlmab ka püüdekultuure või lämmastikku siduvaid kultuure, mida haritakse taimekaitsevahendeid kasutamata.

(54) Põllumajanduses (st rohu- ja põllumaadena) kasutatava turvasmulla⁴⁰ ehk kuivendatud turbaalade taastamine ja taassoostamine⁴¹ aitab saavutada olulist elurikkusega kaasnevat kasu, vähendada oluliselt kasvuhoonegaaside heidet ja saada muud keskkonnaalast kasu ning aitab samal ajal muuta põllumajandusmaastikku mitmekesisemaks. Liikmesriigid saavad valida mitmesuguseid põllumajanduses kasutatavate kuivendatud turbaalade taastamise meetmeid, nagu põllumaa muutmine püsirohumaaks, ekstensiivistamismeetmed, millega koos vähendatakse kuivendamist, aga ka täielik taassoostamine koos sookultuuride kasvatamise võimalusega või turvast moodustava taimestiku rajamine. Kõige suurem kliimaalane kasu tuleneb põllumaa taastamisest ja taassoostamisest, millele järgneb intensiivselt kasutatavate rohumaade taastamine. Et võimaldada põllumajanduses kasutatavate kuivendatud turbaalade taastamise eesmärki paindlikult rakendada, võivad liikmesriigid põllumajanduses kasutatavate kuivendatud turbaalade eesmärkide täitmisel arvesse võtta kuivendatud turbaalade taastamist ja taassoostamist turbakaevandamisaladel ning teataval määral ka kuivendatud turbaalade taastamist ja taassoostamist muul otstarbel kasutataval (nt metsa all oleval) maa-alal. **Kui see on nõuetekohaselt põhjendatud ja kui kuivendatud turbaalade taassoostamist põllumajanduslikul otstarbel ei ole võimalik rakendada märkimisväärse negatiivse mõju tõttu hoonetele, taristule, kliimamuutustega kohanemisele või muudele avalikele huvidele ning kui ei ole võimalik turbaalasad taassoostada maakasutuse muu otstarbe alusel, võivad liikmesriigid kehtestada taassoostamisele kuuluvate turbaalade osas väiksema eesmärgi.**

40 Mõiste „turvasmuld“ on määratletud riiklikke kasvuhoonegaaside inventuure käsitlevates valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli 2006. aasta suunistes, mille on riikliku kasvuhoonegaaside inventuuride programmi raames koostanud Eggleston H.S., Buendia L., Miwa K., Ngara T. ja Tanabe K. (toimetajad).

41 Taassoostamine on kuivendatud pinnase muutmine märjaks pinnaseks. Riiklikke kasvuhoonegaaside inventuure käsitlevate valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli 2014. aasta suuniste 1. peatükk, 2013. aasta suunised ja 2006. aasta suuniste lisa märgalade kohta (toimetajad Hiraishi, T., Krug, T., Tanabe, K., Srivastava, N., Baasansuren, J., Fukuda, M. ja Troxler, T. G.).

- (55) Et elurikkuse eeliseid täielikult ära kasutada, peaks kuivendatud turbaalade taastamine ja taassoostamine ulatuma kaugemale direktiivi 92/43/EMÜ I lisas loetletud märgalade elupaigatüüpidest, mis tuleb taastada ja taastada. Andmeid turvasmulla ulatuse ning selle kasvuhoonegaaside heite ja nende sidumise kohta jälgitakse ja need tehakse kättesaadavaks LULUCFi sektori aruandluse kaudu riiklikes kasvuhoonegaaside inventuurides, mille liikmesriigid esitavad ÜRO kliimamuutuste raamkonventsioonile. Taastatud ja taassoostatud turbaalade tootlikku kasutamist saab jätkata alternatiivsetel viisidel. Näiteks paludikultuur ehk sootaimede kasvatamine soostunud turbaaladel võib hõlmata mitut liiki pilliroo, teatavat liiki puidu, mustika ja jõhvika ning turbasambla kasvatamist ning vesipühvlite karjatamist. Sellised tavad peaksid tuginema kestliku majandamise põhimõtetele ja olema suunatud elurikkuse suurendamisele, et neil oleks nii rahaliselt kui ka ökoloogiliselt suur väärtus. Paludikultuur võib olla kasulik ka mitmele liidus ohustatud liigile ning võib samuti hõlbustada märgalade ja nendega seotud liikide populatsioonide ühendatust liidus. Kuivendatud turbaalade taastamise ja taassoostamise meetmeid ning võimaliku saamata jäänud tulu kompenseerimist saab rahastada mitmesugustest allikatest, sealhulgas liidu eelarvest ja liidu rahastamisprogrammide alusel tehtavatest kulutustest.
- (56) Uues ELi metsastrateegias aastani 2030⁴² on tõstetud esile vajadus taastada metsade elurikkus. Metsad ja muu metsamaa katavad rohkem kui 43,5 % ELi maismaast. Elurikkad metsaökosüsteemid on kliimamuutuste suhtes haavatavad, kuid need on ka looduslikud liitlased kliimamuutuste ja kliimaga seotud riskidega kohanemisel ja nende vastu võitlemisel, sealhulgas tänu oma süsinikuvarule ja süsiniku sidumise funktsioonile, ning tagavad paljud muud elutähtsad ökosüsteemiteenused ja hüved, nagu puit, toit ja mittepuidulised metsasaadused, kliima reguleerimine, mulla stabiliseerimine ja erosiooni takistamine ning õhu ja vee puhastamine.

42 Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ja Regioonide Komiteele. „Uus ELi metsastrateegia aastani 2030“ (COM(2021) 572 final).

(57) Tuleb kehtestada taastamismeetmed, et suurendada metsaökosüsteemide elurikkust kogu liidus, sealhulgas aladel, kus puuduvad direktiivi 92/43/EMÜ kohaldamisalasse kuuluvad elupaigatüübid. Kuna puudub ühine metsaökosüsteemide seisundi hindamise meetod, mis võimaldaks püstitada konkreetsed metsaökosüsteemide taastamise eesmärgid, on asjakohane kehtestada üldine kohustus parandada metsaökosüsteemide elurikkust ja mõõta selle kohustuse täitmist selliste olemasolevate **põhinäitajate** alusel nagu seisev ja lamav lagupuit [...] **ning levinud metsalindude indeks**⁴³. **Olenevalt metsa ökosüsteemi liigist on asjakohane mõõta selle kohustuse täitmist ka muude valitud näitajate alusel, näiteks ebahühtlase vanuselise struktuuriga metsade osakaal, metsade ühendatus, [...]**⁴⁴ **valdavalt pärismaiste puuliikidega metsade osakaal, puuliikide mitmekesisus** ja orgaanilise süsiniku varu.

43 Levinud linnuliikide indeks (ELi koondnäitaja) – toodete andmekogud – Eurostat (europa.eu).

(58) Direktiivide 92/43/EMÜ ja 2009/147/EÜ alusel kaitstud elupaikade ja liikide, tolmeldajate ning magevee-, linna-, põllumajandus- ja metsaökosüsteemide taastamise eesmärgid ja kohustused peaksid üksteist täiendama ja toimima koostoimes, et saavutada üldeesmärk taastada ökosüsteemid **liikmesriikide** [...] maismaa- ja merealadel. Ühe konkreetse eesmärgi täitmiseks vajalikud taastamismeetmed aitavad paljudel juhtudel täita ka muid eesmärgid või kohustusi. Seepärast peaksid liikmesriigid kavandama taastamismeetmeid strateegiliselt, et need aitaksid võimalikult tulemuslikult kaasa looduse taastumisele kogu liidus.

Taastamismeetmeid tuleks kavandada ka nii, et need aitaksid leevendada kliimamuutusi ja nendega kohaneda ning ära hoida ja ohjata looduskatastroofide mõju, samuti mulla degradeerumist. Nende eesmärk peaks olema optimeerida ökosüsteemide ökoloogilisi, majanduslikke ja sotsiaalseid funktsioone, sealhulgas nende tootlikkuse potentsiaali, võttes arvesse nende panust asjaomaste piirkondade ja kogukondade kestlikku arengusse. Oluline on, et liikmesriigid koostaksid parimatele olemasolevatele teaduslikele tõenditele tuginedes üksikasjalikud riiklikud taastamiskavad. [...] [...] **Dokumenteeritud andmed varasema leviku ja pindala kohta ning kliimamuutustest tingitud keskkonnatingimuste prognoositavate muutuste kohta peaksid andma teavet elupaigatüüpide soodsat seisundit tähistava võrdluspindala hindamiseks. Lisaks on oluline**, et üldsusele antaks varajased ja tõhusad võimalused nende kavade väljatöötamises osaleda. Liikmesriigid peaksid võtma arvesse oma territooriumil valitsevaid eritingimusi ja -vajadusi, et kavades saaks reageerida asjakohastele surveguritele, ohtudele ja elurikkuse vähenemise põhjustajatele, ning peaksid tegema koostööd piiriülese taastamise ja ühendatuse tagamiseks.

(59) Selleks et tagada koostoime looduse kaitsmiseks, säilitamiseks ja taastamiseks liidus võetud ja võetavate meetmete vahel, peaksid liikmesriigid oma riiklike taastamiskavade koostamisel võtma arvesse järgmist: Natura 2000 alade jaoks kehtestatud kaitsemeetmed ning tähtsuse järjekorda pandud tegevusraamistikud, mis on koostatud kooskõlas direktiividega 92/43/EMÜ ja 2009/147/EÜ; meetmed direktiivi 2000/60/EÜ kohaselt koostatud vesikondade majandamiskavades sisalduvate veekogude hea ökoloogilise ja keemilise seisundi saavutamiseks; kõigis liidu merepiirkondades hea keskkonnaseisundi saavutamist toetavad merestrategiad, mis on koostatud kooskõlas direktiiviga 2008/56/EÜ; riiklikud õhusaaste kontrolli programmid, mis on koostatud direktiivi (EL) 2016/2284 alusel; bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni artikli 6 kohaselt välja töötatud riiklikud elurikkuse strateegiad ja tegevuskavad, samuti määruse (EL) nr 1380/2013 kohaselt vastu võetud kaitsemeetmed ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2019/1241⁴⁵ kohaselt vastu võetud tehnilised meetmed.

45 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. juuni 2019. aasta määrus (EL) 2019/1241, mis käsitleb kalavarude ja mereökosüsteemide kaitsmist tehniliste meetmete abil ning millega muudetakse nõukogu määrusi (EÜ) nr 1967/2006, (EÜ) nr 1224/2009 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusi (EL) nr 1380/2013, (EL) 2016/1139, (EL) 2018/973, (EL) 2019/472 ja (EL) 2019/1022 ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrused (EÜ) nr 894/97, (EÜ) nr 850/98, (EÜ) nr 2549/2000, (EÜ) nr 254/2002, (EÜ) nr 812/2004 ja (EÜ) nr 2187/2005 (ELT L 198, 25.7.2019, lk 105).

- (60) Selleks et tagada sidusus käesoleva määruse ning direktiivi (EL) 2018/2001,⁴⁶ määruse (EL) 2018/1999⁴⁷ ja Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 98/70/EÜ⁴⁸ eesmärkide vahel seoses taastuvatest energiaallikatest toodetud energia edendamise ja eelkõige riiklike taastamiskavade ettevalmistamise käigus, peaksid liikmesriigid võtma arvesse taastuvenergiaprojektide potentsiaali aidata saavutada looduse taastamise eesmärgi.
- (61) Arvestades, kui oluline on tegeleda järjepidevalt elurikkuse vähenemise ja kliimamuutustega seotud probleemidega, tuleks elurikkuse taastamisel võtta arvesse taastuvenergia kasutuselevõtmist ning vastupidi. **Taastamistegevust ja taastuvenergiaprojektide kasutuselevõttu võib võimaluse korral kombineerida, sealhulgas taastuvenergia eelisarendusaladel ja sihtotstarbelistes võrgupiirkondades.[...]⁴⁹[...] Direktiivis (EL) 2018/2001 nähakse ette, et liikmesriigid korraldavad koordineeritud kaardistamise taastuvenergia kasutuselevõtuks oma territooriumil, et teha kindlaks oma riigi potentsiaal ning olemasolevad maismaa-alad, pinnad, pinnaosad, mere- ja siseveealad, mis on vajalikud taastuvallikatest energiat tootvate jaamade rajamiseks ning nendega seotud taristu jaoks, näiteks võrgu- ja salvestusrajatised, sealhulgas soojuse salvestamiseks, mis on vajalikud, et anda vähemalt oma riiklik panus 2030. aasta taastuvenergia eesmärgi saavutamisse.**

46 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. detsembri 2018. aasta direktiiv (EL) 2018/2001 taastuvatest energiaallikatest toodetud energia kasutamise edendamise kohta (ELT L 328, 21.12.2018, lk 82).

47 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. detsembri 2018. aasta määrus (EL) 2018/1999, milles käsitletakse energialiidu ja kliimameetmete juhtimist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusi (EÜ) nr 663/2009 ja (EÜ) nr 715/2009, Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiive 94/22/EÜ, 98/70/EÜ, 2009/31/EÜ, 2009/73/EÜ, 2010/31/EL, 2012/27/EL ja 2013/30/EL ning nõukogu direktiive 2009/119/EÜ ja (EL) 2015/652 ning tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 525/2013 (ELT L 328, 21.12.2018, lk 1).

48 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. oktoobri 1998. aasta direktiiv 98/70/EÜ bensiini ja diislikütuse kvaliteedi ning nõukogu direktiivi 93/12/EMÜ muutmise kohta (EÜT L 350, 28.12.1998, lk 58).

49 [...]

Sellised alad, sealhulgas olemasolevad jaamad ja koostöömehhanismid, peavad olema vastavuses riiklikes energia- ja kliimakavades[...] taastuvenergiatehnoloogiate kaupa esitatud eeldatavate trajektooride ja kavandatud ülesseatud koguvõimsusega.[...].⁵⁰ [...] ⁵¹ Liikmesriigid peaksid määrama selliste alade alarühmad taastuvenergia eelisarendusaladeks[...]. Need on konkreetsed maal või merel asuvad kohad, mis sobivad eriti hästi selleks, et rajada sinna taastuvenergia tootmise jaamad, [...] kus teatavat liiki taastuvenergia kasutuselevõtul ei ole eeldatavasti olulist keskkonnamõju, võttes arvesse valitud territooriumi eripära. Liikmesriigid peaksid eelistama tehisehitatud pindu, nagu hoonete katused ja fassaadid, transporditaristu ja selle vahetu ümbrus, parkimisalad, põllumajandusettevõtted, prügilad, tööstuspiirkonnad, kaevandused, tehissiseveekogud, -järved või -veehoidlad ning asjakohasel juhul asulareoveepuhastid, samuti degradeerunud maa, mis ei ole põllumajanduses kasutatav. Direktiivis (EL) 2018/2001 on samuti sätestatud, et liikmesriigid võivad vastu võtta kava või kavad sihtotstarbeliste taristupiirkondade määramiseks võrgu- ja salvestusprojektide arendamiseks, mis on vajalikud taastuvenergia integreerimiseks elektrisüsteemi, kui sellisel arendamisel ei ole eeldatavasti olulist keskkonnamõju või kui sellist mõju on võimalik nõuetekohaselt leevendada või, kui see ei ole võimalik, siis kompenseerida. Selliste alade eesmärk on toetada ja täiendada taastuvenergia eelisarendusalasid. Taastuvenergia eelisarendusalade ja sihtotstarbeliste taristupiirkondade määramisel peaksid liikmesriigid vältima kaitsealasid ja võtma arvesse riiklikke looduse taastamise kavasid.

50 [...]

51 [...]

Liikmesriigid peaksid koordineerima riiklike taastamiskavade väljatöötamist, kaardistades alad, mis on vajalikud riikliku panuse andmiseks 2030. aasta taastuenergia eesmärgi saavutamiseks, ning asjakohasel juhul määrama kindlaks taastuenergia eelisarendusalad ja sihtotstarbelised võrgupiirkonnad. Looduse taastamise kavade koostamisel peaksid liikmesriigid tagama koostoime taastuenergia ja energiataristu ülesehitamisega ning juba määratud taastuenergia eelisarendusaladega ja sihtotstarbeliste võrgupiirkondadega ja tagama, et nende taastuenergiaalade toimimine, sealhulgas direktiiviga (EL) 2018/2001 ette nähtud loamenetlused, mida neil aladel kohaldatakse, ei muutu.

- (62) Selleks et tagada koostoime liikmesriikides juba kavandatud või kehtestatud taastamismeetmetega, peaks riiklikes taastamiskavades neid taastamismeetmeid tunnustama ja neid arvesse võtma. Võttes arvesse valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli 2022. aasta aruandes osutatud kiireloomulist vajadust võtta meetmeid kahjustatud ökosüsteemide taastamiseks, peaksid liikmesriigid rakendama neid meetmeid taastamiskavade koostamisega samal ajal.
- (63) Riiklikes taastamiskavades **ja elupaikade taastamise meetmetes ning elupaikade seisundi halvenemise ärahoidmise meetmetes** tuleks arvesse võtta ka selliste uurimisprojektide tulemusi, mis on olulised ökosüsteemide seisundi hindamiseks, taastamismeetmete kindlaksmääramiseks ja kehtestamiseks ning seireeesmärkideks, **ning asjakohasel juhul tuleks arvesse võtta liidu eri piirkondade olukorra mitmekesisust kooskõlas Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 191 lõikega 2, näiteks sotsiaalseid, majanduslikke ja kultuurilisi nõudeid ning piirkondlikke ja kohalikke iseärasusi, sealhulgas rahvastikutihedust.**

- (64) Asjakohane on võtta arvesse konkreetset olukorda liidu äärepoolseimates piirkondades, mis on loetletud Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 349, milles on sätestatud erimeetmed nende piirkondade toetamiseks. Nagu on ette nähtud ELi elurikkuse strateegias aastani 2030, tuleks äärepoolseimate piirkondade ökosüsteemide kaitsmisele ja taastamisele pöörata erilist tähelepanu, arvestades nende erakordse elurikkuse väärtuslikkust. **Samal ajal tuleks eelkõige riiklike taastamiskavade ettevalmistamisel arvesse võtta nende ökosüsteemide kaitsmise ja taastamisega seotud kulusid ning äärepoolseimate piirkondade kaugust, saarelist asendit, väiksust, rasket topograafiat ja kliimat. Liikmesriike julgustatakse lisama vabatahtlikkuse alusel konkreetseid taastamismeetmeid nendes äärepoolseimates piirkondades, mis ei kuulu käesoleva määruse kohaldamisalasse.**
- (65) Euroopa Keskkonnaamet peaks toetama liikmesriike riiklike taastamiskavade ettevalmistamisel ning taastamiseesmärkide ja -kohustuste täitmisel tehtud edusammude jälgimisel. Komisjon peaks hindama, kas riiklikud taastamiskavad on nende eesmärkide ja kohustuste täitmiseks piisavad.

(66) Komisjoni 2020. aasta looduse seisundi aruandest ilmneb, et oluline osa teabest, mille liikmesriigid on esitanud kooskõlas nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ⁵² artikliga 17 ja direktiivi 2009/147/EÜ artikliga 12, eelkõige teave kaitstavate elupaikade ja liikide kaitsestaatuse ja -suundumuste kohta, pärineb osalistest uuringutest või põhineb üksnes eksperdi hinnangutel. Samuti on aruande kohaselt veel teadmata mitme direktiivi 92/43/EMÜ alusel kaitstava elupaigatüübi ja liigi seisund. Nende puuduvate teadmiste hankimine ning seiresse ja järelevalvesse investeerimine on vajalikud selleks, et toetada tugevaid ja teaduspõhiseid riiklikke taastamiskavasid. Selleks et eri seiremeetodid oleksid õigeaegsemad, tulemuslikumad ja sidusamad, peaks seires ja järelevalves kasutama parimal võimalikul viisil ära liidu rahastatavate teadus- ja innovatsiooniprojektide tulemusi ning uut tehnoloogiat, näiteks kohapealset ja kaugseiret, kasutades satelliidiandmeid ja -teenuseid, mida osutatakse liidu kosmoseprogrammi raames (EGNOS/Galileo ja Copernicus). ELi missioonid „Meie ookeanide ja veekogude taastamine“, „Kliimamuutustega kohanemine“ ja „Euroopa mullakokkulepe“ toetavad taastamisesmärkide rakendamist⁵³.

(66a) Arvestades konkreetseid tehnilisi ja rahalisi probleeme, mis on seotud merekeskkonna kaardistamise ja seirega, võivad liikmesriigid II lisas loetletud mereelupaikade seisundi hindamisel lisaks direktiivi 92/43/EMÜ artikli 17 ja direktiivi 2008/56/EÜ artikli 17 kohaselt esitatud teabele kasutada ekstrapoleerimise alusena teavet survetegurite ja ohtude kohta või muud asjakohast teavet. Sellist lähenemisviisi võib seega kooskõlas käesoleva määrusega kasutada ka mereelupaikade taastamismeetmete kavandamise alusena. II lisas loetletud mereelupaikade seisundi üldhinnang peaks põhinema parimatel kättesaadavatel teadmistel ning tehnika ja teaduse viimastel arengutel.

52 Nõukogu 21. mai 1992. aasta direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.7.1992, lk 7).

53 Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele Euroopa missioonide kohta (COM(2021) 609 final).

- (67) Selleks et jälgida edusamme riiklike taastamiskavade rakendamisel, kehtestatud taastamismeetmeid, alasisid, mille suhtes kohaldatakse taastamismeetmeid, ja andmeid jõetõkete inventuuri kohta, tuleks kehtestada süsteem, millega nõutakse liikmesriikidelt sellise seire tulemuste kohta asjakohaste andmete loomist, ajakohastamist ja kättesaadavaks tegemist. Andmete elektrooniliseks esitamiseks komisjonile tuleks kasutada Euroopa Keskkonnaameti süsteemi Reportnet ja püüda hoida kõigi üksuste halduskoormus võimalikult piiratuna. Selleks et tagada asjakohane taristu üldsuse juurdepääsuks, aruandluseks ja andmete jagamiseks ametiasutuste vahel, peaksid liikmesriigid asjakohasel juhul andmekirjeldustes tuginema Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivis 2003/4/EÜ,⁵⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivis 2007/2/EÜ⁵⁵ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivis (EL) 2019/1024⁵⁶ osutatud kirjeldustele.
- (68) Selleks et tagada käesoleva määruse tulemuslik rakendamine, peaks komisjon liikmesriike taotluse korral toetama tehnilise toe instrumendi⁵⁷ kaudu, mis pakub kohandatud tehnilist tuge reformide kavandamisel ja rakendamisel. Tehniline tugi hõlmab näiteks haldussuutlikkuse suurendamist, õigusraamistike ühtlustamist ja asjakohaste parimate tavade jagamist.
- (69) Komisjon peaks andma aru edusammudest, mida liikmesriigid on teinud käesoleva määruse kohaste taastamisesmärkide ja -kohustuste täitmisel, tuginedes Euroopa Keskkonnaameti koostatud kogu liitu hõlmavatele eduaruannetele ning muudele analüüsidele ja aruannetele, mille liikmesriigid on teinud kättesaadavaks sellistes asjakohastes poliitikavaldkondades nagu loodus ning mere- ja veepoliitika.

54 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 28. jaanuari 2003. aasta direktiiv 2003/4/EÜ keskkonnateabele avaliku juurdepääsu ja nõukogu direktiivi 90/313/EMÜ kehtetuks tunnistamise kohta (ELT L 41, 14.2.2003, lk 26).

55 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. märtsi 2007. aasta direktiiv 2007/2/EÜ, millega rajatakse Euroopa Ühenduse ruumiandmete infrastruktuur (INSPIRE) (ELT L 108, 25.4.2007, lk 1).

56 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. juuni 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/1024 avaandmete ja avaliku sektori valduses oleva teabe taaskasutamise kohta (ELT L 172, 26.6.2019, lk 56).

57 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 10. veebruari 2021. aasta määrus (EL) 2021/240, millega luuakse tehnilise toe instrument (ELT L 57, 18.2.2021, lk 1).

(70) Selleks et tagada käesolevas määruses sätestatud eesmärkide ja kohustuste täitmine, on äärmiselt oluline teha looduse taastamisse piisavaid era- ja avaliku sektori investeeringuid ning liikmesriigid peaksid lõimima oma riigieelarvesse kulutused, mida tehakse elurikkuse-eesmärkide täitmiseks, sealhulgas seoses riiklike taastamiskavade rakendamisest tulenevate võimaluste ja üleminekukuludega, ja kajastama seda, kuidas liidu rahalisi vahendeid kasutatakse. Liidu rahastamise puhul aitavad elurikkuse eesmärkide saavutamisele kaasa kulutused liidu eelarvest ja sellistest liidu rahastamisprogrammidest nagu keskkonna- ja kliimameetmete programm (LIFE),⁵⁸ Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfond (EMKVF),⁵⁹ Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfond (EAFRD),⁶⁰ Euroopa Põllumajanduse Tagatisfond (EAGF), Euroopa Regionaalarengu Fond (ERF), Ühtekuuluvusfond⁶¹ ning Õiglase Ülemineku Fond,⁶² samuti liidu teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogramm „Euroopa horisont“,⁶³ kavatsusega eraldada 2024. aastal 7,5 % ning 2026. ja 2027. aastal 10 % mitmeaastase finantsraamistiku 2021–2027⁶⁴ iga-aastastest kulutustest elurikkuse-eesmärkidele.

58 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2021. aasta määrus (EL) 2021/783, millega luuakse keskkonna- ja kliimameetmete programm (LIFE) ning tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 1293/2013 (ELT L 172, 17.5.2021, lk 53).

59 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 7. juuli 2021. aasta määrus (EL) 2021/1139, millega luuakse Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfond ja muudetakse määrust (EL) 2017/1004 (ELT L 247, 13.7.2021, lk 1).

60 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. detsembri 2020. aasta määrus (EL) 2020/2220, millega kehtestatakse teatavad üleminekusätted Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondi (EAFRD) ja Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondi (EAGF) toetuse kohta 2021. ja 2022. aastal ning muudetakse määrusi (EL) nr 1305/2013, (EL) nr 1306/2013 ning (EL) nr 1307/2013 seoses 2021. ja 2022. aastal eraldatavate vahendite ja nende määruste kohaldamisega ning määrust (EL) nr 1308/2013 seoses 2021. ja 2022. aastal eraldatavate vahendite ja sellise toetuse jaotamisega (ELT L 437, 28.12.2020, lk 1).

61 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 24. juuni 2021. aasta määrus (EL) 2021/1058, mis käsitleb Euroopa Regionaalarengu Fondi ja Ühtekuuluvusfondi (ELT L 231, 30.6.2021, lk 60).

62 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 24. juuni 2021. aasta määrus (EL) 2021/1056, millega luuakse Õiglase Ülemineku Fond (ELT L 231, 30.6.2021, lk 1).

63 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 28. aprilli 2021. aasta määrus (EL) 2021/695, millega luuakse teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogramm „Euroopa horisont“ ja kehtestatakse selle osalemis- ja levitamisreeglid ning tunnistatakse kehtetuks määrused (EL) nr 1290/2013 ja (EL) nr 1291/2013 (ELT L 170, 12.5.2021, lk 1).

64 Nõukogu 17. detsembri 2020. aasta määrus (EL, Euratom) 2020/2093, millega määratakse kindlaks mitmeaastane finantsraamistik aastateks 2021–2027 (ELT L 433I, 22.12.2020, lk 11).

Taaste- ja vastupidavusrahastu⁶⁵ on täiendav rahastamisallikas elurikkuse ja ökosüsteemide kaitse ning taastamise jaoks. Programmi LIFE puhul tuleks erilist tähelepanu pöörata strateegiliste loodusprojektide asjakohasele kasutamisele konkreetse vahendina, mis võiks toetada käesoleva määruse rakendamist, lõimides olemasolevaid rahalisi vahendeid tulemuslikul ja tõhusal viisil.

- (71) Erasektori rahastamise soodustamiseks on olemas mitmesugused ELi, riiklikud ja eraalgatused, näiteks programm „InvestEU“,⁶⁶ mis pakub võimalusi kaasata avaliku ja erasektori rahalisi vahendeid, et toetada muu hulgas looduse ja elurikkuse seisukorra parandamist rohelise ja sinise taristu projektide kaudu ning süsinikku siduvat põllumajandust kui keskkonnahoidlikku ettevõtlusmudelit⁶⁷.

(71a) Käesoleva määruse rakendamise tagamiseks on olulised piisavad era- ja avaliku sektori investeeringud looduse taastamise meetmetesse. Seepärast peaks komisjon 12 kuu jooksul pärast määruse jõustumist ja liikmesriikidega konsulteerides esitama aruande koos analüüsiga, milles tehakse kindlaks mis tahes lüngad käesoleva määruse rakendamisel. Aruandele tuleks vajaduse korral lisada ettepanekud asjakohaste meetmete, sealhulgas finantsmeetmete kohta, millega kõrvalda tuvastatud puudused, näiteks näha ette sihtotstarbeline rahastamine, ilma et see piiraks kaasseadusandjate õigusi võtta vastu järgmine 2027. aasta järgne mitmeaastane finantsraamistik.

65 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. veebruari 2021. aasta määrus (EL) 2021/241, millega luuakse taaste- ja vastupidavusrahastu (ELT L 57, 18.2.2021, lk 17).

66 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 24. märtsi 2021. aasta määrus (EL) 2021/523, millega luuakse programm „InvestEU“ ja millega muudetakse määrust (EL) 2015/1017 (ELT L 107, 26.3.2021, lk 30).

67 Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule „Kestlikud süsinikuringed“ (COM(2021) 800 final).

(71b) Euroopa Kohtu väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on Euroopa Liidu lepingu (ELi leping) artikli 4 lõikes 3 sätestatud lojaalse koostöö põhimõtte kohaselt liikmesriikide kohtute ülesanne tagada isikule liidu õigusest tulenevate õiguste kohtulik kaitse. Peale selle kohustab ELi lepingu artikli 19 lõige 1 liikmesriike nägema ette tulemusliku õiguskaitse tagamist liidu õigusega hõlmatud valdkondades. Liit ja selle liikmesriigid on ÜRO Euroopa Majanduskomisjoni keskkonnainfo kättesaadavuse, keskkonnaasjade otsustamises üldsuse osalemise ning neis asjus kohtu poole pöördumise konventsiooni (Århusi konventsioon) osalised. Århusi konventsiooni kohaselt peaksid liikmesriigid tagama, et kooskõlas asjaomase siseriikliku õigussüsteemiga on asjaomase üldsuse esindajatel õigus pöörduda kohtu poole.

- (72) Liikmesriigid peaksid oma riiklike taastamiskavade ettevalmistamisel ja rakendamisel edendama õiglast ja kogu ühiskonda hõlmavat lähenemisviisi, lisades üldsuse osalemise protsessid ning võttes arvesse kohalike kogukondade ja sidusrühmade vajadusi.
- (73) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/2115⁶⁸ kohaselt peavad ÜPP strateegiakavad aitama saavutada pikaajalisi riiklikke eesmärgi, mis on esitatud kõnealuse määruse XIII lisas loetletud seadusandlikes aktides või tulenevad nendest, ja olema nendega kooskõlas. Käesolevat looduse taastamise määrust tuleks arvesse võtta, kui komisjon vaatab määruse (EL) 2021/2115 artikli 159 kohaselt 31. detsembriks 2025 läbi kõnealuse määruse XIII lisas esitatud loetelu.
- (74) Kooskõlas kohustusega, mis on võetud kaheksandas keskkonnaalases tegevusprogrammis aastani 2030,⁶⁹ peaksid liikmesriigid järk-järgult kaotama riiklikud keskkonnakahjulikud toetused, kasutades võimalikult hästi ära turupõhiseid vahendeid ja roheline eelarvestamise vahendeid, sealhulgas neid, mida on vaja sotsiaalselt õiglase ülemineku tagamiseks, ning toetades ettevõtjaid ja muid sidusrühmi looduskapitali arvestamiseks mõeldud standarditud tavade väljatöötamisel.

68 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 2. detsembri 2021. aasta määrus (EL) 2021/2115, millega kehtestatakse liikmesriikide koostatavate Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondist (EAGF) ja Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist (EAFRD) rahastatavate ühise põllumajanduspoliitika strateegiakavade (ÜPP strateegiakavad) toetamise reeglid ning tunnistatakse kehtetuks määrused (EL) nr 1305/2013 ja (EL) nr 1307/2013.

69 [Viide lisatakse pärast kaheksanda keskkonnaalase tegevusprogrammi avaldamist].

(75) Selleks et tagada käesoleva määruse vajalik kohandamine, peaks komisjonil olema õigus võtta kooskõlas Euroopa Liidu toimimise lepingu artikliga 290 vastu õigusakte I–VII lisa muutmiseks, et kohandada elupaikade rühmasid, [...] **kohandada linnuliikide loetelu, mida kasutatakse** levinud põllulindude indeksis ning kohandada agroökosüsteemide elurikkuse näitajate loetelu, metsaökosüsteemide elurikkuse näitajate loetelu ning **mereelupaikade ja mereliikide loetelusid** [...] ning taastamismeetmete näiteid **vastavalt tehnika ja teaduse edusammudele, et võtta arvesse määruse kohaldamisel saadud kogemusi või tagada kooskõla EUNISes esitatud elupaigatüüpidega**. On eriti oluline, et komisjon viiks oma ettevalmistava töö käigus läbi **mõju hindamised** ja asjakohased konsultatsioonid, sealhulgas ekspertide tasandil, [...] tehes seda kooskõlas 13. aprilli 2016. aasta institutsioonidevahelises parema õigusloome kokkuleppes sätestatud põhimõtetega⁵². Eelkõige selleks, et tagada võrdne osalemine delegeeritud õigusaktide ettevalmistamises, saavad Euroopa Parlament ja nõukogu kõik dokumendid liikmesriikide ekspertidega samal ajal ning nende ekspertidel on pidev juurdepääs komisjoni eksperdirühmade koosolekutele, millel arutatakse delegeeritud õigusaktide ettevalmistamist.

(76) Selleks et tagada käesoleva määruse rakendamiseks ühetaolised tingimused, tuleks komisjonile anda rakendamise volitused, et määrata kindlaks tolmeldajate seire meetod, käesoleva määruse IV lisas loetletud agroökosüsteemide näitajate seire meetodid ja käesoleva määruse VI lisas loetletud metsaökosüsteemide näitajad, [...] **kehtestada suunavad raamistikud linna roheala pindala, puude võrastiku liituse linnade ökosüsteemides ja tolmeldajate rahuldava taseme, käesoleva määruse IV lisas loetletud agroökosüsteemide näitajate ja käesoleva määruse VI lisas loetletud metsaökosüsteemide näitajate kindlaksmääramiseks, kehtestada riiklike taastamiskavade ühtne vorm ning määrata kindlaks komisjonile andmete ja teabe elektroonilise esitamise vorm, struktuur ja üksikasjalik kord**. Nende volituste kasutamisel tuleks järgida Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 182/2011⁷⁰.

70 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. veebruari 2011. aasta määrus (EL) nr 182/2011, millega kehtestatakse eeskirjad ja üldpõhimõtted, mis käsitlevad liikmesriikide läbiviidava kontrolli mehhanisme, mida kohaldatakse komisjoni rakendamise volituste teostamise suhtes (ELT L 55, 28.2.2011, lk 13).

- (77) Komisjon peaks käesolevat määrust hindama. Institutsioonidevahelise parema õigusloome kokkuleppe punkti 22 kohaselt peaks see hindamine põhinema tõhususe, tulemuslikkuse, asjakohasuse, sidususe ja ELi lisaväärtuse kriteeriumidel ning see peaks olema aluseks võimalike edasiste meetmete mõju hindamisele. Peale selle peaks komisjon hindama vajadust kehtestada täiendavad taastamisesmärgid, mis põhinevad artiklitega 4 ja 5 hõlmamata ökosüsteemide seisundi hindamise ühistel meetoditel, võttes arvesse kõige uuemaid teaduslikke tõendeid.
- (78) Kuna käesoleva määruse eesmärgid ei suuda liikmesriigid piisaval määral saavutada, küll aga saab neid meetme ulatuse ja toime tõttu paremini saavutada liidu tasandil, võib liit võtta meetmeid kooskõlas Euroopa Liidu lepingu artiklis 5 sätestatud subsidiaarsuse põhimõttega. Kõnealuses artiklis sätestatud proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt ei lähe käesolev määrus nimetatud eesmärkide saavutamiseks vajalikust kaugemale,

ON VASTU VÕTNUD KÄESOLEVA MÄÄRUSE:

I PEATÜKK ÜLDSÄTTED

Artikkel 1

Reguleerimisese

1. Käesoleva määrusega kehtestatakse õigusnormid, et aidata kaasa järgmisele:
 - a) looduse elurikkuse ja vastupanuvõime pidev, pikaajaline ja püsiv taastumine kõigil[...] **liikmesriikide** maismaa- ja merealadel ökosüsteemide taastamise kaudu;
 - b) kliimamuutuste leevendamist, nendega kohanemist **ja mulla degradeerumise neutraalsust** puudutavate liidu üldeesmärkide saavutamise;
 - c) liidu rahvusvaheliste kohustuste täitmine.
2. Käesoleva määrusega nähakse ette raamistik, mille alusel kehtestavad liikmesriigid [...] tulemuslikud ja alapõhised taastamismeetmed, [...] **mille eesmärgiks on** 2030. aastaks **ühiselt** hõlmata **liidu eesmärgina artiklis 2 määratletud kohaldamisalasse kuuluvatel aladel ja ökosüsteemides** vähemalt 20 % [...] maismaa-aladest ja **20 %** [...] merealadest ning 2050. aastaks kõik taastamist vajavad ökosüsteemid.

Artikkel 2

Geograafiline kohaldamisala

Käesolevat määrust kohaldatakse artiklites 4–10 osutatud ökosüsteemide suhtes:

- a) liikmesriikide territooriumil;

aa) liikmesriikide rannikuvetes, nagu on määratletud direktiivis 2000/60/EÜ, nende merepõhjal ja nende aluspinnasel;

b) vetes, merepõhjal ja selle aluspinnasel, mis jäävad territoriaalvete ulatuse mõõtmiseks kasutatavast lähtejoonest mere poole ja ulatuvad selle ala kaugemasse otsa, mis 1982. aasta Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsiooni kohaselt kuulub liikmeriigi suveräänsete õiguste **või jurisdiktsiooni** alla.

Käesolevat määrust kohaldatakse ainult nende ökosüsteemide suhtes, mis asuvad selliste liikmesriikide Euroopa territooriumil, mille suhtes kohaldatakse aluslepinguid.

Artikkel 3

Mõisted

Kasutatakse järgmisi mõisteid:

- 1) „ökosüsteem“ – taime-, looma-, **seene-** ja mikroorganismikooslustest ning nende eluta keskkonnast koosnev dünaamiline kompleks, mis moodustab nende vastastiktoimel põhineva funktsionaalse üksuse ning hõlmab elupaigatüüpe ning liikide elupaiku ja populatsioone;
- 2) „liigi elupaik“ – [...] **direktiivi 92/43/EMÜ artikli 1 punktis f määratletud liigi elupaik**;

- 3) „taastamine“ – protsess, mille käigus aidatakse aktiivselt või passiivselt kaasa ökosüsteemi taastumisele, [...] **et parandada selle struktuuri ja funktsioone elurikkuse ja ökosüsteemide vastupanuvõime säilitamiseks või suurendamiseks; ökosüsteemide taastamine käesoleva määruse kohaldamise eesmärgil toimub selle kaudu, et parandatakse elupaigatüübi head seisundit, taastatakse see soodsat seisundit tähistaval võrdluspindalal [...] ning parandatakse liigi elupaiga piisavat kvaliteeti ja kvantiteeti kooskõlas [...] artikli 4 lõigetega 1, 2 ja 3 ning artikli 5 lõigetega 1, 2 ja 3 [...] ning seeläbi, et täidetakse artiklite 6–10 kohased eesmärgid ja kohustused, sealhulgas saavutatakse [...] artikli 8 lõikes 1, artikli 9 lõikes 2 ja artikli 10 lõikes 2 osutatud näitajate** rahuldav tase elurikkuse ja ökosüsteemide vastupanuvõime säilitamiseks või suurendamiseks;
- 4) „hea seisund“ – **elupaigatüübi** seisund, milles [...] **selle** põhinäitajad, [...] **eelkõige** selle [...] struktuur [...] ja funktsioonid **ning selle tüüpilised liigid või tüüpiline liigiline koosseis** [...] kajastavad väga head ökoloogilist terviklikkust, stabiilsust ja vastupanuvõimet, mis on vajalik selle pikaajaliseks säilitamiseks, **ning aitavad seega kaasa soodsa kaitsestaatuse saavutamisele või säilitamisele vastavalt direktiivi 92/43/EMÜ artikli 1 punktile e, kui asjaomane elupaigatüüp on loetletud nimetatud direktiivi I lisas, ning mereökosüsteemide puhul hea keskkonnaseisundi saavutamisele või säilitamisele vastavalt direktiivi 2008/56/EÜ artikli 3 lõikele 5;**

- 5) „soodsat seisundit tähistav võrdluspindala“ – riigi tasandil konkreetsetes biogeograafilises või merepiirkonnas olev elupaigatüübi kogupindala, mida loetakse vähimaks, mis on vajalik selleks, et tagada elupaigatüübi ja selle **tüüpiliste** liikide **või tüüpilise liigilise koosseisu** pikaajaline elujõulisus ning kogu selle oluline ökoloogiline varieerumine selle looduslikus levilas, ning mis koosneb elupaigatüübiga kaetud alast ja, kui see ala ei ole piisav, elupaigatüübi taasloomiseks vajalikust alast; **kui asjaomane elupaigatüüp on loetletud direktiivi 92/43/EMÜ I lisas, aitab selline taasloomine kaasa soodsa kaitsestaatuse saavutamisele vastavalt nimetatud direktiivi artikli 1 punktile e ning mereökosüsteemide puhul hea keskkonnaseisundi saavutamisele või säilitamisele vastavalt direktiivi 2008/56/EÜ artikli 3 lõikele 5;**
- 6) „elupaiga piisav kvaliteet“ – liigi elupaiga kvaliteet, mis võimaldab täita liigi ökoloogilisi vajadusi selle bioloogilise tsükli igas etapis nii, et see liik säilib pikaajaliselt elujõulise osana oma elupaigas oma looduslikul levilal, ning see **aitab kaasa liikide soodsa kaitsestaatuse saavutamisele või säilitamisele vastavalt direktiivi 92/43/EMÜ artikli 1 punktile i nimetatud direktiivi II, IV või V lisas loetletud liikide puhul ning direktiiviga 2009/147/EÜ hõlmatud looduslike linnuliikide populatsioonide kindlustamisele ning lisaks mere ökosüsteemide puhul hea keskkonnaseisundi saavutamisele või säilitamisele vastavalt direktiivi 2008/56/EÜ artikli 3 lõikele 5;**

- 7) „elupaiga piisav kogus“ – liigi elupaiga kogus, mis võimaldab liigi ökoloogiliste vajaduste rahuldamist selle bioloogilise tsükli igas etapis nii, et see liik säilib pikaajaliselt oma elupaiga elujõulise osana oma looduslikul levilal, **ning see aitab kaasa liikide soodsa kaitsestaatuse saavutamisele või säilitamisele vastavalt direktiivi 92/43/EMÜ artikli 1 punktile i nimetatud direktiivi II, IV või V lisas loetletud liikide puhul ning direktiiviga 2009/147/EÜ hõlmatud looduslike linnuliikide populatsioonide kindlustamisele ning lisaks mere ökosüsteemide puhul hea keskkonnaseisundi saavutamisele või säilitamisele vastavalt direktiivi 2008/56/EÜ artikli 3 lõikele 5;**
- 8) „tolmeldaja“ – [...]looduslik **putukas**, kes kannab õietolmu taime tolmucapeast taime emakasuudmesse, mis võimaldab õit viljastada ja seemneid toota;
- 9) „tolmeldajapopulatsioonide vähenemine“ – tolmeldajate arvukuse või mitmekesisuse või mõlema vähenemine;
- 9a) „pärismaine puuliik“ – puuliik, mis esineb selle looduslikus levilas (endises või olemasolevas) ja potentsiaalses levilas (st loodusliku levila piires või levilas, kus ta võib levida ilma inimesepoolse otsese või kaudse sissetoomise või hoolitsuseta);**
- 10) „kohalik haldusüksus“ – provintsi, piirkonna või liidumaa tasandist allapoole jääv liikmesriigi madala tasandi haldusüksus, mis on kehtestatud kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 1059/2003⁷¹ artikliga 4;

71 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. mai 2003. aasta määrus (EÜ) nr 1059/2003, millega kehtestatakse ühine statistiliste territoriaalüksuste liigitus (NUTS) (*ELT L 154, 21.6.2003, lk 1*).

10a) „linnakeskused“ ja „linnaklastrid“ – territoriaalsed üksused, mis on liigitatud linnadesse ja eeslinnadesse, kasutades määruse (EÜ) nr 1059/2003 artikli 4b lõike 2 kohaselt kehtestatud võrgupõhist tüpoloogiat;

- 11) „linnad“ – kohalikud haldusüksused, kus vähemalt 50 % elanikest elab ühes või mitmes linnakeskuses, mõõdetuna kasutades linnastumise määra vastavalt määruse (EÜ) nr 1059/2003 artikli 4b lõike 3 punktile a;
- 12) „väiksemad linnad ja eeslinnad“ – kohalikud haldusüksused, kus vähem kui 50 % elanikest elab linnakeskuses, kuid vähemalt 50 % elab linnaklastris, mõõdetuna kasutades linnastumise määra, mis on kehtestatud kooskõlas määruse (EÜ) nr 1059/2003 artikli 4b lõike 3 punktiga a;

12a) „linnalähedased piirkonnad“ – linnakeskuste või -klastritega külgnevad alad, sealhulgas vähemalt kõik alad, mis jäävad kuni ühe kilomeetri kaugusele nende linnakeskuste või -klastrite välispiiridest, ning mis asuvad samas suur- või väikelinnas ja eeslinnas kui need linnakeskused või -klastrid;

- 13) „linna roheala“ – [...] suur- või väikelinnades ja eeslinnades asuvate **puude, põõsaste, põõsastike, püsiva rohttaimestiku, samblike ja sammalde, tiikide ja vooluveekogude kogupindala** [...] arvutatuna andmete põhjal, mis on saadud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/696⁷² kohase Copernicuse maismaaseire teenuse abil, **ning kui see on asjaomase liikmesriigi kohta kättesaadav, siis selle liikmesriigi esitatud muude asjakohaste täiendavate andmete põhjal;**

72 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 28. aprilli 2021. aasta määrus (EL) 2021/696, millega luuakse liidu kosmoseprogramm ja Euroopa Liidu Kosmoseprogrammi Amet ning tunnistatakse kehtetuks määrused (EL) nr 912/2010, (EL) nr 1285/2013 ja (EL) nr 377/2014 ning otsus nr 541/2014/EL (ELT L 170, 12.5.2021, lk 69).

- 14) „linna puude võrastiku liitus“ – suur- ja väikelinnades ja eeslinnades puudega kaetud koguala, arvatuna puukatte tiheduse andmete põhjal, mis on saadud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/696 kohase Copernicuse maismaaseire teenuse abil **ning kui see on asjaomase liikmesriigi kohta kättesaadav, siis selle liikmesriigi esitatud muude asjakohaste täiendavate andmete põhjal;[...]**
- 14a) „vaba vooluga jõgi“ – jõgi või jõelõik, mille piki-, külg- ja püstsuunalist ühendatust ei takista tõket moodustavad tehisstruktuurid ja mille looduslikud funktsioonid on suures osas mõjutamata;**
- 14b) „turbaala taassoostamine“ – kuivendatud turbapinnase muutmine märjaks pinnaseks;**
- 15) „taastuvenergia eelisarendusala“ – Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2018/2001/EL⁷³ artikli 2 punktis 9a määratletud taastuvenergia eelisarendusala.

73 Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse direktiivi (EL) 2018/2001 taastuvatest energiaallikatest toodetud energia kasutamise edendamise kohta, direktiivi 2010/31/EL hoonete energiatõhususe kohta ja direktiivi 2012/27/EL, milles käsitletakse energiatõhusust (COM(2022)222 final).

II PEATÜKK

TAASTAMISEESMÄRGID JA -KOHUSTUSED

Artikkel 4

Maismaa-, ranniku- ja mageveeökosüsteemide taastamine

- Liikmesriigid kehtestavad taastamismeetmed, mis on vajalikud, et parandada heasse seisundisse I lisas loetletud elupaigatüüpidega kaetud alad, mis ei ole heas seisundis. Sellised meetmed kehtestatakse: [...]
 - 2030. aastaks vähemalt 30 % kõigi I lisas loetletud selliste elupaigatüüpide kogupindala suhtes, mis ei ole heas seisundis, nagu on kvantifitseeritud artiklis 12 osutatud riiklikus taastamiskavas;**
 - 2040. aastaks vähemalt 60 % ja 2050. aastaks vähemalt 90 % iga I lisas loetletud elupaigatüüpide rühma all oleva pindala suhtes, mis ei ole heas seisundis, nagu on kvantifitseeritud artiklis 12 osutatud riiklikus taastamiskavas.**
- Liikmesriigid kehtestavad taastamismeetmed, mis on vajalikud, et taasluua I lisas loetletud elupaigatüübid aladel, mis ei ole nende elupaigatüüpidega kaetud, **eesmärgiga saavutada nende soodsat seisundit tähistav võrdluspindala**. Need meetmed on 2030. aastaks kehtestatud vähemalt 30 %-l, 2040. aastaks vähemalt 60 %-l ja 2050. aastaks 100 %-l täiendavast kogupindalast, mis on vajalik, et saavutada iga I lisas loetletud elupaigatüüpide rühma puhul kogu soodsat seisundit tähistav võrdluspindala, nagu on kvantifitseeritud artiklis 12 osutatud riiklikus taastamiskavas.

3. Liikmesriigid kehtestavad direktiivi 92/43/EMÜ II, IV ja V lisas loetletud liikide maismaa-, ranniku- ja magevee-elupaikade ning direktiivi 2009/147/EÜ kohaldamisalasse kuuluva loodusliku linnustiku maismaa-, ranniku- ja magevee-elupaikade jaoks taastamismeetmed, mis on **lisaks käesoleva artikli lõigete 1 ja 2 kohastele taastamismeetmetele** vajalikud, et parandada nende elupaikade kvaliteeti ja kvantiteeti muu hulgas nende taasloomise kaudu ning suurendada ühendatust, kuni on saavutatud nende elupaikade piisav kvaliteet ja kvantiteet.
4. Käesoleva artikli lõigete 1, 2 ja 3 kohaste taastamismeetmete jaoks kõige sobivamate alade kindlaksmääramisel tuginetakse parimatele olemasolevatele teadmistele ja uusimatele teaduslikele tõenditele I lisas loetletud elupaigatüüpide seisundi kohta, mille mõõtmisel võetakse aluseks struktuur ja funktsioonid, mis on vajalikud nende elupaigatüüpide, sealhulgas neis leiduvate tüüpiliste liikide pikaajaliseks säilimiseks, nagu on osutatud direktiivi 92/43/EMÜ artikli 1 punktis e, ning käesoleva artikli lõikes 3 osutatud liikide elupaikade kvaliteedi ja kvantiteedi kohta, **kasutades direktiivi 92/43/EMÜ artikli 17 ja direktiivi 2009/147/EÜ artikli 12 alusel esitatud teavet ning võttes asjakohasel juhul arvesse liidu eri piirkondade olukorra mitmekesisust, nagu on osutatud artikli 11 lõikes 9a.** [...]
- 4a. Liikmesriigid tagavad hiljemalt 2030. aastaks, et I lisas loetletud elupaigatüüpide aladest on vähemalt 90 % puhul nende seisund teada. Kõigi I lisas loetletud elupaigatüüpide alade seisund peab olema teada 2040. aastaks.**
5. Lõigetes 1 ja 2 osutatud taastamismeetmetes arvestatakse vajadust parandada ühendatust I lisas loetletud elupaigatüüpide vahel ning võetakse arvesse neis elupaigatüüpides leiduvate lõikes 3 osutatud liikide ökoloogilisi vajadusi.

6. Liikmesriigid tagavad, et aladel, mille suhtes võetakse taastamismeetmeid kooskõlas lõigetega 1, 2 ja 3, paraneb I lisa loetletud elupaigatüüpide seisund pidevalt kuni hea seisundi saavutamiseni ning paraneb lõikes 3 osutatud liikide elupaikade kvaliteet pidevalt kuni nende piisava kvaliteedi saavutamiseni. Liikmesriigid tagavad, et nende alade seisund, kus on saavutatud hea seisund ja liikide elupaikade piisav kvaliteet, ei halvene **märkimisväärselt**.
7. Liikmesriigid **püüavad kehtestada hiljemalt oma riiklike taastamiskavade avaldamise kuupäevaks kooskõlas artikli 14 lõikega 6 vajalikud meetmed, mille eesmärk on [...] hoida ära I lisa loetletud elupaigatüüpidega kaetud heas seisundis alade seisundi märkimisväärselt halvenemist või mis on vajalikud, et saavutada lõikes 1 [...] sätestatud taastamise eesmärgid**.
8. Väljaspool Natura 2000 alasid on lõikes [...] 6 [...] sätestatud kohustuste täitmata jätmise põhjendatud, kui see on tingitud järgmisest:
- a) vääramatu jõud, **sealhulgas loodusõnnetused**;
 - b) vältimatud elupaikade muutused, mis on otseselt tingitud kliimamuutustest; [...]
 - c) ülekaaluka avaliku huviga seotud **kava või** projekt, mille jaoks ei ole vähem kahjustavaid alternatiivseid lahendusi ning mis määratakse kindlaks üksikjuhtumite kaupa; **või**[...]
 - d) kolmandate riikide tegevus või tegevusetus, mille eest asjaomane liikmesriik ei vastuta.**

8a. Väljaspool Natura 2000 alasid ei kohaldata lõikes 7 sätestatud kohustust võtta vajalikke meetmeid, kui seisundi halvenemist põhjustab:

- a) vääramatu jõud, sealhulgas loodusõnnetused;**
- b) vältimatud elupaikade muutused, mis on otseselt tingitud kliimamuutustest;**
- c) ülekaaluka avaliku huviga seotud kavad või projektid, mille jaoks ei ole vähem kahjustavaid alternatiivseid lahendusi; või**
- d) kolmandate riikide tegevus või tegevusetus, mille eest asjaomane liikmesriik ei vastuta.**

9. Natura 2000 aladel on lõigetes 6 ja 7 sätestatud kohustuste täitmata jätmine põhjendatud, kui see on tingitud järgmisest:

- a) vääramatu jõud, **sealhulgas loodusõnnetused**;
- b) vältimatud elupaikade muutused, mis on otseselt tingitud kliimamuutustest [...]; või
- c) direktiivi 92/43/EMÜ artikli 6 lõike 4 kohaselt loa saanud kava või projekt.

10. Liikmesriigid tagavad:

- a) I lisa loetletud elupaigatüüpide puhul heas seisundis oleva elupaigala suurenemise, kuni vähemalt 90 % alast on heas seisundis ja kuni **asjaomases liikmesriigis** [...] [...] asuvas igas biogeograafilises piirkonnas on iga elupaigatüübi puhul saavutatud soodsat seisundit tähistav võrdluspindala;
- b) kasvusuundumuse direktiivi 92/43/EMÜ II, IV ja V lisa osutatud liikide ning direktiivi 2009/147/EÜ kohaldamisalasse kuuluvate liikide maismaa-, ranniku- ja magevee-elupaikade piisava kvaliteedi ja kvantiteedi poole.

Artikkel 5

Mereökosüsteemide taastamine

1. Liikmesriigid kehtestavad taastamismeetmed, mis on vajalikud, et parandada heasse seisundisse II lisa loetletud elupaigatüüpidega kaetud alad, mis ei ole heas seisundis. Sellised meetmed kehtestatakse[...]:

- a) **2030. aastaks vähemalt 30 % II lisa loetletud sellise elupaigatüüpide 1.–6. rühma kogupindala suhtes, mis ei ole heas seisundis, nagu on kvantifitseeritud artiklis 12 osutatud riiklikus taastamiskavas;**
- b) **2040. aastaks vähemalt 60 % ja 2050. aastaks vähemalt 90 % iga sellise II lisa loetletud elupaigatüüpide 1.–6. rühma pindala suhtes, mis ei ole heas seisundis, nagu on kvantifitseeritud artiklis 12 osutatud riiklikus taastamiskavas;**

c) 2040. aastaks lõikes d osutatud protsendimäärast kahe kolmandiku II lisas loetletud elupaigatüüpide 7. rühma pindala suhtes, mis ei ole heas seisundis, nagu on kvantifitseeritud artiklis 12 osutatud riiklikus taastamiskavas ning;

d) 2050. aastaks artikli 11 lõike 2a kohaselt määratud protsendimäära II lisas loetletud sellise elupaigatüüpide 7. rühma pindala suhtes, mis ei ole heas seisundis, nagu on kvantifitseeritud artiklis 12 osutatud riiklikus taastamiskavas.

Punktis d osutatud protsendimäär kehtestatakse nii, et see ei takistaks direktiivi 2008/56/EÜ artikli 9 lõike 1 kohaselt kindlaks määratud hea keskkonnaseisundi saavutamist või säilitamist.

2. Liikmesriigid kehtestavad taastamismeetmed, mis on vajalikud, et taasluua II lisas loetletud **1.–6. rühma kuuluvad** elupaigatüübid aladel, mis ei ole nende elupaigatüüpidega kaetud, **eesmärgiga saavutada nende soodsat seisundit tähistav võrdluspindala**. Need meetmed kehtestatakse 2030. aastaks vähemalt 30 %-l, 2040. aastaks vähemalt 60 %-l ja 2050. aastaks 100 %-l täiendavast kogupindalast, mis on vajalik, et saavutada iga elupaigatüüpide rühma puhul kogu soodsat seisundit tähistav võrdluspindala, nagu on kvantifitseeritud artiklis 12 osutatud riiklikus taastamiskavas.
3. Liikmesriigid kehtestavad III lisas ning direktiivi 92/43/EMÜ II, IV ja V lisas loetletud liikide mereelupaikade ning direktiivi 2009/147/EÜ kohaldamisalasse kuuluva loodusliku linnustiku mereelupaikade jaoks taastamismeetmed, mis on **lisaks käesoleva artikli lõigete 1 ja 2 kohaselt kehtestatud taastamismeetmete** vajalikud, et parandada nende elupaikade kvaliteeti ja kvantiteeti muu hulgas nende taasloomise kaudu ning suurendada ühendatust, kuni on saavutatud nende elupaikade piisav kvaliteet ja kvantiteet.

4. Käesoleva artikli lõigete 1, 2 ja 3 kohaste taastamismeetmete jaoks kõige sobivamate alade kindlaksmääramisel tuginetakse parimatele olemasolevatele teadmistele ning [...] **tehnika ja** teaduse viimastele **arengutele, et määrata** kindlaks II lisa loetletud elupaigatüüpide seisund [...] ning käesoleva artikli lõikes 3 osutatud liikide elupaikade kvaliteet ja kvantiteet, **kasutades direktiivi 92/43/EMÜ artikli 17, direktiivi 2009/147/EÜ artikli 12 ja direktiivi 2008/56/EÜ artikli 17 alusel esitatud teavet.** [...]

4a. Liikmesriigid tagavad hiljemalt 2030. aastaks, et kõigist II lisa loetletud ja 1.–6. rühma kuuluvatest elupaigatüüpidest on vähemalt 50 % puhul teada nende seisund. Kõigi II lisa loetletud ja 1.–6. rühma kuuluvatest elupaigatüüpide alade seisund peab olema teada 2040. aastaks. Liikmesriigid tagavad hiljemalt 2040. aastaks samuti selle, et kõigist II lisa loetletud ja 7. rühma kuuluvatest elupaigatüüpidest on vähemalt 50 % puhul teada nende seisund. Kõigi II lisa loetletud ja 7. rühma kuuluvate elupaigatüüpide alade seisund peab olema teada 2050. aastaks.

5. Lõigetes 1 ja 2 osutatud taastamismeetmetes arvestatakse vajadust parandada **ökoloogilist sidusust ja** ühendatust II lisa loetletud elupaigatüüpide vahel ning võetakse arvesse neis elupaigatüüpides leiduvate lõikes 3 osutatud liikide ökoloogilisi vajadusi.
6. Liikmesriigid tagavad, et aladel, mille suhtes võetakse taastamismeetmeid kooskõlas lõigetega 1, 2 ja 3, paraneb **II** lisa loetletud elupaigatüüpide seisund pidevalt kuni hea seisundi saavutamiseni ning paraneb lõikes 3 osutatud liikide elupaikade kvaliteet pidevalt kuni nende piisava kvaliteedi saavutamiseni. Liikmesriigid tagavad, et nende alade seisund, kus on saavutatud hea seisund ja liikide elupaikade piisav kvaliteet, ei halvene **märkimisväärselt.**

7. Liikmesriigid **püüavad kehtestada hiljemalt oma riiklike taastamiskavade avaldamise kuupäevaks kooskõlas artikli 14 lõikega 6 vajalikud meetmed, mille eesmärk on [...] hoida ära II lisas loetletud elupaigatüüpidega kaetud heas seisundis alade seisundi märkimisväärset halvenemist või mis on vajalikud, et saavutada lõikes 1 [...] sätestatud taastamise eesmärgid.**
8. Väljaspool Natura 2000 alasid on lõikes [...] 6 [...] sätestatud kohustuste täitmata jätmise põhjendatud, kui see on tingitud järgmisest:
- a) vääramatu jõud, **sealhulgas loodusõnnetused**;
 - b) vältimatud elupaikade muutused, mis on otseselt tingitud kliimamuutustest; [...]
 - c) ülekaaluka avaliku huviga seotud **kava või** projekt, mille jaoks ei ole vähem kahjustavaid alternatiivseid lahendusi ning mis määratakse kindlaks üksikjuhtumite kaupa; **või**[...]
 - d) **kolmandate riikide tegevus või tegevusetus, mille eest asjaomane liikmesriik ei vastuta.**

8a. Väljaspool Natura 2000 alasid ei kohaldata lõikes 7 sätestatud kohustust võtta vajalikke meetmeid, kui seisundi halvenemist põhjustab:

- a) **vääramatu jõud, sealhulgas loodusõnnetused**;
- b) **vältimatud elupaikade muutused, mis on otseselt tingitud kliimamuutustest**;
- c) **ülekaaluka avaliku huviga seotud kavad või projektid, mille jaoks ei ole vähem kahjustavaid alternatiivseid lahendusi; või**
- d) **kolmandate riikide tegevus või tegevusetus, mille eest asjaomane liikmesriik ei vastuta.**

9. Natura 2000 aladel on lõigetes 6 ja 7 sätestatud kohustuste täitmata jätmise põhjendatud, kui see on tingitud järgmisest:
- a) vääramatuid jõud, **sealhulgas loodusõnnetused**;
 - b) vältimatud elupaikade muutused, mis on otseselt tingitud kliimamuutustest [...] **;** või
 - c) direktiivi 92/43/EMÜ artikli 6 lõike 4 kohaselt loa saanud kava või projekt.
10. Liikmesriigid tagavad:
- a) II lisas loetletud elupaigatüüpide 1.–6. **rühmade** puhul heas seisundis oleva elupaigaala suurenemise, kuni vähemalt 90 % alast on heas seisundis ja kuni **asjaomases liikmesriigis** [...] [...] asuvas igas biogeograafilises piirkonnas on iga elupaigatüübi puhul saavutatud soodsat seisundit tähistav võrdluspindala;
 - aa) II lisas loetletud elupaigatüüpide 7. rühma puhul heas seisundis oleva elupaigaala suurenemise, kuni vähemalt lõike 1 punktis d osutatud protsendimäär on heas seisundis ja kuni asjaomases liikmesriigis [...] [...] asuvas igas biogeograafilises piirkonnas on iga elupaigatüübi puhul saavutatud soodsat seisundit tähistav võrdluspindala;**
 - b) positiivse suundumuse III lisas ning direktiivi 92/43/EMÜ II, IV ja V lisas osutatud liikide ning direktiivi 2009/147/EÜ kohaldamisalasse kuuluvate liikide mereelupaikade piisava kvaliteedi ja kvantiteedi poole.

Artikkel 5a

Taastuvatest energiaallikatest toodetud energia

Artikli 4 lõigete 8 ja 8a ning artikli 5 lõigete 8 ja 8a kohaldamisel eeldatakse, et taastuvenergiajaamade planeerimine, ehitamine ja käitamine, nende võrguühendused, seotud võrk ise ning salvestusvahendid pakuvad ülekaalukat avalikku huvi. Liikmesriigid võivad vabastada nad nõudest tõendada, et artikli 4 lõigete 8 ja 8a ning artikli 5 lõigete 8 ja 8a kohaselt ei ole kättesaadavad vähem kahjulikud alternatiivsed lahendused, kui keskkonnamõju on strateegiliselt hinnatud vastavalt direktiivis 2001/42/EÜ sätestatud tingimustele või kui nende keskkonnamõju on hinnatud vastavalt tingimustele, mis on sätestatud direktiivis (EL) 2011/92. Liikmesriigid võivad igakülgsest põhjendatud ja erandlikel asjaoludel kooskõlas nende lõimitud riiklikes energia- ja kliimakavades, mis on vastu võetud määruse (EL) 2018/1999 kohaselt, sätestatud prioriteetidega otsustada kohaldada neid sätteid oma territooriumi teatavate osade ning teatavat liiki tehnoloogiate või teatavate tehniliste omadustega projektide suhtes. Liikmesriigid teavitavad komisjoni kohaldatavatest piirangutest ja põhjendavad neid.

Artikkel 5b

Riigikaitse

1. Taastamismeetmete kehtestamisel artikli 4 lõigete 1, 2 ja 3 ning artikli 5 lõigete 1, 2 ja 3 kohaldamiseks võivad liikmesriigid teha erandi aladele, mida kasutatakse üksnes riigikaitse eesmärkidel, kui neid meetmeid peetakse kokkusobimatuks kõnealuste alade jätkuva sõjalise kasutamisega.
2. Artikli 4 lõigete 8 ja 8a ning artikli 5 lõigete 8 ja 8a kohaldamisel võivad liikmesriigid sätestada, et kavad ja projektid, mille ainus eesmärk on riigikaitse, eeldatakse olevat ülekaalukas üldine huvi. Artikli 4 lõigete 8 ja 8a ning artikli 5 lõigete 8 ja 8a kohaldamisel võivad liikmesriigid samuti vabastada sellised kavad ja projektid nõudest, et puuduvad vähem kahjulikud alternatiivsed lahendused. Kui seda erandit kohaldatakse, peab asjaomane liikmesriik siiski kehtestama meetmed, niivõrd kui see on mõistlik ja teostatav, et leevendada mõju elupaigatüüpidele.

Artikkel 6

Linnaökosüsteemide taastamine

1. Liikmesriigid tagavad, et linna roheala ja linna puude võrastiku liitus **artikli 11 lõike 2b kohaselt kindlaks määratud linnaökosüsteemi aladel** ei ole **31. detsembriks** 2030 võrreldes **[käesoleva määruse jõustumisaasta]** **riigi kogupindalas** summaarselt vähenenud [...]. **Selle kohustuse täitmiseks võivad liikmesriigid jätta riigi kogupindalast välja linnaökosüsteemide alad, kus linna rohealade osakaal linnakeskustes ja -klastrites ületab 45 % ning linna puude võrastiku liituse osakaal ületab 10 %.**
2. **Seejärel saavutavad** liikmesriigid, et [...] linna roheala riigi kogupindala, **sealhulgas lõimides linna roheala hoonetesse ja taristusse ning artikli 11 lõike 2b kohaselt kindlaks määratud linnaökosüsteemi aladesse, on kasvusuundumuses, mida mõõdetakse pärast 31. detsembrit 2030 iga kuue aasta tagant, kuni saavutatakse artikli 11 lõike 3 kohaselt kindlaks määratud rahuldav tase** [...].
3. **Liikmesriigid [...] saavutavad, et kõikidel artikli 11 lõike 2b kohaselt kindlaks määratud linnaökosüsteemi aladel** [...] [...] on linna puude võrastiku liitus kasvusuundumuses, mida mõõdetakse **pärast 31. detsembrit 2030 iga kuue aasta tagant, kuni saavutatakse artikli 11 lõike 3 kohaselt kindlaks määratud rahuldav tase.** [...]

[...]

Artikkel 7

Jõgede loodusliku ühendatuse ning lammide looduslike funktsioonide taastamine

1. Liikmesriigid koostavad pinnavete ühendatust takistavate **kunstlike** tõkete loendi ning **pinnavete sotsiaal-majanduslikke funktsioone arvesse võttes** teevad kindlaks tõkked, mis tuleb eemaldada, et aidata saavutada käesoleva määruse artiklis 4 sätestatud taastamisesmärke ning eesmärki taastada liidus 2030. aastaks vähemalt 25 000 km ulatuses jõgede vaba vool, piiramata direktiivi 2000/60/EÜ, eelkõige selle artikli 4 lõigete 3, 5 ja 7, ning määruse (EL) nr 1315/2013, eelkõige selle artikli 15 kohaldamist.
2. Liikmesriigid kõrvaldavad pinnavete [...] ühendatust takistavad **kunstlikud** tõkked käesoleva artikli lõike 1 kohase **loendi alusel**, kooskõlas nende kõrvaldamise kavaga, millele on osutatud artikli 12 lõike 2 **punktides e ja f**. Tõkete kõrvaldamisel võtavad liikmesriigid eelkõige ette iganenud tõkked, mis ei ole enam vajalikud taastuenergia tootmiseks, siseveelaevastõiduks, veevarustuseks, **kaitseks üleujutuste vastu** ega muuks otstarbeks.
3. Liikmesriigid täiendavad lõikes 2 osutatud tõkete kõrvaldamist meetmetega, mis on vajalikud seonduvate lammide looduslike funktsioonide parandamiseks.
- 4. Liikmesriigid tagavad lõigete 2 ja 3 kohaselt taastatud jõgede loodusliku ühendatuse ja seonduvate lammide looduslike funktsioonide säilimise.**

Artikkel 8

Tolmeldajapopulatsioonide taastamine

1. Liikmesriigid pööravad 2030. aastaks tolmeldajapopulatsioonide vähenemissuundumuse ümber ja saavutavad seejärel nende populatsioonide kasvusuundumuse, mida mõõdetakse pärast 2030. aastat iga [...] **kuue** aasta tagant, kuni saavutatakse artikli 11 lõike 3 kohaselt kindlaks määratud rahuldavad tasemed.
2. Komisjon võtab vastu rakendusaktid, et kehtestada tolmeldajapopulatsioonide seire meetod. Need rakendusaktid võetakse vastu kooskõlas artikli 21 lõikes 2 osutatud kontrollimenetlusega.

3. Lõikes 2 osutatud meetod hõlmab standardläheneviisi iga-aastaste andmete kogumiseks tolmeldajaliikide arvukuse ja mitmekesisuse kohta ning tolmeldajapopulatsioonide suundumuste hindamiseks.

Artikkel 9

Agroökosüsteemide taastamine

1. Lisaks aladele, mille suhtes võetakse taastamismeetmeid vastavalt artikli 4 lõigetele 1, 2 ja 3, kehtestavad liikmesriigid taastamismeetmed, mis on vajalikud, et suurendada agroökosüsteemide elurikkust.
2. Liikmesriigid saavutavad riigi tasandil iga järgmise ja täpsemalt IV lisas kirjeldatud agroökosüsteemide näitaja kasvusuundumuse, mida mõõdetakse alates käesoleva määruse jõustumise kuupäevast kuni 31. detsembrini 2030 ja seejärel iga [...] **kuue** aasta tagant, kuni saavutatakse artikli 11 lõike 3 kohaselt kindlaks määratud rahuldavad tasemed:
 - a) rohumaaliblikate indeks;
 - b) orgaanilise süsiniku varu mineraalsetes põllumuldades;
 - c) mitmekesiste maastikuelementidega põllumajandusmaa osakaal.
3. Liikmesriigid kehtestavad taastamismeetmed tagamaks, et V lisas loetletud liikidel põhinev levinud põllulindude indeks riigi tasandil, mis on indekseeritud... [*väljaannete talitus: lisada kuupäev = selle kuu esimene päev, mis on käes 12 kuud pärast käesoleva määruse jõustumise kuupäeva*] = 100, saavutab järgmised tasemed:
 - a) 110 aastaks 2030, 120 aastaks 2040 ja 130 aastaks 2050 sellistes V lisas loetletud liikmesriikides, kus põllulinnupopulatsioonid on ajalooliselt rohkem kahanenud;
 - b) 105 aastaks 2030, 110 aastaks 2040 ja 115 aastaks 2050 sellistes IV lisas loetletud liikmesriikides, kus põllulinnupopulatsioonid on ajalooliselt vähem kahanenud.

4. Liikmesriigid kehtestavad taastamismeetmed põllumajanduses kasutatava turvasmulla jaoks aladel, mis on kuivendatud turbaalad. Need meetmed kehtestatakse vähemalt järgmises ulatuses:

- a) 30 %-l sellistest aladest 2030. aastaks, kusjuures vähemalt veerand sellest taassoostatakse;
- b) **40**[...] %-l sellistest aladest 2040. aastaks, kusjuures vähemalt pool neist taassoostatakse;
- c) **50**[...] %-l sellistest aladest 2050. aastaks, kusjuures vähemalt pool neist taassoostatakse.

Liikmesriigid võivad kehtestada taastamismeetmeid, sealhulgas näha ette taassoostamise turbakaevandamisaladel ning lugeda, et need alad aitavad kaasa esimese lõigu punktides a, b ja c osutatud vastavate eesmärkide saavutamisele.

Lisaks võivad liikmesriigid kehtestada taastamismeetmed, et taassoostada turvasmullad aladel, mis on kuivendatud turbaalad ning mida kasutatakse muuks kui põllumajanduslikuks otstarbeks või turba kaevandamiseks, ning lugeda, et need taassoostatud alad aitavad kaasa esimese lõigu punktides a, b ja c osutatud eesmärkide saavutamisele kuni **40**[...] % ulatuses.

Taastamismeetmed, mis hõlmavad turbaalade taassoostamist, sealhulgas saavutatavat veetaset, aitavad vähendada kasvuhoonegaaside heidet ja suurendada elurikkust, võttes samal ajal arvesse riiklikke ja kohalikke olusid.

Kui see on nõuetekohaselt põhjendatud, võib liikmesriik vähendada turbaalade põllumajanduslikul otstarbel taassoostamise ulatust vähem, kui on nõutud punktide a, b ja c alusel, kui selline taassoostamine võib tõenäoliselt avaldada märkimisväärset negatiivset mõju taristule, hoonetele, kliimamuutustega kohanemisele või muudele avalikele huvidele ning kui taassoostamine ei saa toimuda muul maal kui põllumajandusmaa. Selline vähendamine määratakse kindlaks artikli 11 lõike 4b kohaselt.

Artikkel 10

Metsaökosüsteemide taastamine

1. Lisaks aladele, mille suhtes võetakse taastamismeetmeid vastavalt artikli 4 lõigetele 1, 2 ja 3, kehtestavad liikmesriigid taastamismeetmed, mis on vajalikud, et suurendada metsaökosüsteemide elurikkust.
2. Liikmesriigid saavutavad riigi tasandil iga järgmise ja täpsemalt VI lisas kirjeldatud metsaökosüsteemide näitaja kasvusuundumuse, mida mõõdetakse alates käesoleva määruse jõustumise kuupäevast kuni 31. detsembrini 2030 ja seejärel iga [...] **kuue** aasta tagant, kuni on saavutatud artikli 11 lõike 3 kohaselt kindlaks määratud rahuldavad tasemed:
 - a) seisev lagupuit;
 - b) lamav lagupuit;
 - c)[...]
 - d)[...]
 - [...]c) levinud metsalindude indeks[...]
 - f) [...].

2a. Liikmesriigid saavutavad riigi tasandil kasvava suundumuse metsaökosüsteemide kolme järgmise näitaja osas, mis on esitatud VI lisas ja valitakse välja vastavalt sellele, kuivõrd nad näitavad asjaomase liikmesriigi metsaökosüsteemide elurikkuse suurenemist. Seda suundumust mõõdetakse ajavahemikul alates käesoleva määruse jõustumise kuupäevast kuni 31. detsembrini 2030 ja seejärel iga kuue aasta tagant, kuni saavutatakse artikli 11 lõike 3 kohaselt kindlaks määratud rahuldavad tasemed:

a) ebaühtlase vanuselise struktuuriga metsade osakaal;

b) metsade ühendatus;

c) orgaanilise süsiniku varu;

d) valdavalt pärismaiste puuliikidega metsade osakaal;

e) puuliikide mitmekesisus.

3. Lõigetes 2 ja 2a sätestatud kohustuste täitmata jätmine on põhjendatud, kui see on tingitud järgmisest:

a) ulatuslik vääramatu jõud, sealhulgas loodusõnnetused, eelkõige ettenägematud ja kontrollimatud metsa- ja maastikupõlengud; või

b) vältimatud elupaikade muutused, mis on otseselt tingitud kliimamuutustest.

III PEATÜKK
RIIKLIKUD TAASTAMISKAVAD

Artikkel 11

Riiklike taastamiskavade koostamine

1. Liikmesriigid koostavad riiklikud taastamiskavad ning teevad ettevalmistava seire ja uuringud, mis on vajalikud, et teha kindlaks artiklites 4–10 sätestatud eesmärkide ja kohustuste täitmiseks vajalikud taastamismeetmed, võttes arvesse uusimaid teaduslikke tõendeid.
2. Liikmesriigid kvantifitseerivad ala, mis tuleb taastada, et saavutada artiklites 4 ja 5 sätestatud taastamiseesmärgid, ning võtavad seejuures arvesse artikli 4 lõigetes 1 ja 2 ning artikli 5 lõigetes 1 ja 2 osutatud elupaigatüüpide seisundit ning [...] artikli 4 lõikes 3 ja artikli 5 lõikes 3 osutatud liikide elupaikade kvaliteeti ja kvantiteeti. Kvantifitseerimisel lähtutakse muu hulgas järgmisest teabest:
 - a) iga elupaigatüübi puhul:
 - i) elupaiga kogupindala ja selle praeguse jaotuse kaart;
 - ii) sellise elupaiga pindala, mis ei ole heas seisundis;
 - iii) soodsat seisundit tähistav võrdluspindala, võttes arvesse [...] **ajaloolise jaotuse andmeid** ja kliimamuutuste tõttu prognoositavaid keskkonnatingimuste muutusi;
 - iv) alad, mis on elupaigatüüpide taasloomiseks kõige sobivamad, võttes arvesse kliimamuutuste tõttu juba toimuvaid ja prognoositavaid keskkonnatingimuste muutusi;

b) liikide elupaikade piisav kvaliteet ja kvantiteet, mis on vajalik, et saavutada nende soodne kaitsestaatus, võttes arvesse nende elupaigatüüpide taasloomiseks kõige sobivamaid alasid ja liikide populatsioonide jõudsaks arenguks vajalikku elupaikade ühendatust, samuti kliimamuutuste tõttu juba toimuvaid ja prognoositavaid keskkonnatingimuste muutusi;

ba) selleks et kvantifitseerida iga elupaigatüübi pindala, mis tuleb taastada, et saavutada artikli 4 lõike 1 punktis a ja artikli 5 lõike 1 punktis a sätestatud taastamisesmärgid, hõlmab punkti a alapunktis ii osutatud elupaiga pindala, mis ei ole heas seisundis, üksnes neid alasid, mille seisund on teada;

bb) selleks et kvantifitseerida iga elupaigatüübi pindala, mis tuleb taastada, et saavutada artikli 4 lõike 1 punktis b ja artikli 5 lõike 1 punktides b, c ja d sätestatud taastamisesmärgid, hõlmab punkti a alapunktis ii osutatud elupaiga pindala, mis ei ole heas seisundis, üksnes neid alasid, mille seisund on teada või mille puhul see saadakse teada artikli 4 lõike 4a ja artikli 5 lõike 4a alusel.

2a. II lisas loetletud elupaigatüüpide 7. rühma puhul kehtestavad liikmesriigid artikli 5 lõike 1 punktis d osutatud protsendimäära.

2b. Liikmesriigid määravad kindlaks ja kaardistavad artiklis 6 osutatud linnaökosüsteemi alad kõigi oma linnade, väiksemate linnade ja eeslinnade jaoks.

Linna, väiksema linna ja eeslinna linnaökosüsteemi ala hõlmab järgmist:

a) kogu linn, väiksem linn ja eeslinn; või

b) linna või väiksema linna ja eeslinna osad, sealhulgas vähemalt linnakeskused, linnaklastrid ja linnalähedased piirkonnad, kui asjaomane liikmesriik peab seda asjakohaseks.

Liikmesriigid võivad koondada kahe või enama külgneva linna ja/või väiksema linna ja eeslinna linnaökosüsteemi alad üheks nende linnade ja eeslinnade ühiseks linnaökosüsteemi alaks.

3. Liikmesriigid kehtestavad hiljemalt 2030. aastaks artikli 8 lõikes 1, artikli 9 lõikes 2 ja artikli 10 lõikes 2 osutatud näitajate, **iga artikli 10 lõike 2a kohaselt valitud näitaja, artikli 6 lõikes 2 osutatud linna roheala ja artikli 6 lõikes 3 osutatud linna puude võrastiku liituse** rahuldavad väärtused avatud ja tõhusa menetluse ja hindamise kaudu ning tuginedes uusimatele teaduslikele tõenditele, artikli 17 lõikes 9a osutatud **suunavale** raamistikule **ja artikli 17 lõikes 9 osutatud suunavale raamistikule, kui see on olemas.**
4. Liikmesriigid teevad kindlaks ja kaardistavad taastamist vajavad põllumajandus- ja metsaalad, eelkõige alad, kus tegevuse intensiivistumise või muude majandamistegurite tõttu on vaja suuremat ühendatust ja maastiku mitmekesisust.

4a. Liikmesriigid võivad ühe aasta jooksul alates käesoleva määruse jõustumisest välja töötada metoodika, mis täiendab IV lisas osutatud metoodikat, et jälgida mitmekesiseid maastikuelemente, mis ei ole hõlmatud ühise meetodiga, millele on osutatud kõnealuses lisas esitatud mitmekesiste maastikuelementide kirjelduses. Komisjon esitab suunised sellise metoodika väljatöötamise raamistiku kohta ühe kuu jooksul alates käesoleva määruse jõustumisest.

4b. Vajaduse korral määravad liikmesriigid kindlaks turbaalade taassoostamise ulatuse vähendamise, nagu on osutatud artikli 9 lõike 4 viiendas lõigus.

5. Liikmesriigid teevad kindlaks koostoime kliimamuutuste leevendamise, nendega kohanemise, **mulla degradeerumise neutraalsuse** ja katastroofide ennetamisega ning prioriseerivad vastavalt taastamismeetmeid. Liikmesriigid võtavad samuti arvesse:

- a) oma lõimitud riiklikku energia- ja kliimakava, millele on osutatud määruse (EL) 2018/1999 artiklis 3;
- b) oma pikaajalist strateegiat, millele on osutatud määruse (EL) 2018/1999 artiklis 15;
- c) liidu siduvat 2030. aasta eesmärki, mis on sätestatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2018/2001/EL artiklis 3.

6. Liikmesriigid peavad koordineerima riiklike taastamiskavade väljatöötamist, **kaardistades alad, mis on vajalikud, et saavutada vähemalt nende riiklik panus 2030. aasta taastuenergia eesmärgi saavutamisse, ning vajaduse korral** määrama kindlaks taastuenergia **eelisarendusalad ja sihtotstarbelised taristupiirkonnad**. Looduse taastamise kavade koostamisel peavad liikmesriigid tagama koostoime **taastuenergia ja energiataristu ülesehitamisega ning** juba määratud taastuenergia eelisarendusaladega **ja sihtotstarbeliste taristupiirkondadega** ja tagama, et nende alade toimimine, sealhulgas direktiiviga (EL) 2018/2001 ette nähtud loamenetlused, mida neil aladel kohaldatakse, **ning selliste võrguprojektide toimimine, mis on vajalikud taastuenergia integreerimiseks elektrisüsteemi, ja vastavad loamenetlused**, ei muutu.

7. Riiklike taastamiskavade koostamisel võtavad liikmesriigid arvesse **eelkõige** järgmist:
- a) kaitsemeetmed, mis on kehtestatud Natura 2000 alade jaoks kooskõlas direktiiviga 92/43/EMÜ;
 - b) tähtsuse järjekorda pandud tegevuskavad, mis on koostatud kooskõlas direktiiviga 92/43/EMÜ;
 - c) veekogude hea **kvantitatiivse**, ökoloogilise ja keemilise seisundi saavutamise meetmed direktiivi 2000/60/EÜ kohaselt koostatud **meetmeprogrammides ja** vesikonna majandamiskavades **ning direktiivi 2007/60/EÜ kohaselt koostatud üleujutusrisiki maandamise kavades**;
 - d) **vajaduse korral** kõigis liidu merepiirkondades hea keskkonnaseisundi saavutamist toetavad merestrategiad, mis on koostatud kooskõlas direktiiviga 2008/56/EÜ;
 - e) riiklikud õhusaaste kontrolli programmid, mis on koostatud direktiivi (EL) 2016/2284 alusel;
 - f) riiklikud elurikkuse strateegiad ja tegevuskavad, mis on koostatud kooskõlas bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni artikliga 6;
 - g) **kui see on kohaldatav**, ühise kalanduspoliitika alusel vastu võetud kaitse- **ja majandamis**meetmed;
 - h) määruse (EL) 2021/2115 kohaselt koostatud ÜPP strateegiakavad.**
8. Riiklike taastamiskavade koostamisel **võivad** liikmesriigid vastavalt oma riigisisestele ja piirkondlikele tingimustele kasutada taastamismeetmete erinevaid näiteid, mis on loetletud VII lisas, ning uusimaid teaduslikke tõendeid.

9. Liikmesriigid püüavad riiklike taastamiskavade koostamisel optimeerida ökosüsteemide ökoloogilisi, majanduslikke ja sotsiaalseid funktsioone ning nende panust asjaomaste piirkondade ja kogukondade kestlikku arengusse.
- 9a. Liikmesriigid võivad riiklike taastamiskavade koostamisel võtta arvesse olukorra mitmekesisust eri piirkondades, mis on seotud sotsiaalsete, majanduslike ja kultuuriliste nõuetega, piirkondlike ja kohalike iseärasustega ning rahvastikutihedusega. Vajaduse korral tuleks arvesse võtta liidu äärepoolseimate piirkondade eriolukorda, näiteks nende kaugust, saarelist asendit, väiksust, keerulist topograafiat ja kliimat, samuti nende rikkalikku bioloogilist mitmekesisust ning nende ökosüsteemide kaitsmise ja taastamisega seotud kulusid.**
10. Liikmesriigid edendavad võimaluse korral koostööd teiste liikmesriikide riiklike taastamiskavadega, eelkõige üle riigipiiride ulatuvate ökosüsteemide puhul **või kui liikmesriikidel on ühine merepiirkond või allpiirkond direktiivi 2008/56/EÜ tähenduses.**
- 10a. Kui see on otstarbekas ja asjakohane, võivad liikmesriigid mereökosüsteemide taastamise ja taasloomisega seoses riiklike taastamiskavade koostamiseks ja rakendamiseks kasutada olemasolevaid piirkondlikke institutsioonilisi koostööststruktuure.**
- 10b. Kui liikmesriigid teevad kindlaks probleemi, mis tõenäoliselt takistab mereökosüsteemide taastamise ja taasloomise kohustuste täitmist ning nõuab meetmeid, mille osas nad ei ole pädevad, pöörduvad nad eraldi või ühiselt vastavalt vajadusele liikmesriikide, komisjoni või rahvusvaheliste organisatsioonide poole, kirjeldades tuvastatud probleemi ja võimalikke meetmeid, et neid kaaluda ja võimaluse korral vastu võtta.**
11. Liikmesriigid tagavad, et taastamiskava koostatakse avatud, kaasaval ja tulemuslikul viisil ning et üldsusele antakse varajased ja tõhusad võimalused selle väljatöötamises osaleda. Konsultatsioonid peavad vastama direktiivis 2001/42/EÜ [...] sätestatud nõuetele.

Artikkel 12

Riiklike taastamiskavade sisu

1. Riiklik taastamiskava hõlmab ajavahemikku kuni 2050. aastani ning sisaldab artiklites 4–10 sätestatud eesmärkidele ja kohustustele vastavaid vahetähtaegu.

1a. Erandina lõikest 1 võib artikli 13 ja artikli 14 lõike 6 kohaselt esitatav riiklik taastamiskava 2032. aasta juunile järgneva perioodi puhul ja kuni artikli 15 lõike 1 kohase läbivaatamiseni piirduda strateegilise ülevaatega järgmise kohta:

a) lõikes 2 osutatud elemendid ja

b) lõigetes 3 ja 3a osutatud sisu.

Muudetud riiklik taastamiskava, mis on koostatud artikli 15 lõike 1 kohaselt enne 2032. aasta juulit tehtava läbivaatamise tulemusel, võib seoses ajavahemikuga pärast 2042. aasta juunit ja kuni selle muutmiseni enne 2042. aasta juulit kooskõlas artikli 15 lõikega 1 piirduda nende elementide ja sisu strateegilise ülevaatega.

2. Liikmesriigid lisavad riiklikku taastamiskavasse järgmised elemendid, kasutades käesoleva artikli lõike 4 kohaselt kehtestatud ühtset vormi:
 - a) nende alade kvantifitseerimine, mis tuleb artiklites 4–10 sätestatud taastamisesmärkide saavutamiseks taastada, tuginedes artikli 11 kohaselt tehtud ettevalmistavale tööle ja **esialgsetele** kaartidele **võimalike taastatavate** alade kohta;
 - b) artiklites 4–10 sätestatud eesmärkide ja kohustuste täitmiseks kavandatud või kehtestatud taastamismeetmete kirjeldus ning märged selle kohta, millised neist taastamismeetmetest on kavandatud või kehtestatud direktiivi 92/43/EMÜ kohaselt loodud Natura 2000 võrgustikus;

ba) eraldi jagu, milles esitatakse meetmed artikli 4 lõikes 4a ja artikli 5 lõikes 4a sätestatud kohustuste täitmiseks;

- c) teave meetmete kohta, millega tagatakse kooskõlas artikli 4 lõikega 6 ja artikli 5 lõikega 6, et I ja II lisas loetletud elupaigatüüpidega kaetud alade seisund ei halvene aladel, kus on saavutatud hea seisund, ning et artikli 4 lõikes 3 ja artikli 5 lõikes 3 osutatud liikide elupaikade seisund ei halvene aladel, kus on saavutatud nende liikide elupaikade piisav kvaliteet;
- d) teave meetmete kohta, **mille eesmärk on** kooskõlas artikli 4 lõikega 7 ja artikli 5 lõikega 7 **säilitada I ja II lisas loetletud elupaigatüüpide hea seisund aladel, kus neid esineb**, [...] ning hoida ära I ja II lisas loetletud elupaigatüüpidega kaetud **muude** alade seisundi **olulist halvenemist**;
- e) tõkete loend ja eemaldamiseks kindlaks tehtud tõkked kooskõlas artikli 7 lõikega 1, nende eemaldamise kava kooskõlas artikli 7 lõikega 2 ning vaba vooluga jõgede [...] pikkus, mis on kavas nende tõkete eemaldamisega saavutada **hinnanguliselt alates 2020. aastast kuni** 2030 ja 2050. aastani, samuti muud lammide looduslike funktsioonide taastamise meetmed kooskõlas artikli 7 lõikega 3;

ea) kohaldataval juhul põhjendus turbaalade taassoostamiseks väiksemal määral, kui on sätestatud artikli 9 lõike 4 esimese lõigu punktides a–c;

eb) ülevaade artikli 10 lõike 2a kohaselt valitud metsaökosüsteemide näitajatest ja nende sobivusest tõendama asjaomase liikmesriigi metsaökosüsteemide elurikkuse suurenemist;

- f) taastamismeetmete kehtestamise ajakava kooskõlas artiklitega 4–10;
- g) kohaldataval juhul eraldi osa, milles on esitatud kohandatud taastamismeetmed liikmesriigi äärepoolseimates piirkondades;
- h) selliste alade seire, mille suhtes võetakse taastamismeetmeid kooskõlas artiklitega 4 ja 5, ning protsess artiklite 4–10 kohaselt kehtestatud taastamismeetmete tulemuslikkuse hindamiseks ja nende läbivaatamiseks, kui see on vajalik, et tagada artiklites 4–10 sätestatud eesmärkide ja kohustuste täitmine;
- i) viide sätetele, millega tagatakse artiklites 4–10 osutatud taastamismeetmete pidev, pikaajaline ja püsiv mõju;
- j) taastamismeetmetega aja jooksul seotud hinnanguline positiivne kaasmõju kliimamuutuste leevendamise **ja mulla degradeerumine neutraalsuse** seisukohast ning nende meetmete laiem sotsiaal-majanduslik kasu;
- k) eraldi osa, milles kirjeldatakse, kuidas riiklikus taastamiskavas võetakse arvesse järgmist:
 - i) kliimamuutuste stsenaariumide asjakohasus taastamismeetmete liigi ja asukoha kavandamisel;
 - ii) taastamismeetmete potentsiaal minimeerida kliimamuutustest loodusele tulenevat mõju, ennetada looduskataastroofe **või leevendada nende mõju** ja toetada kohanemist;
 - iii) koostoime riiklike kohanemisstrateegiate või -kavadega ja riiklike katastroofiohu hindamise aruannetega;
 - iv) ülevaade riiklikus taastamiskavas ning riiklikus energia- ja kliimakavas sisalduvate meetmete vastastikmõjust;

- l) taastamismeetmete rakendamisega seotud hinnanguline rahastamisvajadus, sealhulgas toetus sidusrühmadele, keda taastamismeetmed või muud käesolevast määrusest tulenevad uued kohustused mõjutavad, ning kavandatud rahastamine avaliku või erasektori vahenditest, sealhulgas (kaas)rahastamine liidu rahastamisvahenditest;
 - m) teave toetuste kohta, mis mõjutavad negatiivselt käesolevas määruses sätestatud eesmärkide ja kohustuste täitmist;
 - n) riikliku taastamiskava koostamise ja kehtestamise protsessi kokkuvõte, sealhulgas teave üldsuse osalemise kohta ning selle kohta, kuidas on võetud arvesse kohalike kogukondade ja sidusrühmade vajadusi;
 - o) eraldi osa, milles kirjeldatakse, kuidas on kooskõlas artikli 14 lõikega 5 võetud arvesse artikli 14 lõike 4 kohaseid komisjoni tähelepanekuid riikliku taastamiskava projekti kohta. Kui asjaomane liikmesriik komisjoni tähelepanekut või olulist osa sellest ei järgi, põhjendab ta seda.
3. Kohaldataval juhul sisaldab riiklik taastamiskava kaitse- **ja majandamis**meetmeid, mille liikmesriik kavatseb vastu võtta ühise kalanduspoliitika alusel, sealhulgas ühistes soovitudes esitatud kaitsemeetmed, mille liikmesriik kavatseb algatada määruses (EL) nr 1380/2013 sätestatud korras, ning kogu asjakohast teavet nende meetmete kohta.

3a. Riiklik taastamiskava sisaldab ülevaadet selles kavas sisalduvate meetmete ja ühise põllumajanduspoliitika kohase riikliku strateegiakava meetmete vastastikmõjust.

3b. Asjakohasel juhul sisaldavad riiklikud taastamiskavad ülevaadet kaalutlustest, mis on seotud olukordade mitmekesisusega eri piirkondades, nagu on osutatud artikli 11 lõikes 9a.

4. Komisjon võtab vastu rakendusaktid, et kehtestada riiklike taastamiskavade ühtne vorm. Need rakendusaktid võetakse vastu kooskõlas artikli 21 lõikes 2 osutatud kontrollimenetlusega. Komisjoni abistab ühtse vormi väljatöötamisel Euroopa Keskkonnaamet (EEA). **Komisjon esitab rakendusaktide eelnõud artikli 21 lõikes 1 osutatud komiteele hiljemalt [kuupäev = selle kuu esimene päev, mis järgneb kolmekuulisele perioodile pärast käesoleva määruse jõustumise kuupäeva].**

Artikkel 13

Riikliku taastamiskava projekti esitamine

Liikmesriigid esitavad komisjonile artiklites 11 ja 12 osutatud riikliku taastamiskava projekti hiljemalt... [*väljaannete talitus: lisada kuupäev = selle kuu esimene päev, mis järgneb 24-kuulisele perioodile pärast käesoleva määruse jõustumise kuupäeva*].

Artikkel 14

Riiklike taastamiskavade hindamine

1. Komisjon hindab riiklike taastamiskavade projekte kuue kuu jooksul alates nende kättesaamise kuupäevast. Hindamisel teeb komisjon asjaomase liikmesriigiga tihedat koostööd.

2. Riikliku taastamiskava projekti hindamisel hindab komisjon seda:
 - a) kas see vastab artiklile 12^a[...]
 - b) kas see on piisav, et täita artiklites 4–10 sätestatud eesmärged ja kohustusi;[...]
 - c) **kuidas see aitab saavutada** [...] artiklis 1 osutatud liidu üldeesmärged, artikli 7 lõikes 1 osutatud erieesmärgi taastada liidus 2030. aastaks vähemalt 25 000 km ulatuses jõgede vaba vool ning eesmärgi katta 2030. aastaks vähemalt 10 % liidu põllumajandusmaast mitmekesiste maastikuelementidega.
3. Komisjoni abistavad riiklike taastamiskavade projektide hindamisel eksperdid või Euroopa Keskkonnaamet.
4. Komisjon võib kuue kuu jooksul alates riikliku taastamiskava projekti kättesaamisest kuupäevast esitada liikmesriikidele tähelepanekuid.
5. Liikmesriigid võtavad kõiki komisjoni tähelepanekuid [...] arvesse lõplikus riiklikus taastamiskavas.
6. Kuue kuu jooksul alates komisjoni tähelepanekute saamisest viimistlevad ja avaldavad liikmesriigid riikliku taastamiskava ning esitavad selle komisjonile.

Artikkel 15

Riiklike taastamiskavade läbivaatamine

1. **Enne 2032. aasta juulit ja enne 2042. aasta juulit** vaatavad liikmesriigid oma riikliku taastamiskava läbi, **muudavad seda ja lisavad täiendavaid meetmeid**. Vähemalt korra kümne aasta jooksul **vaatavad liikmesriigid oma riikliku taastamiskava läbi ning vajaduse korral muudavad seda ja lisavad täiendavaid meetmeid**. Need **läbivaatamised toimuvad** kooskõlas artiklitega 11 ja 12, võttes seejuures arvesse kavade rakendamisel tehtud edusamme, parimaid kättesaadavaid teaduslikke tõendeid ning olemasolevaid teadmisi selle kohta, kuidas on keskkonnatingimused kliimamuutuste tõttu muutunud või eeldatavasti muutuvad. **Enne 2032. aasta juulit ja enne 2042. aasta juulit toimuvatel läbivaatamistel võtavad liikmesriigid arvesse teadmisi I ja II lisas loetletud elupaigatüüpide seisundi kohta, mis on saadud kooskõlas artikli 4 lõikes 4a ja artikli 5 lõikes 4a sätestatud kohustuste täitmisega. Liikmesriigid avaldavad oma muudetud riikliku taastamiskava ja edastavad selle komisjonile.**
2. **Kui artikli 17 kohase seire põhjal selgub**, et riiklikus taastamiskavas sisalduvad meetmed ei ole artiklites 4–10 sätestatud eesmärkide ja kohustuste täitmiseks piisavad, **vaatab** liikmesriik oma riikliku taastamiskava **läbi ning vajaduse korral muudab seda** ja lisab täiendavaid meetmeid. **Liikmesriigid avaldavad muudetud riikliku taastamiskava ja edastavad selle komisjonile.**

3. Kui komisjon leiab artikli 18 lõigetes 1 ja 2 osutatud teabe ning artikli 18 lõigetes 4 ja 5 osutatud hindamise põhjal, et liikmesriigi edusammud ei ole artiklites 4–10 sätestatud eesmärkide ja kohustuste täitmiseks piisavad, võib ta **pärast asjaomase liikmesriigiga konsulteerimist** nõuda, et see liikmesriik esitaks **muudetud** [...] riikliku taastamiskava projekti koos täiendavate meetmetega. **Muudetud** riiklik taastamiskava koos täiendavate meetmetega avaldatakse ja esitatakse kuue kuu jooksul alates komisjonilt vastava taotluse saamise kuupäevast. **Asjaomase liikmesriigi taotlusel ja nõuetekohaselt põhjendatud juhtudel võib komisjon kõnealust tähtaega pikendada veel kuue kuu võrra.**

Artikkel 16

/.../

[...][...][...]

[...]

IV PEATÜKK

SEIRE JA ARUANDLUS

Artikkel 17

Seire

1. Liikmesriigid seiravad järgmist:
 - a) elupaigatüüpide seisund ja seisundi suundumus ning artiklites 4 ja 5 osutatud liikide elupaikade kvaliteet ja kvaliteedi suundumus aladel, mille suhtes võetakse taastamismeetmeid, vastavalt artikli 12 lõike 2 punktis h osutatud seirele;
 - b) linna roheala pindala ning puude võrastiku liitus **artikli 11 lõike 2b kohaselt kindlaks määratud linnaökosüsteemide aladel**, nagu on osutatud artiklis 6;
 - c) IV lisas loetletud agroökosüsteemide elurikkuse näitajad;
 - d) V lisas loetletud levinud põllulinnuliikide populatsioonid;
 - e) **artikli 10 lõikes 2** loetletud **kolm** metsaökosüsteemide elurikkuse näitajat;

ea) artikli 10 lõikes 2a loetletud kolm metsaökosüsteemide elurikkuse näitajat, mille valib liikmesriik;

- f) tolmeldajaliikide arvukus ja mitmekesisus vastavalt artikli 8 lõike 2 kohaselt kehtestatud meetodile;
- g) I ja II lisas loetletud elupaigatüüpidega kaetud alade pindala ja seisund [...];
- h) artikli 4 lõikes 3 ja artikli 5 lõikes 3 osutatud liikide elupaiga pindala ja kvaliteet [...].

2. Lõike 1 punkti a kohast seiret alustatakse kohe, kui taastamismeetmed on kehtestatud.

3. Lõike 1 punktide b, c, d, e **ja ea** kohast seiret alustatakse [*väljaannete talitus: lisada käesoleva määruse jõustumise kuupäev*].

4. Käesoleva artikli lõike 1 punkti f kohast seiret alustatakse üks aasta pärast artikli 8 lõikes 2 osutatud rakendusakti jõustumist.

5. Lõike 1 punktide a ja b kohast seiret **tehakse vähemalt iga kuue aasta tagant. Kõnealuse lõike punkti c kohast seiret** seoses orgaanilise süsiniku varuga mineraalsetes põllumuldades ja mitmekesiste maastikuelementidega põllumajandusmaa osakaaluga ning punkti e kohast seiret seoses seisva lagupuidu ja lamava lagupuidu **ning kohaldataval juhul** ebaühtlase vanuselise struktuuriga metsade osakaalu, metsade ühendatuse, **valdavalt pärismaiste puuliikidega metsade osakaalu, puuliikide mitmekesisuse** ja orgaanilise süsiniku varuga tehakse vähemalt iga [...] **kuue** aasta tagant **või lühema ajavahemiku tagant, kui on vaja hinnata 2030. aastani kasvusuundumuste saavutamist** [...]. Kõnealuse lõike punkti c kohast seiret seoses rohumaaliblikate indeksiga, punktide d ja e kohast seiret seoses levinud metsalindude indeksiga ning punkti f kohast seiret seoses tolmeldajaliikidega tehakse igal aastal. Kõnealuse lõike punktide g ja h kohast seiret tehakse vähemalt iga kuue aasta tagant ja seda koordineeritakse direktiivi 92/43/EMÜ artikli 17 kohase aruandlustsükliga **ning direktiivi 2008/56/EÜ artikli 17 kohase esialgse hindamisega**.
6. Liikmesriigid tagavad, et käesoleva määruse artikli 9 lõike 2 punktis b osutatud agroökosüsteemide näitajaid ning artikli 10 lõike 2 punktides a ja b **ning artikli 10 lõike 2a punktis c** osutatud metsaökosüsteemide näitajaid seiratakse viisil, mis on kooskõlas määruste (EL) 2018/841 ja (EL) 2018/1999 kohaselt nõutava seirega.
7. Liikmesriigid avalikustavad käesoleva artikli alusel tehtud seire tulemusel saadud andmed kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga 2007/2/EÜ⁷⁴ ja lõikes 5 sätestatud seiresagedusega.

74 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. märtsi 2007. aasta direktiiv 2007/2/EÜ, millega rajatakse Euroopa Ühenduse ruumiandmete infrastruktuur (INSPIRE) (ELT L 108, 25.4.2007, lk 1).

8. Liikmesriikide seiresüsteemid põhinevad elektroonilistel andmebaasidel ja geoinfosüsteemidel ning neis maksimeeritakse juurdepääs kaugseiretehnoloogia, Maa seire (Copernicuse programmi teenused), kohapealsete andurite ja seadmete ning ka kodanikuteaduse pakutavatele andmetele ja teenustele ning nende andmete ja teenuste kasutamine, rakendades tehisintellekti ning täiustatud andmeanalüüsi ja -töötluse võimalusi.
9. Komisjon võib võtta vastu rakendusaktid, et:
- a) määrata kindlaks IV lisas loetletud agroökosüsteemide elurikkuse näitajate seire meetodid;
 - b) määrata kindlaks VI lisas loetletud metsökosüsteemide elurikkuse näitajate seire meetodid;
 - c) [...] **kehtestada** artikli **10 lõigetes 2 ja 2a** osutatud rahuldavate tasemete **suunav** raamistik.

9a. Komisjon võtab 2028. aastaks vastu rakendusaktid, et kehtestada suunav raamistik artikli 6 lõikes 2, artikli 6 lõikes 3, artikli 8 lõikes 1 ja artikli 9 lõikes 2 osutatud rahuldavate tasemete kehtestamiseks.

9b. Lõigete 9 ja 9a kohased rakendusaktid võetakse vastu artikli 21 lõikes 2 osutatud kontrollimenetluse kohaselt.

Artikkel 18

Aruandlus

1. Liikmesriigid teatavad komisjonile [...] **vähemalt iga kolme aasta tagant** [...] elektrooniliselt ala, mille suhtes võetakse artiklites 4–10 osutatud taastamismeetmeid, ja artiklis 7 osutatud tõkked, mis on eemaldatud. **Esimene aruanne esitatakse 2028. aasta juunis.** [...]
2. Liikmesriigid esitavad komisjonile, keda abistab Euroopa Keskkonnaamet, vähemalt iga [...] **kuue** aasta tagant elektrooniliselt järgmised andmed ja teabe:
 - a) edusammud riikliku taastamiskava rakendamisel, taastamismeetmete kehtestamisel ning artiklites 4–10 sätestatud eesmärkide ja kohustuste täitmisel;
 - b) artikli 17 kohaselt tehtud seire tulemused. Artikli 17 lõike 1 punktide g ja h kohaselt tehtud seire tulemused esitatakse **ja** need sisaldavad georefereeritud kaarte;
 - c) selliste alade asukoht ja ulatus, mille suhtes võetakse artiklis 4, artiklis 5 ja artikli 9 lõikes 4 osutatud taastamismeetmeid, sealhulgas nende alade georefereeritud kaart;
 - d) artikli 7 lõikes 1 osutatud tõkete ajakohastatud loend;
 - e) teave edusammude kohta, mis on tehtud rahastamisvajaduste rahuldamisel kooskõlas artikli 12 lõike 2 punktiga 1, sealhulgas ülevaade tegelikest investeeringutest võrreldes algselt eeldatud investeeringutega.

Esimene aruanne esitatakse 2031. aasta juunis ja see hõlmab ajavahemikku kuni 2030. aastani.

3. Komisjon võtab vastu rakendusaktid, et kehtestada käesoleva artikli lõigetes 1 ja 2 osutatud teabe esitamise vorm, struktuur ja üksikasjalik kord. Need rakendusaktid võetakse vastu kooskõlas artikli 21 lõikes 2 osutatud kontrollimenetlusega. Komisjoni abistab elektroonilise aruandluse vormi, struktuuri ja üksikasjaliku korra väljatöötamisel Euroopa Keskkonnaamet.
4. Euroopa Keskkonnaamet esitab komisjonile **iga kolme aasta tagant** tehnilise ülevaate käesolevas määruses sätestatud eesmärkide ja kohustuste täitmisel tehtud edusammude kohta, võttes aluseks andmed, mille liikmesriigid on kättesaadavaks teinud kooskõlas käesoleva artikli lõikega 1 ja artikli 17 lõikega 7.
5. Euroopa Keskkonnaamet esitab komisjonile kogu liitu hõlmava tehnilise ülevaate käesolevas määruses sätestatud eesmärkide ja kohustuste täitmisel tehtud edusammude kohta, võttes aluseks andmed, mille liikmesriigid on kättesaadavaks teinud kooskõlas käesoleva artikli lõigetega 1, 2 ja 3. Lisaks võib ta kasutada teavet, mis on esitatud direktiivi 92/43/EMÜ artikli 17, direktiivi 2000/60/EÜ artikli 15, direktiivi 2009/147/EÜ artikli 12 ja direktiivi 2008/56/EÜ artikli **17** [...] alusel. Aruanne esitatakse 2032. aasta juuniks ja edasised aruanded seejärel iga **kuue** [...] aasta tagant.
6. Komisjon esitab Euroopa Parlamendile ja nõukogule alates **ineli aastat pärast käesoleva määruse jõustumise kuupäeva** [...] iga [...] **kuue** aasta tagant aruande käesoleva määruse rakendamise kohta.

- 6a. Hiljemalt 12 kuud pärast käesoleva määruse jõustumist esitab komisjon liikmesriikidega konsulteerides Euroopa Parlamendile ja nõukogule aruande, mis sisaldab järgmist:**
- a) ülevaade käesoleva määruse rakendamiseks ELi tasandil kättesaadavatest rahalistest vahenditest;**
 - b) hinnang artiklite 4–10 rakendamiseks ja artikli 1 lõikes 2 sätestatud eesmärgi saavutamiseks vajalike rahaliste vahendite kohta;**
 - c) analüüs, et teha kindlaks rahastamispuudujäägid määruses sätestatud kohustuste täitmisel;**
 - d) vajaduse korral ettepanekud asjakohaste meetmete, sealhulgas finantsmeetmete kohta, millega kõrvalda tuvastatud puudused, näiteks näha ette sihtotstarbeline rahastamine, ilma et see piiraks kaasseadusandjate õigusi võtta vastu 2027. aasta järgne mitmeaastane finantsraamistik.**
7. Liikmesriigid tagavad, et lõigetes 1 ja 2 osutatud teave on piisav ja ajakohane ning et see on üldsusele kättesaadav kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiividega 2003/4/EÜ, 2007/2/EÜ ja (EL) 2019/1024.

V PEATÜKK

DELEGEERITUD VOLITUSED JA KOMITEEMENETLUS

Artikkel 19

Lisade muutmine

1. Komisjonil on õigus võtta kooskõlas artikliga 20 vastu delegeeritud õigusakte I lisa muutmiseks, et kohandada elupaigatüüpide **rühmitamist vastavalt tehnika ja teaduse arengule ning võtta arvesse käesoleva määruse kohaldamisel saadud kogemusi.**
2. Komisjonil on õigus võtta kooskõlas artikliga 20 vastu delegeeritud õigusakte II lisa muutmiseks, et kohandada:
 - a) [...] elupaigatüüpide loetelu, **tagamaks kooskõla Euroopa Liidu loodusteabe süsteemi (EUNIS) elupaikade klassifikatsiooniga ajakohastustega,** ning
 - b) elupaigatüüpide **rühmitamist vastavalt tehnika ja teaduse arengule ning võtta arvesse käesoleva määruse kohaldamisel saadud kogemusi.**
3. Komisjonil on õigus võtta kooskõlas artikliga 20 vastu delegeeritud õigusakte III lisa muutmiseks, et kohandada artiklis 5 osutatud mereliikide loetelu [...] **vastavalt tehnika ja teaduse arengule.**
4. Komisjonil on õigus võtta kooskõlas artikliga 20 vastu delegeeritud õigusakte IV lisa muutmiseks, et kohandada agroökosüsteemide näitajate kirjeldust, ühikut ja metoodikat [...] **vastavalt tehnika ja teaduse arengule.**

5. Komisjonil on õigus võtta kooskõlas artikliga 20 vastu delegeeritud õigusakte V lisa muutmiseks, et kohandada vastavalt **tehnika ja teaduse arengule** liikide loetelu, mida liikmesriikides kasutatakse levinud põllulindude indeksi jaoks.
6. Komisjonil on õigus võtta kooskõlas artikliga 20 vastu delegeeritud õigusakte VI lisa muutmiseks, et kohandada metsaökosüsteemide näitajate kirjeldust, ühikut ja metoodikat [...] **vastavalt tehnika ja teaduse arengule**.
7. Komisjonil on õigus võtta kooskõlas artikliga 20 vastu delegeeritud õigusakte VII lisa muutmiseks, et kohandada taastamismeetmete näidete loetelu **vastavalt tehnika ja teaduse arengule ning võtta arvesse käesoleva määruse kohaldamisel saadud kogemusi**.

Artikkel 20

Delegeeritud volituste rakendamine

1. Komisjonile antakse õigus võtta vastu delegeeritud õigusakte käesolevas artiklis sätestatud tingimustel.
2. Artiklis 19 osutatud õigus võtta vastu delegeeritud õigusakte antakse komisjonile viieks aastaks alates [*väljaannete talitus: lisada käesoleva määruse jõustumise kuupäev*]. Komisjon esitab delegeeritud volituste kohta aruande hiljemalt üheksa kuud enne viieaastase tähtaja möödumist. Volituste delegeerimist uuendatakse automaatselt samaks ajavahemikuks, välja arvatud juhul, kui Euroopa Parlament või nõukogu esitab selle suhtes vastuväite, tehes seda hiljemalt kolm kuud enne iga ajavahemiku lõppemist.

3. Euroopa Parlament või nõukogu võivad artiklis 19 osutatud volituste delegeerimise igal ajal tagasi võtta. Tagasivõtmise otsusega lõpetatakse otsuses nimetatud volituste delegeerimine. Otsus jõustub järgmisel päeval pärast selle avaldamist *Euroopa Liidu Teatajas* või otsuses nimetatud hilisemal kuupäeval. See ei mõjuta juba jõustunud delegeeritud õigusaktide kehtivust.
4. Enne delegeeritud õigusakti vastuvõtmist konsulteerib komisjon kooskõlas 13. aprilli 2016. aasta institutsioonidevahelises parema õigusloome kokkuleppes⁷⁵ sätestatud põhimõtetega iga liikmesriigi määratud ekspertidega.
5. Niipea kui komisjon on delegeeritud õigusakti vastu võtnud, teeb ta selle samal ajal teatavaks Euroopa Parlamendile ja nõukogule.
6. Artikli 19 alusel vastu võetud delegeeritud õigusakt jõustub üksnes juhul, kui Euroopa Parlament ega nõukogu ei ole kahe kuu jooksul pärast õigusakti teatavastegemist Euroopa Parlamendile ja nõukogule esitanud selle suhtes vastuväiteid või kui Euroopa Parlament ja nõukogu on enne selle tähtaja möödumist komisjonile teatanud, et nad ei esita vastuväiteid. Euroopa Parlamendi või nõukogu algatusel pikendatakse seda tähtaega kahe kuu võrra.

75 Euroopa Parlamendi, Euroopa Liidu Nõukogu ja Euroopa Komisjoni vahel sõlmitud institutsioonidevaheline parema õigusloome kokkulepe (ELT L 123, 12.5.2016, lk 1).

Artikkel 21

Komiteemenetlus

1. Komisjoni abistab komitee. Nimetatud komitee on komitee määruse (EL) nr 182/2011 tähenduses.
2. Käesolevale lõikele viitamisel kohaldatakse määruse (EL) nr 182/2011 artiklit 5.

VI PEATÜKK LÕPPSÄTTED

Artikkel 21a

Määruse (EL) 2022/869 muutmine

Määruse (EL) 2022/869 artikli 7 lõike 8 esimene lõik asendatakse järgmisega:

„Seoses keskkonnamõjuga, mida käsitletakse direktiivi 92/43/EMÜ artikli 6 lõikes 4, direktiivi 2000/60/EÜ artikli 4 lõikes 7 ning [looduse taastamist käsitleva Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse ettepaneku] artikli 4 lõigetes 8 ja 8a ning artikli 5 lõigetes 8 ja 8a, ning tingimusel et kõik kõnealustes direktiivides sätestatud tingimused on täidetud, loetakse liidu loendisse kantud projektid energiapoliitika seisukohast avalikku huvi pakkuvateks ja neid võib käsitada ülekaaluka avaliku huviga seotud projektidena.“

Artikkel 22

Läbivaatamine

1. Komisjon hindab käesoleva määruse kohaldamist 31. detsembriks 2035.
2. Komisjon esitab Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele hindamise peamisi järeldusi sisaldava aruande. Kui komisjon peab seda asjakohaseks, lisatakse aruandele seadusandlik ettepanek käesoleva määruse asjakohaste sätete muutmiseks, võttes arvesse vajadust kehtestada täiendavad taastamisesmärgid, tuginedes artiklitega 4 ja 5 hõlmamata ökosüsteemide seisundi hindamise ühiste meetoditele ning uusimatele teaduslikele tõenditele.

Artikkel 23

Jõustumine

Käesolev määrus jõustub kahekümnendal päeval pärast selle avaldamist *Euroopa Liidu Teatajas*.

Käesolev määrus on tervikuna siduv ja vahetult kohaldatav kõikides liikmesriikides.

Brüssel,

Euroopa Parlamendi nimel

president

Nõukogu nimel

eesistuja

ILISA

MAISMAA-, RANNIKU- JA MAGEVEEÖKOSÜSTEEMID – ARTIKLI 4 LÕIGETES 1 JA 2
OSUTATUD ELUPAIGATÜÜBID JA ELUPAIGATÜÜPIDE RÜHMAD

Alljärgnev loetelu hõlmab kõiki direktiivi 92/43/EMÜ I lisas loetletud maismaa-, ranniku- ja magevee-elupaigatüüpe, millele on osutatud artikli 4 lõigetes 1 ja 2, samuti kuut nende elupaigatüüpide rühma, nimelt 1) märgalasid (rannikul ja sisemaal), 2) rohumaid ja muid karjatatavaid elupaiku, 3) jõe-, järve-, lammi- ja kaldaelupaiku, 4) metsi, 5) stepi-, nõmme- ja võserikuelupaiku ning 6) paljandi- ja luiteelupaiku.

1. 1. RÜHM: märgalad (rannikul ja sisemaal)

Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas osutatud elupaigatüübi kood	Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas osutatud elupaigatüübi nimetus
Rannikud ja soolakud	
1130	Jõgede lehtersuudmed
1140	Mõõnaga paljanduvad mudased ja liivased laugmadalikud
1150	Rannikulõukad
1310	Soolarohu (<i>Salicornia</i>) jt üheaastaste taimedega mudased ja liivased rannikud
1320	<i>Spartinion maritimae</i> kooslustega alad
1330	Atlantilised sooldunud rannaniidud <i>Glauco-Pucinellietalia maritimae</i> kooslustega
1340	Sisemaa sooldunud niidud
1410	Vahemerelised sooldunud niidud <i>Juncetalia maritimi</i> kooslustega
1420	Vahemerelised ja termo-atlantilised soolalembesed võserikud <i>Sarcocornetea fruticosi</i> kooslustega

1530	Pannoonia sooldunud stepid ja märgalad
1650	Läänemere kesk- ja põhjaosa kitsad abajad
Märjad nõmmed ja sooniidud	
4010	Soo-eerikaga (<i>Erica tetralix</i>) põhjaatlantilised märjad nõmmed
4020	Ripsmelise (<i>Erica ciliaris</i>) ja soo-eerikaga (<i>Erica tetralix</i>) atlantilised parasvöötme märjad nõmmed
6460	Troodose sooniidud
Sood ja rabad	
7110	Looduslikus seisundis rabad
7120	Inimtegevusest rikutud, kuid taastumisvõimelised rabad
7130	Vaipsood
7140	Siirdesood ja õõtsiksood
7150	Nokkheinakooslused (<i>Rhynchosporion</i>)
7160	Fennoskandia mineraaliderikkad allikad ja allikasood
7210	Lääne-mõõkrohu (<i>Cladium mariscus</i>) ja raudtarna (<i>Caricion davallianae</i>) kooslustega lubjarikkad madalsood
7220	Nõrglubja lasundit moodustavad allikad (<i>Cratoneurion</i> 'i kooslused)
7230	Aluselised madalsood
7240	Alpiinsed <i>Caricion bicoloris-atrofuscae</i> esikkooslused
7310	Aabasood
7320	Palsasood

Märjad metsad	
9080	Fennoskandia madalsoo- ja lodumetsad
91D0	Siirdesoo- ja rabametsad

2. 2. RÜHM: rohumaad ja muud karjatatavad elupaigad

Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas osutatud elupaigatüübi kood	Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas osutatud elupaigatüübi nimetus
Rannikud ja luited	
1630	Läänemere kesk- ja põhjaosa rannaniidud
21A0	Matšeerid
Nõmmed ja võserikud	
4030	Euroopa kuivad nõmmed
4040	Laiuva eerikaga (<i>Erica vagans</i>) kuivad atlantilised rannikunõmmed
4090	Astelhernega mägivahemerelised endeemsed nõmmed
5130	Hariliku kadaka (<i>Juniperus communis</i>) kooslused nõmmedel või karbonaatse mullaga rohumaadel
8240	Paepaljandid
Rohumaad	
6110	<i>Alyso-Sedion albi</i> kooslustega kaljurohumaad lubjarikkal või aluselisel mullal
6120	Kuivad liivased rohumaad lubjarikkal mullal
6130	<i>Violetalia calaminariae</i> kooslustega rohumaad raskemetalliderikkal mullal
6140	Siil-aruheinaga (<i>Festuca eskia</i>) rohumaad Pürenee poolsaarel ränirikkal mullal
6150	Alpiinsed ja boreaalsed rohumaad ränirikkal mullal
6160	<i>Festuca indigesta</i> mägirohumaad Pürenee poolsaarel
6170	Alpiinsed ja lähisalpiinsed rohumaad lubjarikkal mullal
6180	Makaroneesia parasniisked rohumaad

6190	Pannoonia kaljurohumaad (<i>Stipo-Festucetalia pallentis</i>)
6210	<i>Festuco-Brometalia</i> kooslustega poollooduslikud kuivad rohumaad ja põõsastikud lubjarikkal mullal
6220	<i>Thero-Brachypodietea</i> kooslustega kõrreliste ja üheaastaste rohunditega ebastepid
6230	Jussheinaga (<i>Nardus</i>) liigirikkad mäestikurohumaad ränirikkal mullal (Mandri-Euroopa eelmäestikes)
6240	Lähis-Pannoonia stepistunud rohumaad
6250	Pannoonia stepistunud rohumaad lössil
6260	Pannoonia liivastepid
6270	Fennoskandia madalike liigirikkad arurohumaad
6280	Põhjamaised lood ja eelkambriumi karbonaatsed silekaljud
62A0	Idapoolsed lähisvahemerelised kuivad rohumaad (<i>Scorzoneratalia villosae</i>)
62B0	Küprose serpentiinrohumaad
62C0	Pontose-Sarmaatia stepid
62D0	Möösia mägirohumaad happelisel mullal
6410	Sinihelmikaniidud (<i>Molinion caeruleae</i> kooslused) lubjarikkal või turvastunud mullal või savikatel mudasetel
6420	Vahemerelised kõrgrohustud ja kõrkjastikud (<i>Molinio-Holoschoenion</i> 'i kooslused)
6510	Aas-rebasesaba (<i>Alopecurus pratensis</i>) ja ürt-punanupuga (<i>Sanguisorba officinalis</i>) madalikuniidud
6520	Mäginiidud

Deesad ja puisniidud	
6310	Igihaljaste tammedega (<i>Quercus</i> spp.) deesad
6530	Fennoskandia puisniidud
9070	Fennoskandia puiskarjamaad

3. 3. RÜHM: jõe-, järve-, lammi- ja kaldaelupaigad

Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas osutatud elupaigatüübi kood	Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas osutatud elupaigatüübi nimetus
Jõesed ja järved	
3110	Liivatasandike mineraalidevaesed vähetoitelised veekogud <i>Littorelletalia uniflorae</i> kooslustega
3120	Lahnarohu (<i>Isoetes</i> spp.) liikidega mineraalidevaesed vähetoitelised veekogud, peamiselt liivmuldadel Vahemere maade lääneosas
3130	<i>Littorelletea uniflorae</i> ja/või <i>Isoëto-Nanojuncetea</i> kooslustega vähe- kuni kesktoitelised seisuveekogud
3140	Bentiliste mändvetikakooslustega (<i>Chara</i> spp.) kalgiveelised vähe- kuni kesktoitelised veekogud
3150	Penikeele- ja kilbukakooslustega (<i>Magnopotamion</i> ja <i>Hydrocharition</i>) looduslikult rohketoitelised järved
3160	Looduslikult huumustoitelised järved ja järvikud
3170	Vahemerelised ajutised väikeveekogud
3180	Turlokid
3190	Kipsi karstijärved
31A0	Lootose kasvualad Transilvaania kuumaveeallikatel
3210	Fennoskandia looduslikud jõed
3220	Mägijõed ja nende kaldarohustu
3230	Euroopa mürikaariaga (<i>Myricaria germanica</i>) mägijõed ja nende kallaste puistaimestu
3240	Halli pajuga (<i>Salix elaeagnos</i>) mägijõed ja nende kallaste puistaimestu

3250	Püsivoolulised vahemerelised jõed, kus kasvab kollane sarvmagun (<i>Glaucium flavum</i>)
3260	Tasandikel ja mäestike jalameil voolavad jõed <i>Ranunculion fluitantis</i> 'e ja <i>Callitricho-Batrachion</i> 'i kooslustega
3270	<i>Chenopodium rubri</i> p.p. ja <i>Bidention</i> p.p. kooslustega mudakaldased jõed
3280	<i>Paspalo-Agrostidion</i> 'i kooslustega püsivoolulised vahemerelised jõed ning pajudest (<i>Salix</i>) ja hõbepaplist (<i>Populus alba</i>) „rippkardinad“
3290	<i>Paspalo-Agrostidion</i> 'i kooslustega ajutise vooluga vahemerelised jõed
32A0	Karstijõgede tufikaskaadid Dinaari mäestik
Lamminiidud	
6430	Niiskuslembesed serva-kõrgrohustud tasandikel ja mäestikes alpiinse vööndini
6440	<i>Cnidion dubii</i> kooslustega lamminiidud jõeorgudes
6450	Põhjamaised lamminiidud
6540	Lähisvahemerelised rohumaad (<i>Molinio-Hordeion secalini</i> kooslused)
Lammi-/kaldametsad	
9160	<i>Carpinion betuli</i> kooslustega lähisatlantilised ja Kesk-Euroopa tammikud või tamme-valgepöõgi metsad
91E0	Sanglepa (<i>Alnus glutinosa</i>) ja hariliku saarega (<i>Fraxinus excelsior</i>) lammi-metsad (<i>Alno-Padion</i> 'i, <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i> kooslused)
91F0	Hariliku tamme (<i>Quercus robur</i>), künnapuu (<i>Ulmus laevis</i>) ja põldjalaka (<i>Ulmus minor</i>), hariliku saare (<i>Fraxinus excelsior</i>) või ahtalehise saarega (<i>Fraxinus angustifolia</i>) lammi-segametsad suurte jõgede kaldavallidel (<i>Ulmenion minoris</i> 'e kooslused)
92A0	Hõberemmelga (<i>Salix alba</i>) ja hõbepapli (<i>Populus alba</i>) galeriimetsad
92B0	Pontose rododendroni (<i>Rhododendron ponticum</i>), pajude (<i>Salix</i>) ja muude liikidega ajutiste vooluveekogude kaldakooslused Vahemeremaades
92C0	Ida-plaatani- (<i>Platanus orientalis</i>) ja ida-ambrapuu- (<i>Liquidambar orientalis</i>) metsad (<i>Platanion orientalis</i> 'e kooslused)
92D0	Lõuna-Euroopa veekogude kaldavõsastikud (<i>Nerio-Tamaricetea</i> ja <i>Securinegion tinctoriae</i> kooslused)
9370	Datlipalmi- (<i>Phoenix</i>) salad

4. 4. RÜHM: metsad

Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas osutatud elupaigatüübi kood	Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas osutatud elupaigatüübi nimetus
Boreaalsed metsad	
9010	Läänetaiga
9020	Tamme, pärna, vahtra, saare või jalakatega Fennoskandia hemiboreaalsed looduslikud vanad laialehised epifüütiderikkad salumetsad (<i>Quercus</i> , <i>Tilia</i> , <i>Acer</i> , <i>Fraxinus</i> või <i>Ulmus</i>)
9030	Maakerkerannikul kasvavad looduslikud esikmetsad
9040	Põhja-Euroopa lähisalpiinsed/lähisarktilised <i>Betula pubescens</i> ssp. <i>czerepanovii</i> metsad
9050	Hariliku kuusega (<i>Picea abies</i>) rohunditerikkad Fennoskandia metsad
9060	Okasmetsad oosidel või glatsiofluviaalsetel mõhnadel
Parasvöötme metsad	
9110	<i>Luzulo-Fagetum</i> 'i kooslustega põõgimetsad
9120	<i>Quercion robori-petraeae</i> või <i>Ilici-Fagenion</i> 'i kooslustega atlantilised põõgimetsad happelisel mullal; põõsarindes kasvavad iileksid (<i>Ilex</i>), vahel ka jugapuud (<i>Taxus</i>)
9130	<i>Asperula-Fagetum</i> 'i kooslustega põõgimetsad
9140	Vahtrate (<i>Acer</i>) ning oblikaga (<i>Rumex arifolius</i>) Kesk-Euroopa lähisalpiinsed põõgimetsad
9150	<i>Cephalanthero-Fagion</i> 'i kooslustega lubjakividel kasvavad Kesk-Euroopa põõgimetsad
9170	<i>Galio-Carpinetum</i> 'i kooslustega tamme-valgepöõgi metsad
9180	<i>Tilio-Acerion</i> 'i kooslustega nõlvade, rusukallete ja jäärakute metsad
9190	Vanad happelembesed hariliku tamme (<i>Quercus robur</i>) metsad liivatasandikel
91A0	Iileksi (<i>Ilex</i>) ja roodjala (<i>Blechnum</i>) liikidega vanad Briti saarte tammikud
91B0	Ahtalehise saare (<i>Fraxinus angustifolia</i>) soojalembesed metsad
91G0	Kivitamme (<i>Quercus petraea</i>) ja valgepöõgiga (<i>Carpinus betulus</i>) Pannoonia metsad
91H0	Karvase tammega (<i>Quercus pubescens</i>) Pannoonia metsad

91I0	Tammedega (<i>Quercus</i> spp.) Euro-Siberi metsastepid
91J0	Hariliku jugapuu (<i>Taxus baccata</i>) metsad Briti saartel
91K0	<i>Aremonio-Fagion</i> 'i kooslustega Illüüria pöögimetsad (<i>Fagus sylvatica</i>)
91L0	<i>Erythronio-carpinion</i> 'i kooslustega Illüüria tamme-valgepöogi metsad
91M0	Pannoonia-Balkani türgi tamme ja kivitamme metsad
91P0	Püha Risti mäestiku nulumetsad (<i>Abietetum polonicum</i>)
91Q0	Lääne-Karpaatia männimetsad (<i>Pinus sylvestris</i>) lubjarikkal pinnasel
91R0	Dinaari-dolomiidi männimetsad (<i>Genisto januensis-Pinetum</i>)
91S0	Lääne-Pontose pöögimetsad
91T0	Kesk-Euroopa samblikuga männimetsad
91U0	Sarmaatia steppide männimetsad
91V0	Daakia pöögimetsad (<i>Symphyto-Fagion</i>)
91W0	Möösia pöögimetsad
91X0	Dobrudža pöögimetsad
91Y0	Daakia tamme ja valgepöögimetsad
91Z0	Möösia hõbepärna metsad
91AA	Valge tamme metsad
91BA	Möösia valge nulu metsad
91CA	Rodope ja Stara Planina männimetsad

Vahemere ja Makaroneesia metsad	
9210	Jugapuude (<i>Taxus</i>) ja iileksitega (<i>Ilex</i>) pöögimetsad Apenniini mäestikus
9220	Euroopa nuluga (<i>Abies alba</i>) pöögimetsad Apenniini mäestikus ja pöögimetsad, milles kasvab <i>Abies nebrodensis</i>
9230	Hariliku tamme (<i>Quercus robur</i>) ja pürenee tamme (<i>Quercus pyrenaica</i>) metsad Pürenee poolsaarel ja Edela-Prantsusmaal
9240	<i>Quercus faginea</i> ja <i>Quercus canariensis</i> 'e metsad Pürenee poolsaarel
9250	<i>Quercus trojana</i> metsad
9260	Hariliku kastanipuu (<i>Castanea sativa</i>) metsad
9270	Kreeka pöögimetsad, milles kasvab <i>Abies borisii-regis</i>
9280	Ungari tamme (<i>Quercus frainetto</i>) metsad
9290	<i>Acer-Cupression</i> 'i kooslustega küpressimetsad
9310	<i>Quercus brachyphylla</i> metsad Kreekas
9320	Õlipuu (<i>Olea</i>) ja jaanikaunapuu (<i>Ceratonia</i>) metsad
9330	Korgitamme (<i>Quercus suber</i>) metsad
9340	Iilekstamme (<i>Quercus ilex</i>) ja <i>Quercus rotundifolia</i> metsad
9350	Soomustamme (<i>Quercus macrolepis</i>) metsad
9360	Makaroneesia loorberimetsad (<i>Laurus, Ocotea</i>)
9380	Teravalehise iileksi (<i>Ilex aquifolium</i>) metsad
9390	<i>Quercus alnifolia</i> võserikud ja madala taimkattega tammikud
93A0	<i>Quercus infectoria</i> tammikud (<i>Anagyro foetidae-Quercetum infectoriae</i>)
Mägialade okasmetsad	
9410	<i>Vaccinio-Piceetea</i> kooslustega kuusemetsad (<i>Picea</i>) mäestikes happelisel mullal kuni alpiinse võõndini
9420	Euroopa lehise (<i>Larix decidua</i>) ja/või alpi seederänni (<i>Pinus cembra</i>) mägimetsad
9430	Konksmänni (<i>Pinus uncinata</i>) mägimetsad
9510	Euroopa nulu (<i>Abies alba</i>) metsad Apenniini poolsaare lõunaosas
9520	Hispaania nulu (<i>Abies pinsapo</i>) metsad

9530	(Lähis)vahemerelised männikud endeemse musta männiga
9540	Vahemerelised männikud endeemsete Mesogea mändidega
9550	Kanaari saarte endeemsed männikud
9560	Kadakatega (<i>Juniperus</i> spp.) endeemsed metsad
9570	Sandrakipuu (<i>Tetraclinis articulata</i>) metsad
9580	Vahemerelised hariliku jugapuu (<i>Taxus baccata</i>) metsad
9590	Cedrus brevifolia metsad (<i>Cedrosetum brevifoliae</i>)
95A0	Mägivahemerelised kõrgmännikud

5. RÜHM: stepi-, nõmme- ja võserikuelupaigad

Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas osutatud elupaigatüübi kood	Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas osutatud elupaigatüübi nimetus
Sooldunud stepid ja kipsistepid	
1430	Soola- ja lämmastikulembesed võserikud <i>Pegano-Salsoletea</i> kooslustega
1510	Vahemerelised sooldunud stepid <i>Limonietalia</i> kooslustega
1520	Kipsistepid <i>Gypsophiletalia</i> kooslustega Pürenee poolsaarel
Parasvöötme nõmmed ja võserikud	
4050	Makaroneesia endeemsed nõmmed
4060	Alpiinsed ja boreaalsed nõmmed
4070	Mägimänni (<i>Pinus mugo</i>) ja karedakarvase rododendroniga (<i>Rhododendron hirsutum</i>) põõsastikud (<i>Mugo-Rhododendretum hirsuti</i> kooslused)
4080	Lähisarktilised pajustikud (<i>Salix</i> spp.)
40A0	Subkontinentaalsed Pannoonia võserikud
40B0	Rodope põõsasmarani (<i>Potentilla fruticosa</i>) tihnikud
40C0	Pontose-Sarmaatia heitlehised tihnikud

Jäiklehised võserikud (matorral)	
5110	Hariliku pukspuuga (<i>Buxus sempervirens</i>) kuiva- ja soojalembesed püsikooslused kaljunõlvadel (<i>Berberidion</i> 'i kooslused)
5120	Lõhnava luudpõõsa (<i>Cytisus purgans</i>) kooslused mägedes
5140	Tsistusega (<i>Cistus palhinhae</i>) niisked rannikunõmmes
5210	<u>Kadakatega (<i>Juniperus spp.</i>) puismatorralid</u>
5220	Kreektörniga (<i>Zyziphus</i>) puismatorralid
5230	Loorberipuudega (<i>Laurus nobilis</i>) puismatorralid
5310	Loorberitihnikud (<i>Laurus nobilis</i>)
5320	Rannakaljudelähedased madalad piimalillekooslused (<i>Euphorbia</i>)
5330	Termovahemerelised ja kõrbeäärsed võserikud
5410	<i>Astragalo-Plantaginetum subulatae</i> kooslustega kaljutippude früüganad Vahemeremaade lääneosas
5420	<i>Sarcopoterium spinosum</i> 'i kooslustega früüganad
5430	<i>Euphorbio-Verbascion</i> 'i kooslustega endeemsed früüganad

6. RÜHM: paljandi- ja luiteelupaigad

Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas osutatud elupaigatüübi kood	Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas osutatud elupaigatüübi nimetus
Rannikupangad, rannad ja väikesaared	
1210	Üheaastase taimestikuga esmased rannavallid
1220	Püsi-rohttaimestuga kivirannad
1230	Taimestunud pangad Atlandi ookeani ja Läänemere rannikul
1240	Taimestunud pangad Vahemere rannikul (koos endeemsete kermeki <i>Limonium</i> spp. liikidega)
1250	Endeemse taimestikuga pangad Makaroneesia randades

1610	Liiva-, kivi-, kliburanna ja sublitoraali taimkattega Läänemere oos-saared
1620	Läänemere kesk- ja põhjaosa väikesaared ning laiud
1640	Läänemere kesk- ja põhjaosa püsirohttaimestuga liivarannad
Ranniku- ja sisemaaluided	
2110	Kujunevad liikuvad rannikuluided
2120	Liikuvad rannikuluided (valged luided) rand-luidekaeraga (<i>Ammophila arenaria</i>)
2130	Rohttaimedega kinnistunud rannikuluided (hallid luided)
2140	Leostunud kinnistunud luided hariliku kukemarjaga (<i>Empetrum nigrum</i>)
2150	Leostunud kinnistunud atlantilised luided <i>Calluno-Ulicetea</i> kooslustega
2160	Astelpajuga (<i>Hippophaë rhamnoides</i>) luided
2170	Hanepajuga (<i>Salix repens</i> ssp. <i>argentea</i>) luided (<i>Salicion arenariae</i> kooslused)
2180	Atlantilise, kontinentaalse ning boreaalse piirkonna metsastunud luided
2190	Luidetevahelised niisked nõod
2210	Crucianellion <i>maritimae</i> kooslustega kinnistunud luiterannad
2220	Luided, millel kasvab <i>Euphorbia terracina</i>
2230	<i>Malcolmietalia</i> kooslustega luiterohumaad
2240	<i>Brachypodietalia</i> kooslustega ning üheaastaste taimedega luiterohumaad
2250	Luitekadastikud (<i>Juniperus</i> spp.)
2260	<i>Cisto-Lavenduletalia</i> kooslustega jäiklehised luitevõserikud
2270	Piinia (<i>Pinus pinea</i>) ja/või merimänniga (<i>Pinus pinaster</i>) luitemännikud
2310	Kanarbiku (<i>Calluna</i>) ja leetpõdsastega (<i>Genista</i>) kuivad liivanõmmed
2320	Kanarbiku (<i>Calluna</i>) ja hariliku kukemarjaga (<i>Empetrum nigrum</i>) kuivad liivanõmmed
2330	Hõberohu (<i>Corynephorus</i>) ja kasteheina (<i>Agrostis</i>) liikidega avatud luiterohumaad sisemaal
2340	Pannoonia sisemaaluided
91N0	<i>Junipero-Populetum albae</i> kooslustega Pannoonia sisemaaluidete põdsastikud

Paljandid	
8110	<i>Androsacetalia alpinae</i> ja <i>Galeopsietalia ladani</i> kooslustega silikaatsete kivimite rusukalded mägedes kuni lumepiirini
8120	<i>Thlaspietea rotundifolii</i> kooslustega karbonaatsete kivimite ja lubjakivikilda rusukalded mägedes kuni alpiinse vööndini
8130	Vahemere lääneosa ja alpiinsed soojad rusukalded
8140	Vahemere idaosa rusukalded
8150	Kesk-Euroopa kõrgustike silikaatsete kivimite rusukalded
8160	Kesk-Euroopa kõrgustike ja mäestike karbonaatsete kivimite rusukalded
8210	Karbonaatsed paljandid koos kasmofüütilise taimestuga
8220	Silikaatsed paljandid koos kasmofüütilise taimestuga
8230	Silikaatsed paljandid koos <i>Sedo-Scleranthion</i> 'i või <i>Sedo albi-Veronicion dillenii</i> esikkooslustega
8310	Avalikkusele suletud koopad
8320	Laavaväljad ja looduslikud õõnestised
8340	Püsiliustikud

II LISA
MEREÖKOSÜSTEEMID – ARTIKLI 5 LÕIGETES 1 JA 2 OSUTATUD
ELUPAIGATÜÜBID JA ELUPAIGATÜÜPIDE RÜHMAD

Alljärgnev loetelu hõlmab artikli 5 lõigetes 1 ja 2 osutatud mereelupaigatüüpe ning seitset nende elupaigatüüpide rühma, nimelt 1) meriheinakooslusi, 2) makrovetikakooslusi, 3) karpide ja vähkide kooslusi, 4) maerlikooslusi, 5) käsna-, koralli- ja korallilisi kooslusi, 6) kuumi ja külmi lõõre ning 7) pehmeid setteid (sügavusel alla 1000 meetri). Samuti on esitatud seos direktiivi 92/43/EMÜ I lisas loetletud elupaigatüüpidega.

Kasutatav mereelupaigatüüpide klassifikatsioon, milles eristatakse biogeograafilisi merepiirkondi, põhineb Euroopa loodusteabe süsteemil (EUNIS), mille mereelupaikade tüpoloogia vaatas Euroopa Keskkonnaamet (EEA) läbi 2022. aastal. Teave nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas loetletud seotud elupaikade kohta põhineb Euroopa Keskkonnaameti 2021. aastal avaldatud ristviidetal¹.

1. 1. rühm: meriheinakooslused

EUNISE kood	Elupaigatüübi nimetus EUNISes	Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas osutatud seotud elupaigatüübi kood
Atlandi ookean		
MA522	Atlandi ookeani litoraali liivane põhi meriheinakooslusega	1140; 1160
MA623	Atlandi ookeani litoraali mudane põhi meriheinakooslusega	1140; 1160
MB522	Atlandi ookeani infralitoraali liivane põhi meriheinakooslusega	1110; 1150; 1160

¹ [EUNISE mereelupaikade klassifikatsioon 2022. Euroopa Keskkonnaamet.](#)

Läänemeri		
MA332	Läänemere hüdroliitoraali jämedateraline sete veesisese taimestikuga	1130; 1160; 1610; 1620
MA432	Läänemere hüdroliitoraali segasete veesisese taimestikuga	1130; 1140; 1160; 1610
MA532	Läänemere hüdroliitoraali liivane põhi veesiseste juurdunud taimedega	1130; 1140; 1160; 1610
MA632	Läänemere hüdroliitoraali mudane põhi veesiseste juurdunud taimedega	1130; 1140; 1160; 1650
MB332	Läänemere infralitoraali jämedateraline sete veesiseste juurdunud taimedega	1110; 1160
MB432	Läänemere infralitoraali segasete veesiseste juurdunud taimedega	1110; 1160; 1650
MB532	Läänemere infralitoraali liivane põhi veesiseste juurdunud taimedega	1110; 1130; 1150; 1160
MB632	Läänemere infralitoraali mudasete veesiseste juurdunud taimedega	1130; 1150; 1160; 1650
Must meri		
MB546	Musta mere magevee mõjuga infralitoraali mudastunud liivad meriheina ja risoomsete vetikate kooslusega	1110; 1130; 1160
MB547	Musta mere lainetusele mõõdukalt avatud piirkondade infralitoraali ülemise vööndi puhtad liivad meriheinakooslusega	1110; 1160
MB548	Musta mere infralitoraali alumise vööndi liivane põhi meriheinakooslusega	1110; 1160
Vahemeri		
MB252	<i>Posidonia oceanica</i> biotsönoos	1120
MB2521	<i>Posidonia oceanica</i> fragmenteerunud kooslus	1120; 1130; 1160
MB2522	<i>Posidonia oceanica</i> veepinnale ulatuv kooslus	1120; 1130; 1160
MB2523	Surnud <i>Posidonia oceanica</i> väljade faatsies, kus pole palju epifloorat	1120; 1130; 1160
MB2524	<i>Posidonia</i> kooslus <i>Caulerpa prolifera</i> ga	1120; 1130; 1160

MB5521	Hästi sorteeritud peeneteraline liiv <i>Cymodocea nodosa</i> kooslusega	1110; 1130; 1160
MB5534	Madala rannikumere lainetuse eest varjatud piirkondade mudastunud liivad <i>Cymodocea nodosa</i> kooslusega	1110; 1130; 1160
MB5535	Madala rannikumere lainetuse eest varjatud piirkondade mudastunud liivad <i>Zostera noltei</i> kooslusega	1110; 1130; 1160
MB5541	Liivane põhi <i>Ruppia cirrhosa</i> ja/või <i>Ruppia maritima</i> kooslusega	1110; 1130; 1160
MB5544	Eurühaliinse ja eurütermiselise keskkonna liivane põhi <i>Zostera noltei</i> kooslusega	1110; 1130; 1160
MB5545	Eurühaliinne ja eurütermiline keskkond <i>Zostera marina</i> kooslusega	1110; 1130; 1160

2. 2. rühm: makrovetikakooslused

EUNISE kood	Elupaigatüübi nimetus EUNISEs	Seotud elupaigatüüpide koodid elupaikade direktiivi I lisas
Atlandi ookean		
MA123	Atlandi ookeani kõrge soolsusega litoraali kivine põhi makrovetikakooslusega	1160; 1170; 1130
MA125	Atlandi ookeani varieeruva soolsusega litoraali kivine põhi pruunvetikate Fucales kooslusega	1170; 1130
MB121	Atlandi ookeani infralitoraali kivine põhi kelbi ja makrovetikate kooslusega	1170; 1160
MB123	Atlandi ookeani infralitoraali kivised ja segapõhjad kelbi ja makrovetikate kooslusega	1170; 1160
MB124	Atlandi ookeani varieeruva soolsusega infralitoraali kivine põhi kelbikooslusega	1170; 1130; 1160
MB321	Atlandi ookeani infralitoraali jämedateraline sete kelbi ja makrovetikate kooslusega	1160
MB521	Atlandi ookeani infralitoraali liivane põhi kelbi ja makrovetikate kooslusega	1160
MB621	Atlandi ookeani infralitoraali mudane põhi taimekooslusega	1160

Läänemeri		
MA131	Läänemere hüdroliitoraali kalju- ja kivipõhi mitmeaastaste vetikatega	1160; 1170; 1130; 1610; 1620
MB131	Läänemere infralitoraali kalju- ja kivipõhi mitmeaastaste vetikatega	1170; 1160
MB232	Läänemere infralitoraali karbikodadest setted	1160; 1110
MB333	Läänemere infralitoraali jämedateraline sete mitmeaastaste vetikatega	1110; 1160
MB433	Läänemere infralitoraali segasete mitmeaastaste vetikatega	1110; 1130; 1160; 1170
Must meri		
MB144	Musta mere lainetusele avatud piirkondade infralitoraali ülemise vööndi kivine põhi karpide ja pruunvetikate Fucales kooslusega	1170; 1160
MB149	Musta mere lainetusele mõõdukalt avatud piirkondade infralitoraali ülemise vööndi kivine põhi karpide ja pruunvetikate Fucales kooslusega	1170; 1160
MB14A	Musta mere footilise ning lainetuse eest varjatud piirkondade infralitoraali ülemise vööndi kivine põhi pruunvetikate Fucales ja teiste vetikate kooslusega	1170; 1160
Vahemeri		
MA1548	<i>Fucus virsoides</i> 'i kooslus	1160; 1170
MB1512	<i>Cystoseira tamariscifolia</i> ja <i>Saccorhiza polyschides</i> 'i kooslus	1170; 1160
MB1513	<i>Cystoseira amentacea</i> (var. <i>amentacea</i> , var. <i>stricta</i> , var. <i>Spicata</i>)) kooslus	1170; 1160
MB151F	<i>Cystoseira brachycarpa</i> kooslus	1170; 1160
MB151G	<i>Cystoseira crinita</i> kooslus	1170; 1160
MB151H	<i>Cystoseira crinitophylla</i> kooslus	1170; 1160
MB151J	<i>Cystoseira sauvageauana</i> kooslus	1170; 1160
MB151K	<i>Cystoseira spinosa</i> kooslus	1170; 1160
MB151L	<i>Sargassum vulgare</i> kooslus	1170; 1160
MB151M	<i>Dictyopteris polypodioides</i> 'i kooslus	1170; 1160
MB151W	<i>Cystoseira compressa</i> kooslus	1170; 1160

MB1524	<i>Cystoseira barbata</i> kooslus	1170; 1160
MC1511	<i>Cystoseira zosteroides</i> 'i kooslus	1170; 1160
MC1512	<i>Cystoseira usneoides</i> 'i kooslus	1170; 1160
MC1513	<i>Cystoseira usneoides</i> 'i kooslus	1170; 1160
MC1514	<i>Cystoseira corniculata</i> kooslus	1170; 1160
MC1515	<i>Sargassum</i> spp. kooslus	1170; 1160
MC1518	<i>Laminaria ochroleuca</i> kooslus	1170; 1160
MC3517	Detriitne põhi <i>Laminaria rodriguezii</i> kooslusega	1160

3. 3. rühm: karpide ja vähkide kooslused

EUNISE kood	Elupaigatüübi nimetus EUNISEs	Seotud elupaigatüüpide koodid elupaikade direktiivi I lisas
Atlandi ookean		
MA122	Atlandi ookeani lainetusele avatud litoraali kivine põhi <i>Mytilus edulis</i> 'e ja/või vääneljalaliste kooslusega	1160; 1170
MA124	Atlandi ookeani litoraali kivine põhi karpide, vääneljalaliste ning makrovetikate kooslusega	1160; 1170
MA227	Atlandi ookeani litoraali karbiriidid	1170; 1140
MB222	Atlandi ookeani infralitoraali karbiriidid	1170; 1130; 1160
MC223	Atlandi ookeani tsirkalitoraali karbiriidid	1170
Läänemeri		
MB231	Läänemere infralitoraali põhjad ebibentiliste karpide kooslusega	1170; 1160
MC231	Läänemere tsirkalitoraali põhjad ebibentiliste karpide kooslusega	1170; 1160; 1110
MD231	Läänemere avamere tsirkalitoraali biogeensed põhjad ebibentiliste karpide kooslusega	1170
MD232	Läänemere avamere tsirkalitoraali karbikodadest setted ebibentiliste karpide kooslusega	1170
MD431	Läänemere avamere tsirkalitoraali segapõhjad makroskoopiliste epibentiliste biotiliste struktuuridega	

MD531	Läänemere avamere tsirkalitoraali liivane põhi makroskoopiliste epibentiliste biootiliste struktuuridega	
MD631	Läänemere avamere tsirkalitoraali mudane põhi ebibentiliste karpide kooslusega	
Must meri		
MB141	Musta mere infralitoraali alumise vööndi kivine põhi selgrootute kooslusega	1170
MB143	Musta mere lainetusele avatud piirkondade infralitoraali ülemise vööndi kivine põhi karpide ja lehtvetikate (muu kui Fucales) kooslusega	1170; 1160
MB148	Musta mere lainetusele mõõdukalt avatud piirkondade infralitoraali ülemise vööndi kivine põhi karpide ja lehtvetikate (muu kui Fucales) kooslusega	1170; 1160
MB242	Musta mere infralitoraali karbikooslusega	1170; 1130; 1160
MB243	Musta mere infralitoraali alumise vööndi kivise põhja austririfid	1170
MB642	Musta mere infralitoraali terrigeenne muda	1160
MC141	Musta mere tsirkalitoraali kivine põhi selgrootute kooslusega	1170
MC241	Musta mere tsirkalitoraali terrigeenne muda karbikooslusega	1170
MC645	Musta mere tsirkalitoraali alumise vööndi mudane põhi	
Vahemeri		
MA1544	Orgaanilise ainega rikastatud setted <i>Mytilus galloprovincialis</i> 'e faatsiesega	1160; 1170
MB1514	<i>Mytilus galloprovincialis</i> 'e faatsies	1170; 1160
	<u>Vahemere infralitoraali austriistandused</u>	
	<u>Vahemere tsirkalitoraali austriistandused</u>	

4. 4. rühm: maerlikooslused

EUNISE kood	Elupaigatüübi nimetus EUNISes	Seotud elupaigatüüpide koodid elupaikade direktiivi I lisas
Atlandi ookean		
MB322	Atlandi ookeani infralitoraali jämedateraline sete maerlikooslusega	1110; 1160
MB421	Atlandi ookeani infralitoraali segasete maerlikooslusega	1110; 1160
MB622	Atlandi ookeani infralitoraali mudane sete maerlikooslusega	1110; 1160
Vahemeri		
MB3511	Lainete segatav jämedateraline liiv ja peeneteraline kruus punaste lubivetikate kooslusega	1110; 1160
MB3521	Põhjahoovustest mõjutatud jämedateraline liiv ja peeneteraline kruus punaste lubivetikate kooslusega	1110; 1160
MB3522	Vahemere jämedateraline liiv ja kruus maerlikooslusega (<i>Lithothamnion corallioides</i> ja <i>Phymatolithon calcareum</i>)	1110; 1160
MC3521	Rannikumere detriitne põhi punaste lubivetikate kooslusega	1110
MC3523	Rannikumere dendriitsed põhjad maerlikooslusega (<i>Lithothamnion corallioides</i> ja <i>Phymatolithon calcareum</i>)	1110

5. 5. rühm: käsna-, koralli- ja korallilised kooslused

EUNISE kood	Elupaigatüübi nimetus EUNISes	Seotud elupaigatüüpide koodid elupaikade direktiivi I lisas
Atlandi ookean		
MC121	Atlandi ookeani tsirkalitoraali kivine põhi hüdraloomade, sammalloomade ja käsnade kooslusega	1170
MC124	Atlandi ookeani varieeruva soolsusega tsirkalitoraali kivine põhi loomakooslustega	1170; 1130
MC126	Atlandi ookeani tsirkalitoraali koobaste ja eendite kooslused	8330; 1170
MC222	Atlandi ookeani tsirkalitoraali külmavee-korallrahud	1170
MD121	Atlandi ookeani avamere tsirkalitoraali kivine põhi käsnakooslusega	1170

MD221	Atlandi ookeani avamere tsirkalitoraali külmavee- korallrahud	1170
ME122	Atlandi ookeani batüaali ülemise vööndi kivine põhi käsna kooslusega	1170
ME123	Atlandi ookeani batüaali ülemise vööndi kivine põhi külmaveekorallide kooslusega	1170
ME221	Atlandi ookeani batüaali ülemise vööndi külmavee- korallrahu	1170
ME322	Atlandi ookeani batüaali ülemise vööndi jämedateraline sete külmaveekorallide kooslusega	
ME324	Atlandi ookeani batüaali ülemise vööndi jämedateraline sete käsna kooslusega	
ME422	Atlandi ookeani batüaali ülemise vööndi segasete käsna kooslusega	
ME623	Atlandi ookeani batüaali ülemise vööndi mudane põhi käsna kooslusega	
ME624	Atlandi ookeani batüaali ülemise vööndi mudane põhi püstiste korallide kooslusega	
MF121	Atlandi ookeani batüaali alumise vööndi kivine põhi külmaveekorallide kooslusega	1170
MF221	Atlandi ookeani batüaali alumise vööndi külmavee- korallrahu	1170
MF321	Atlandi ookeani batüaali alumise vööndi jämedateraline sete külmaveekorallide kooslusega	
MF622	Atlandi ookeani batüaali alumise vööndi mudane põhi käsna kooslusega	
MF623	Atlandi ookeani batüaali alumise vööndi mudane põhi püstiste korallide kooslusega	
Läänemeri		
MB138	Läänemere infralitoraali kalju- ja kivipõhi epibentiliste käsna kooslusega	1170; 1160
MB43A	Läänemere infralitoraali segasete epibentiliste käsna (Porifera) kooslusega	1160; 1170
MC133	Läänemere tsirkalitoraali kalju- ja kivipõhi epibentiliste ainuõssete kooslusega	1170; 1160
MC136	Läänemere tsirkalitoraali kalju- ja kivipõhi epibentiliste käsna kooslusega	1170; 1160
MC433	Läänemere tsirkalitoraali segasete epibentiliste ainuõssete kooslusega	1160; 1170

MC436	Läänemere tsirkalitoraali segasete epibentiliste käsnade kooslusega	1160
Must meri		
MD24	Musta mere avamere tsirkalitoraali biogeensed elupaigad	1170
ME14	Musta mere batüaali ülemise vööndi kivine põhi	1170
ME24	Musta mere batüaali ülemise vööndi biogeenne elupaik	1170
MF14	Musta mere batüaali alumise vööndi kivine põhi	1170
Vahemeri		
MB151E	<i>Cladocora caespitosa</i> faatsies	1170; 1160
MB151Q	<i>Astroides calycularis</i> 'e faatsies	1170; 1160
MB151 α	Korallilise biotsönoosi faatsies ja kooslus (enklaavis)	1170; 1160
MC1519	<i>Eunicella cavolini</i> faatsies	1170; 1160
MC151A	<i>Eunicella singularis</i> 'e faatsies	1170; 1160
MC151B	<i>Paramuricea clavata</i> faatsies	1170; 1160
MC151E	<i>Leptogorgia sarmentosa</i> faatsies	1170; 1160
MC151F	<i>Anthipatella subpinnata</i> ja hõredate punavetikate faatsies	1170; 1160
MC151G	Massiivsete käsnade ja hõredate punavetikate faatsies	1170; 1160
MC1522	<i>Corallium rubrum</i> 'i faatsies	8330; 1170
MC1523	<i>Leptopsammia pruvoti</i> faatsies	8330; 1170
MC251	Korallilised platvormid	1170
MC6514	Tsirkalitoraali mudane põhi <i>Alcyonium palmatum</i> 'i ja <i>Parastichopus regalis</i> 'e faatsiesega	1160
MD151	Vahemere mandrilava serva kivise põhja biotsönoos	1170
MD25	Vahemere avamere tsirkalitoraali biogeensed elupaigad	1170
MD6512	Tsirkalitoraali alumise vööndi mudane põhi <i>Alcyonium palmatum</i> 'i ja <i>Parastichopus regalis</i> 'e faatsiesega	
ME1511	Vahemere batüaali ülemise vööndi <i>Lophelia pertusa</i> rahud	1170

ME1512	Vahemere batüaali ülemise vööndi <i>Madrepora oculata</i> rahud	1170
ME1513	Vahemere batüaali ülemise vööndi <i>Madrepora oculata</i> ja <i>Lophelia pertusa</i> rahud	1170
ME6514	Vahemere batüaali ülemise vööndi <i>Pheronema carpenteri</i> faatsies	
MF1511	Vahemere batüaali alumise vööndi <i>Lophelia pertusa</i> rahud	1170
MF1512	Vahemere batüaali alumise vööndi <i>Madrepora oculata</i> rahud	1170
MF1513	Vahemere batüaali alumise vööndi <i>Madrepora oculata</i> ja <i>Lophelia pertusa</i> rahud	1170
MF6511	Vahemere batüaali alumise vööndi liivane muda <i>Thenaea muricata</i> faatsiesega	
MF6513	Vahemere batüaali alumise vööndi kompaktne muda <i>Isidella elongata</i> faatsiesega	

6. 6. rühm: kuumad ja külmad lõõrid

EUNISE kood	Elupaigatüübi nimetus EUNISEs	Seotud elupaigatüüpide koodid elupaikade direktiivi I lisas
Atlandi ookean		
MB128	Atlandi ookeani infralitoraali kivise põhja kuumad ja külmad lõõrid	1170; 1160; 1180
MB627	Atlandi ookeani infralitoraali mudase põhja kuumad ja külmad lõõrid	1130; 1160
MC127	Atlandi ookeani tsirkalitoraali kivise põhja kuumad ja külmad lõõrid	1170; 1180
MC622	Atlandi ookeani tsirkalitoraali mudase põhja kuumad ja külmad lõõrid	1160
MD122	Atlandi ookeani avamere tsirkalitoraali kivise põhja kuumad ja külmad lõõrid	1170
MD622	Atlandi ookeani avamere tsirkalitoraali mudase põhja kuumad ja külmad lõõrid	

7. 7. rühm: pehmed setted (sügavusel alla 1 000 meetri)

EUNISE kood	Elupaigatüübi nimetus EUNISes	Seotud elupaigatüüpide koodid elupaikade direktiivi I lisas
Atlandi ookean		
MA32	Atlandi ookeani litoraali jämedateraline sete	1130; 1160
MA42	Atlandi ookeani litoraali segasete	1130; 1140; 1160
MA52	Atlandi ookeani litoraali liiv	1130; 1140; 1160
MA62	Atlandi ookeani litoraali muda	1130; 1140; 1160
MB32	Atlandi ookeani infralitoraali jämedateraline sete	1110; 1130; 1160
MB42	Atlandi ookeani infralitoraali segasete	1110; 1130; 1150; 1160
MB52	Atlandi ookeani infralitoraali liiv	1110; 1130; 1150; 1160
MB62	Atlandi ookeani infralitoraali muda	1110; 1130; 1160
MC32	Atlandi ookeani tsirkalitoraali jämedateraline sete	1110; 1160
MC42	Atlandi ookeani tsirkalitoraali segasete	1110; 1160
MC52	Atlandi ookeani tsirkalitoraali liiv	1110; 1160
MC62	Atlandi ookeani tsirkalitoraali muda	1160
MD32	Atlandi ookeani avamere tsirkalitoraali jämedateraline sete	
MD42	Atlandi ookeani avamere tsirkalitoraali segasete	
MD52	Atlandi ookeani avamere tsirkalitoraali liiv	
MD62	Atlandi ookeani avamere tsirkalitoraali muda	
ME32	Atlandi ookeani batüaali ülemise vööndi jämedateraline sete	
ME42	Atlandi ookeani batüaali ülemise vööndi segasete	
ME52	Atlandi ookeani batüaali ülemise vööndi liiv	
ME62	Atlandi ookeani batüaali ülemise vööndi muda	
MF32	Atlandi ookeani batüaali alumise vööndi jämedateraline sete	
MF42	Atlandi ookeani batüaali alumise vööndi segasete	
MF52	Atlandi ookeani batüaali alumise vööndi liiv	
MF62	Atlandi ookeani batüaali alumise vööndi muda	

Läänemeri		
MA33	Läänemere hüdroliitoraali jämedateraline sete	1130; 1160; 1610; 1620
MA43	Läänemere hüdroliitoraali segasete	1130; 1140; 1160; 1610
MA53	Läänemere hüdroliitoraali liiv	1130; 1140; 1160; 1610
MA63	Läänemere hüdroliitoraali muda	1130; 1140; 1160; 1650
MB33	Läänemere infralitoraali jämedateraline sete	1110; 1150; 1160
MB43	Läänemere infralitoraali segasete	1110; 1130; 1150; 1160; 1170; 1650
MB53	Läänemere infralitoraali liiv	1110; 1130; 1150; 1160
MB63	Läänemere infralitoraali muda	1130; 1150; 1160; 1650
MC33	Läänemere tsirkalitoraali jämedateraline sete	1110; 1160
MC43	Läänemere tsirkalitoraali segasete	1160; 1170
MC53	Läänemere tsirkalitoraali liiv	1110; 1160
MC63	Läänemere tsirkalitoraali muda	1160; 1650
MD33	Läänemere avamere tsirkalitoraali jämedateraline sete	
MD43	Läänemere avamere tsirkalitoraali segasete	
MD53	Läänemere avamere tsirkalitoraali liiv	
MD63	Läänemere avamere tsirkalitoraali muda	
Must meri		
MA34	Musta mere litoraali jämedateraline sete	1160
MA44	Musta mere litoraali segasete	1130; 1140; 1160
MA54	Musta mere litoraali liiv	1130; 1140; 1160
MA64	Musta mere litoraali muda	1130; 1140; 1160
MB34	Musta mere infralitoraali jämedateraline sete	1110; 1160
MB44	Musta mere infralitoraali segasete	1110; 1170
MB54	Musta mere infralitoraali liiv	1110; 1130; 1160
MB64	Musta mere infralitoraali muda	1130; 1160

MC34	Musta mere tsirkalitoraali jämedateraline sete	1160
MC44	Musta mere tsirkalitoraali segasete	
MC54	Musta mere tsirkalitoraali liiv	1160
MC64	Musta mere tsirkalitoraali muda	1130; 1160
MD34	Musta mere avamere tsirkalitoraali jämedateraline sete	
MD44	Musta mere avamere tsirkalitoraali segasete	
MD54	Musta mere avamere tsirkalitoraali liiv	
MD64	Musta mere avamere tsirkalitoraali muda	
Vahemeri		
MA35	Vahemere litoraali jämedateraline sete	1160; 1130
MA45	Vahemere litoraali segasete	1140; 1160
MA55	Vahemere litoraali liiv	1130; 1140; 1160
MA65	Vahemere litoraali muda	1130; 1140; 1150; 1160
MB35	Vahemere infralitoraali jämedateraline sete	1110; 1160
MB45	Vahemere infralitoraali segasete	
MB55	Vahemere infralitoraali liiv	1110; 1130; 1150; 1160
MB65	Vahemere infralitoraali muda	1130; 1150
MC35	Vahemere tsirkalitoraali jämedateraline sete	1110; 1160
MC45	Vahemere tsirkalitoraali segasete	
MC55	Vahemere tsirkalitoraali liiv	1110; 1160
MC65	Vahemere tsirkalitoraali muda	1130; 1160
MD35	Vahemere avamere tsirkalitoraali jämedateraline sete	
MD45	Vahemere avamere tsirkalitoraali segasete	
MD55	Vahemere avamere tsirkalitoraali liiv	
MD65	Vahemere avamere tsirkalitoraali muda	

ME35	Vahemere batüaali ülemise vööndi jämedateraline sete	
ME45	Vahemere batüaali ülemise vööndi segasete	
ME55	Vahemere batüaali ülemise vööndi liiv	
ME65	Vahemere batüaali ülemise vööndi muda	
MF35	Vahemere batüaali alumise vööndi jämedateraline sete	
MF45	Vahemere batüaali alumise vööndi segasete	
MF55	Vahemere batüaali alumise vööndi liiv	
MF65	Vahemere batüaali alumise vööndi muda	

III LISA

ARTIKLI 5 LÕIKES 3 OSUTATUD MERELIIGID

- (1) [...]
- (2) väike saagrai (*Pristis clavata*)
- (3) väikehammas-saagrai (*Pristis pectinata*)
- (4) harilik saagrai (*Pristis pristis*)
- (5) [...]
- (6) hiidhai (*Cetorhinus maximus*) ja mõrtsukhai (*Carcharodon carcharias*)
- (7) ühtlane tumehai (*Etmopterus pusillus*)
- (8) Alfredi sarvikrai (*Manta alfredi*)
- (9) hiid-sarvikrai (*Manta birostris*)
- (10) vahemere merisarvik (*Mobula mobular*)
- (11) guinea merisarvik (*Mobula rochebrunei*)
- (12) astelsaba-merisarvik (*Mobula japonica*)
- (13) silesaba-merisarvik (*Mobula thurstoni*)
- (14) väike merisarvik (*Mobula eregoodootenkee*)
- (15) [...]
- (16) sirpuim-merisarvik (*Mobula tarapacana*)
- (17) lühiuim-merisarvik (*Mobula kuhlii*)
- (18) atlandi merisarvik (*Mobula hypostoma*)
- (19) mustkõht-tiibrai (*Raja (Dipturus) nidarosiensis*)
- (20) valgerai (*Raja alba*)
- (21) logardrailased (*Rhinobatidae*)
- (22) euroopa ingelhai (*Squatina squatina*)
- (23) lõhe (*Salmo salar*)
- (24) meriforell (*Salmo trutta*)
- (25) põhjamere siig (*Coregonus oxyrhynchus*)

IV LISA
ARTIKLI 9 LÕIKES 2 OSUTATUD AGROÖKOSÜSTEEMIDE ELURIKKUSE NÄITAJAD

Näitaja	Kirjeldus, ühikud ning näitaja määramise ja seire meetoodika
Rohumaaliblikate indeks	<p>Kirjeldus: see näitaja koosneb liikidest, mida peetakse Euroopa rohumaadele iseloomulikeks ja mis esinevad suures osas Euroopast ning on hõlmatud enamiku liblikaseirekavadega. Näitaja põhineb liikide arvukuse suundumuste geomeetrilisel keskmisel.</p> <p>Ühik: Index.</p> <p>Metoodika: meetoodika, mille on välja töötanud ja mida kasutab Butterfly Conservation Europe (Van Swaay, C.A.M, „<i>Assessing Butterflies in Europe – Butterfly Indicators 1990–2018</i>“, Technical report, Butterfly Conservation Europe, 2020).</p>
Orgaanilise süsiniku varu mineraalsetes põllumuldades	<p>Kirjeldus: see näitaja kirjeldab orgaanilise süsiniku varu mineraalsetes põllumuldades sügavusel 0–30 cm.</p> <p>Ühik: tonni orgaanilist süsinikku hektari kohta.</p> <p>Metoodika: meetoodika, mis on esitatud määruse (EL) 2018/1999 V lisas ja on kooskõlas valitsustevahelise kliimamuutuste rühma 2006. aasta suunistega kasvuhoonegaaside riiklike inventuuride kohta ning mida toetab maakasutuse raamuringu mullamoodul LUCAS Soil (Jones A. et al., „<i>LUCAS Soil 2022</i>“, Teadusuuringute Ühiskeskuse tehniline aruanne, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2021).</p>
Mitmekesiste maastikuelementidega põllumajandusmaa osakaal	<p>Kirjeldus: Suure mitmekesisusega maastikuelemendid, <u>nagu puhverribad, hekid, üksikud puud või puuderühmad, puude read, põlluservad, laigud, kraavid, ojad, väikesed märgalad, terrassid, kivikalmed ja -aiad, väikesed tiigid ja kultuurilised elemendid</u>, on põllumajanduslikus kontekstis esineva alalise loodusliku või poolloodusliku taimestiku elemendid, mis pakuvad ökosüsteemi teenuseid ja toetavad elurikkust.</p> <p>Nende ülesannete täitmiseks peavad maastikuelemente mõjutavad välised negatiivsed häiringud olema võimalikult väikesed, et tagada mitmesugustele taksonitele turvalised elupaigad, ning seetõttu peavad need maastikuelemendid vastama järgmistele tingimustele:</p> <p>a) neid ei tohi kasutada põllumajanduslikus tootmises (sealhulgas karjatamiseks ega sööda tootmiseks), välja</p>

	<p><u>arvatud juhul, kui selline kasutamine on vajalik elurikkuse säilitamiseks</u> ning</p> <p>b) neid ei tohiks töödelda väetiste ega pestitsiididega, <u>välja arvatud vähese sisendiga töötlemine tahke sõnnikuga.</u></p> <p>Kesa, <u>sealhulgas ajutist kesa</u>, võib pidada suure mitmekesisusega maastikuelemendiks, kui see vastab eespool esitatud kriteeriumidele a ja b. Toodangut andvaid puid, mis on osa [...] <u>kestlikust</u> agrometsandussüsteemidest <u>või ekstensiivsete vanade viljapuuaedade puid püsirohumaal</u> ning toodangut andvaid elemente [...] hekkides võib samuti käsitada suure mitmekesisusega maastikuelementidena, kui need vastavad eespool esitatud kriteeriumile b ja kui saagikoristus toimub ainult ajal, mil see ei sea ohtu suurt elurikkust.</p> <p>Ühik: % (osa kasutatavast põllumajandusmaast).</p> <p>Metoodika: nagu on välja töötatud määruse (EL) 2021/2115 I lisa näitaja I.21 alusel, mis maastikuelementide puhul põhineb väljaandel <u>(viimane ajakohastatud versioon)</u> LUCAS, Ballin M. et al., <i>Redesign sample for Land Use/Cover Area frame Survey (LUCAS)</i>, Eurostat 2018, ning kesa puhul väljaandel <i>Farm Structure, Reference Metadata in Single Integrated Metadata Structure</i>, online publication, Eurostat, <u>ja kohaldataval juhul suure mitmekesisusega maastikuelementide puhul, mis ei ole eespool toodud metoodikaga hõlmatud, mille liikmesriigid on välja töötanud kooskõlas artikli 11 lõikega 4a.</u></p> <p><u>LUCASe metoodikat ajakohastatakse korrapäraselt, et suurendada nende andmete usaldusväärsust, mida liikmesriigid kasutavad oma riiklike looduse taastamise kavade rakendamisel Euroopa Liidus ja riiklikul tasandil.</u></p>
--	--

V LISA

LEVINUD PÕLLULINDUDE INDEKS RIIGI TASANDIL

Kirjeldus

Põllulinnuindeks (Farmland Bird Index, FBI) annab ülevaate harilike ja laialt levinud põllulindude populatsioonide suundumustest ning on mõeldud Euroopa agroökosüsteemide elurikkuse olukorra hindamiseks. Riiklik põllulinnuindeks on mitut liiki hõlmav liitindeks, millega mõõdetakse riigis valitud vaatluskohtades põllulinnuliikide suhtelise arvukuse muutumise määra. Indeks põhineb spetsiaalselt valitud liikidel, mis vajavad põllumajandusmaa-elupaiku toitumiseks ja pesitsuseks. Riiklikud levinud põllulindude indeksid põhinevad iga liikmesriigi jaoks olulistel liikidel. Indeks arvutatakse võrdlusaasta suhtes, mille indeksi väärtuseks määratakse tavaliselt 100. Suundumuste väärtused väljendavad vastavate põllulindude populatsiooni suuruse üldist muutust teatava arvu aastate jooksul.

Metoodika: Metoodika: (2021): „*Long-term and large-scale multispecies dataset tracking population changes of common European breeding birds*“, Sci Data 8, 21.

<https://doi.org/10.1038/s41597-021-00804-2>

„Liikmesriigid, kus põllulinnupopulatsioonid on ajalooliselt rohkem kahanenud“, on liikmesriigid, kus poolte või rohkem kui poolte riiklikus levinud põllulindude indeksis arvesse võetavate liikide populatsioonid on pikaajalise vähenemissuundumusega. Liikmesriikides, kus teave populatsiooni pikaajaliste suundumuste kohta ei ole mõne liigi kohta kättesaadav, kasutatakse teavet liigi seisundi kohta Euroopa tasandil.

Need liikmesriigid on:

Tšehhi

Taani

Eesti

Soome

Prantsusmaa

Saksamaa

Ungari

Itaalia

Luksemburg

Madalmaad

Hispaania

„Liikmesriigid, kus põllulinnupopulatsioonid on ajalooliselt vähem kahanenud“, on liikmesriigid, kus vähem kui poolte riiklikus levinud põllulindude indeksis arvesse võetavate liikide populatsioonid on pikaajalise vähenemissuundumusega. Liikmesriikides, kus teave populatsiooni pikaajaliste suundumuste kohta ei ole mõne liigi kohta kättesaadav, kasutatakse teavet liigi seisundi kohta Euroopa tasandil.

Need liikmesriigid on:

Austria

Belgia

Bulgaaria

Horvaatia

Küpros

Kreeka

Iirimaa

Läti

Leedu

Malta

Poola

Portugal

Rumeenia

Slovakkia

Sloveenia

Rootsi

Levinud põllulindude indeksi arvutamiseks liikmesriikides kasutatavate liikide loetelu

Austria
<i>Acrocephalus palustris</i>
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus spinoletta</i>
<i>Anthus trivialis</i>
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Jynx torquilla</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Lullula arborea</i>
<i>Miliaria calandra</i>
<i>Oenanthe oenanthe</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Perdix perdix</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Serinus citrinella</i>
<i>Serinus serinus</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Turdus pilaris</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Belgia – Flandria	Belgia – Valloonia
<i>Alauda arvensis</i>	<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus pratensis</i>	<i>Anthus pratensis</i>
<i>Emberiza citrinella</i>	<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Falco tinnunculus</i>	<i>Corvus frugilegus</i>
<i>Haematopus ostralegus</i>	<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Hippolais icterina</i>	<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Hirundo rustica</i>	<i>Hirundo rustica</i>
<i>Limosa limosa</i>	<i>Lanius collurio</i>
<i>Linaria cannabina</i>	<i>Miliaria calandra</i>
<i>Motacilla alba</i>	<i>Motacilla flava</i>
<i>Motacilla flava</i>	<i>Passer montanus</i>
<i>Numenius arquata</i>	<i>Perdix perdix</i>
<i>Passer montanus</i>	<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Perdix perdix</i>	<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Phoenicurus ochruros</i>	<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Saxicola torquatus</i>	<i>Sylvia communis</i>
<i>Sylvia communis</i>	<i>Vanellus vanellus</i>
<i>Vanellus vanellus</i>	

Bulgaria
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Coturnix coturnix</i>
<i>Corvus frugilegus</i>
<i>Emberiza hortulana</i>

<i>Emberiza melanocephala</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Miliaria calandra</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Perdix perdix</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Upupa epops</i>

Horvaatia
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus campestris</i>
<i>Anthus trivialis</i>
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Coturnix coturnix</i>
<i>Emberiza cirrus</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Emberiza melanocephala</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Jynx torquilla</i>

<i>Lanius collurio</i>
<i>Lanius senator</i>
<i>Lullula arborea</i>
<i>Luscinia megarhynchos</i>
<i>Miliaria calandra</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Oenanthe hispanica</i>
<i>Oriolus oriolus</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Pica pica</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Upupa epops</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Küpros
<i>Alectoris chukar</i>
<i>Athene noctua</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Cisticola juncidis</i>
<i>Clamator glandarius</i>
<i>Columba palumbus</i>
<i>Coracias garrulus</i>
<i>Corvus corone cornix</i>
<i>Coturnix coturnix</i>

<i>Emberiza calandra</i>
<i>Emberiza melanocephala</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Francolinus francolinus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Chloris chloris</i>
<i>Iduna pallida</i>
<i>Linaria cannabina</i>
<i>Oenanthe cypriaca</i>
<i>Parus major</i>
<i>Passer hispaniolensis</i>
<i>Pica pica</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sylvia conspicillata</i>
<i>Sylvia melanocephala</i>

Tšehhi
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus pratensis</i>
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Ciconia ciconia</i>
<i>Corvus frugilegus</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Lanius collurio</i>

<i>Miliaria calandra</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Perdix perdix</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Serinus serinus</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Taani
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus pratensis</i>
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Corvus corone</i>
<i>Corvus frugilegus</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Gallinago gallinago</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Miliaria calandra</i>
<i>Motacilla alba</i>
<i>Motacilla flava</i>

<i>Oenanthe oenanthe</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Perdix perdix</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Sylvia curruca</i>
<i>Turdus pilaris</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]

Soome
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus pratensis</i>
<i>Corvus monedula</i>
<i>Crex crex</i>
<i>Delichon urbica</i>
<i>Emberiza hortulana</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Numenius arquata</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>

<i>Sylvia communis</i>
<i>Turdus pilaris</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Prantsusmaa
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Alectoris rufa</i>
<i>Anthus campestris</i>
<i>Anthus pratensis</i>
<i>Buteo buteo</i>
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Corvus frugilegus</i>
<i>Coturnix coturnix</i>
<i>Emberiza cirulus</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Emberiza hortulana</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Lullula arborea</i>
<i>Melanocorypha calandra</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Oenanthe oenanthe</i>
<i>Perdix perdix</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Sylvia communis</i>

<i>Upupa epops</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Saksamaa
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Athene noctua</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Limosa limosa</i>
<i>Lullula arborea</i>
<i>Miliaria calandra</i>
<i>Milvus milvus</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Kreeka
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Apus apus</i>
<i>Athene noctua</i>
<i>Calandrella brachydactyla</i>
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Carduelis chloris</i>
<i>Ciconia ciconia</i>
<i>Corvus corone</i>
<i>Corvus monedula</i>
<i>Delichon urbicum</i>

<i>Emberiza cirulus</i>
<i>Emberiza hortulana</i>
<i>Emberiza melanocephala</i>
<i>Falco naumanni</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Hirundo daurica</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Lanius minor</i>
<i>Lanius senator</i>
<i>Lullula arborea</i>
<i>Luscinia megarhynchos</i>
<i>Melanocorypha calandra</i>
<i>Miliaria calandra</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Oenanthe hispanica</i>
<i>Oenanthe oenanthe</i>
<i>Passer domesticus</i>
<i>Passer hispaniolensis</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Pica pica</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Streptopelia decaocto</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>

<i>Sylvia melanocephala</i>
<i>Upupa epops</i>

Ungari
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus campestris</i>
<i>Coturnix coturnix</i>
<i>Emberiza calandra</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Lanius minor</i>
<i>Locustella naevia</i>
<i>Merops apiaster</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Perdix perdix</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Sylvia nisoria</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Iirimaa
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Columba oenas</i>
<i>Columba palumbus</i>
<i>Corvus cornix</i>

<i>Corvus frugilegus</i>
<i>Corvus monedula</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Fringilla coelebs</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Chloris chloris</i>
<i>Motacilla alba</i>
<i>Passer domesticus</i>
<i>Phasianus colchicus</i>
<i>Pica pica</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
Italia
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus campestris</i>
<i>Calandrella brachydactyla</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Carduelis chloris</i>
<i>Corvus cornix</i>
<i>Emberiza calandra</i>
<i>Emberiza hortulana</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Jynx torquilla</i>
<i>Lanius collurio</i>

<i>Luscinia megarhynchos</i>
<i>Melanocorypha calandra</i>
<i>Motacilla alba</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Oriolus oriolus</i>
<i>Passer domesticus italiae</i>
<i>Passer hispaniolensis</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Pica pica</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Serinus serinus</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sturnus unicolor</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Upupa epops</i>

Läti
<i>Acrocephalus palustris</i>
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus pratensis</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Carpodacus erythrinus</i>
<i>Ciconia ciconia</i>
<i>Crex crex</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Locustella naevia</i>

<i>Motacilla flava</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Leedu
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus pratensis</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Ciconia ciconia</i>
<i>Crex crex</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Luksemburg
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Emberiza citrinella</i>

<i>Lanius collurio</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Sylvia communis</i>
Malta
<i>Calandrella brachydactyla</i>
<i>Linaria cannabina</i>
<i>Cettia cetti</i>
<i>Cisticola juncidis</i>
<i>Coturnix coturnix</i>
<i>Emberiza calandra</i>
<i>Lanius senator</i>
<i>Monticola solitarius</i>
<i>Passer hispaniolensis</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Serinus serinus</i>
<i>Streptopelia decaocto</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia conspicillata</i>
<i>Sylvia melanocephala</i>

Madalmaat
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus pratensis</i>
<i>Athene noctua</i>
<i>Calidris pugnax</i>

<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Corvus frugilegus</i>
<i>Coturnix coturnix</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Gallinago gallinago</i>
<i>Haematopus ostralegus</i>
<i>Hippolais icterina</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Limosa limosa</i>
<i>Miliaria calandra</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Numenius arquata</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Perdix perdix</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Spatula clypeata</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Tringa totanus</i>
<i>Turdus viscivorus</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Poola
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus pratensis</i>

<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Ciconia ciconia</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Emberiza hortulana</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Limosa limosa</i>
<i>Miliaria calandra</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Serinus serinus</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Upupa epops</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Portugal
<i>Athene noctua</i>
<i>Bubulcus ibis</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Chloris chloris</i>
<i>Ciconia ciconia</i>

<i>Cisticola juncidis</i>
<i>Coturnix coturnix</i>
<i>Delichon urbicum</i>
<i>Emberiza cirrus</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Lanius meridionalis</i>
<i>Linaria cannabina</i>
<i>Merops apiaster</i>
<i>Miliaria calandra</i>
<i>Milvus migrans</i>
<i>Passer domesticus</i>
<i>Pica pica</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Serinus serinus</i>
<i>Sturnus unicolor</i>
<i>Upupa epops</i>

Rumeenia
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus campestris</i>
<i>Calandrella brachydactyla</i>
<i>Ciconia ciconia</i>
<i>Corvus frugilegus</i>
<i>Emberiza calandra</i>
<i>Emberiza citrinella</i>

<i>Emberiza hortulana</i>
<i>Emberiza melanocephala</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Lanius minor</i>
<i>Linaria cannabina</i>
<i>Melanocorypha calandra</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Perdix perdix</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Upupa epops</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Slovakkia
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Emberiza calandra</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Chloris chloris</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Locustella naevia</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Serinus serinus</i>
<i>Streptopelia turtur</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Sylvia nisoria</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Slovenia
<i>Acrocephalus palustris</i>
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus trivialis</i>
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Columba oenas</i>
<i>Columba palumbus</i>
<i>Emberiza calandra</i>
<i>Emberiza cirrus</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Jynx torquilla</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Lullula arborea</i>
<i>Luscinia megarhynchos</i>
<i>Motacilla flava</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Phoenicurus phoenicurus</i>
<i>Picus viridis</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Saxicola torquatus</i>
<i>Serinus serinus</i>
<i>Streptopelia turtur</i>

<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Upupa epops</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

Hispaania
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Alectoris rufa</i>
<i>Athene noctua</i>
<i>Calandrella brachydactyla</i>
<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Cisticola juncidis</i>
<i>Corvus monedula</i>
<i>Coturnix coturnix</i>
<i>Emberiza calandra</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Galerida cristata</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Linaria cannabina</i>
<i>Melanocorypha calandra</i>
<i>Merops apiaster</i>
<i>Oenanthe hispanica</i>
<i>Passer domesticus</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Pica pica</i>
<i>Pterocles orientalis</i>
<i>Streptopelia turtur</i>

<i>Sturnus unicolor</i>
<i>Tetrax tetrax</i>
<i>Upupa epops</i>

Rootsi
<i>Alauda arvensis</i>
<i>Anthus pratensis</i>
<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Corvus frugilegus</i>
<i>Emberiza citrinella</i>
<i>Emberiza hortulana</i>
<i>Falco tinnunculus</i>
<i>Hirundo rustica</i>
<i>Lanius collurio</i>
<i>Motacilla fl ava</i>
<i>Passer montanus</i>
<i>Saxicola rubetra</i>
<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Sylvia communis</i>
<i>Vanellus vanellus</i>

VII LISA

ARTIKLI 10 LÕIGETES 2 JA 2a OSUTATUD METSAÖKOSÜSTEEMIDE ELURIKKUSE NÄITAJAD

Näitaja	Kirjeldus, ühik ning näitaja määramise ja seire meetoodika
Seisev lagupuit	<p>Kirjeldus: see näitaja tähistab seda, kui palju on metsas ja muul metsamaal seisvat surnud puitbiomassi.</p> <p>Ühik: m³/ha.</p> <p>Meetoodika: meetoodika, mille on välja töötanud ja mida kasutab FOREST EUROPE („<i>State of Europe’s Forests 2020</i>“, FOREST EUROPE 2020) ning mis on esitatud riiklike metsainventuuride kirjelduses väljaandes „<i>National Forest Inventories. Pathways for Common Reporting</i>“ (Tomppo E. et al., Springer, 2010) ning milles võetakse arvesse määruse (EL) 2018/1999 V lisas esitatud meetoodikat, mis on kooskõlas valitsustevahelise kliimamuutuste rühma 2006. aasta suunistega kasvuhoonegaaside riiklike inventuuride kohta.</p>
Lamav lagupuit	<p>Kirjeldus: see näitaja tähistab seda, kui palju on metsas ja muul metsamaal mahalangenud surnud puitbiomassi.</p> <p>Ühik: m³/ha.</p> <p>Meetoodika: meetoodika, mille on välja töötanud ja mida kasutab FOREST EUROPE („<i>State of Europe’s Forests 2020</i>“, FOREST EUROPE 2020) ning mis on esitatud riiklike metsainventuuride kirjelduses väljaandes „<i>National Forest Inventories. Pathways for Common Reporting</i>“ (Tomppo E. et al., Springer, 2010) ning milles võetakse arvesse määruse (EL) 2018/1999 V lisas esitatud meetoodikat, mis on kooskõlas valitsustevahelise kliimamuutuste rühma 2006. aasta suunistega kasvuhoonegaaside riiklike inventuuride kohta.</p>

Ebaühtlase vanuselise struktuuriga metsade osakaal	<p>Kirjeldus: see näitaja tähistab puidu varumiseks kasutatavate (forests available for wood supply, FAWS) ebaühtlase vanuselise struktuuriga metsade osakaalu võrreldes ühtlase vanuselise struktuuriga metsadega.</p> <p>Ühik: puidu varumiseks kasutatavate ebaühtlase vanuselise struktuuriga metsade osakaal (%).</p> <p>Metoodika: metoodika, mille on välja töötanud ja mida kasutab FOREST EUROPE („<i>State of Europe’s Forests 2020</i>“, FOREST EUROPE 2020) ning mis on esitatud riiklike metsainventuuride kirjelduses väljaandes „<i>National Forest Inventories. Pathways for Common Reporting</i>“ (Tomppo E. et al., Springer, 2010).</p>
Metsade ühendatus	<p>Kirjeldus: metsade ühendatus on metsaga kaetud alade kompaktsuse määr. Selle väärtus jääb vahemikku 0–100.</p> <p>Ühik: Index.</p> <p>Metoodika: metoodika, mille on välja töötanud FAO (Vogt P., et al., „<i>FAO – State of the World’s Forests: Forest Fragmentation</i>“, Teadusuuringute Ühiskeskuse tehniline aruanne, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg, 2019).</p>
Levinud metsalindude indeks	<p>Kirjeldus: see metsalindude näitaja kirjeldab levinud metsalindude arvukuse suundumusi ajas kogu nende Euroopa levilas. See on liitindeks, mille aluseks on Euroopa metsaelupaikadele iseloomulike linnuliikide vaatluse andmed. Indeks põhineb iga liikmesriigi konkreetsel liikide loetelul.</p> <p>Ühik: Index.</p> <p>Metoodika: Metoodika: Brlik et al., „Long-term and large-scale multispecies dataset tracking population changes of common European breeding birds“, <i>Sci Data</i> 8, 21 2021.</p>

<p>Orgaanilise süsiniku varu</p>	<p>Kirjeldus: see näitaja kirjeldab orgaanilise süsiniku varu metsaökosüsteemide varises ja mineraalmullas sügavusel 0–30 cm.</p> <p>Ühik: tonni orgaanilist süsinikku hektari kohta.</p> <p>Metoodika: metoodika, mis on esitatud määruse (EL) 2018/1999 V lisas ja on kooskõlas valitsustevahelise kliimamuutuste rühma 2006. aasta suunistega kasvuhoonegaaside riiklike inventuuride kohta ning mida toetab maakasutuse raamuuringu mullamoodul LUCAS Soil (Jones A. et al., „<i>LUCAS Soil 2022</i>“, Teadusuuringute Ühiskeskuse tehniline aruanne, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2021).</p>
<p><u>Valdavalt pärismaiste puuliikidega metsade osakaal</u></p>	<p><u>Kirjeldus: metsa ja muu metsamaa osakaal, kus domineerivad (>50 % kaetus) pärismaised puuliigid</u></p> <p><u>Ühik: %</u></p> <p><u>Metoodika: metoodika, mille on välja töötanud ja mida kasutab FOREST EUROPE („<i>State of Europe’s Forests 2020</i>“, FOREST EUROPE 2020) ning mis on esitatud riiklike metsainventuuride kirjelduses väljaandes „<i>National Forest Inventories. Pathways for Common Reporting</i>“ (Tomppo E. et al., Springer, 2010).</u></p>
<p><u>Puuliikide mitmekesisus.</u></p>	<p><u>Kirjeldus: see näitaja kirjeldab metsaaladel esinevate puuliikide keskmist arvu.</u></p> <p><u>Ühik: Indeks</u></p> <p><u>Metoodika: Põhineb järgmisel: FOREST EUROPE („<i>State of Europe’s Forests 2020</i>“, FOREST EUROPE 2020) ning mis on esitatud riiklike metsainventuuride kirjelduses väljaandes „<i>National Forest Inventories. Pathways for Common Reporting</i>“ (Tomppo E. et al., Springer, 2010).</u></p>

VII LISA

TAASTAMISMEETMETE NÄITED, MILLELE ON OSUTATUD

ARTIKLI 11 LÕIKES 8

- (1) Taastada märgalad, taassoostades kuivendatud turbaalasisid, eemaldades turbaalade kuivendusrajatisi, muutes poldreid uuesti üleujutatavaks ja lõpetades turba kaevandamise.
- (2) Parandada hüdroloogilisi tingimusi, suurendades pinnavee hulka ja dünaamikat ja parandades pinnavee kvaliteeti ning tõstes põhjaveetaset looduslike ja poollooduslike ökosüsteemide jaoks.
- (3) Eemaldada rohumaadelt, märgaladelt, metsadest ja hõreda taimkattega aladelt soovimatud võserikud või võõrliikide istandikud.
- (4) Rakendada märgalaviljelust.
- (5) Taastada jõgede loogelisis ning taasühendada jõgedest kunstlikult ära lõigatud looked või soodid.
- (6) Eemaldada piki- ja külgsuunalised tõkked (nt tammid ja paisud), anda jõe liikumiseks rohkem ruumi ja taastada vaba vooluga jõelõigud.
- (7) Taastada jõesängide ja järvede ning lauskmaa vooluveekogude looduslik seisund, näiteks kõrvaldades sängi kunstliku kindlustuse, optimeerides substraadi koostist või parandades või arendades elupaiga katvust.
- (8) Taastada looduslikud setteprotsessid.
- (9) Rajada kaldapuhvreid, nt kaldametsi, puhverribasid, niite või karjamaid.
- (10) Suurendada metsades ökoloogilisi elemente, nagu suured, vanad ja surevad puud (elupaigapuud) ning lamava ja seisva lagupuidu hulk.
- (11) Töötada mitmekesise metsastruktuuri saavutamise suunas, [...] **näiteks liigilise koosseisu** ja vanuse osas, ning võimaldada looduslikku uuendust ja puuliikide suksessiooni.

(11a) Aidata kaasa geograafiliste päritolude ja liikide rändele, kui see võib olla vajalik kliimamuutuste tõttu.

- (12) Suurendada metsade mitmekesisust, [...] **taastades** muude kui metsaelupaikade mosaiike, näiteks avatud niidu- või nõmmelaike, tiike või kiviseid alasid.
- (13) Kasutada looduslähedase või püsimeetsanduse meetodeid; istutada kohalikke puuliike.
- (14) Toetada põlismetsade ja küpsete puistute arengut (nt raiest loobumisega **või aktiivse hooldamisega, mis soodustab iseregulatsiooni funktsioonide ja asjakohase vastupanuvõime arengut**).
- (15) Võtta põllumaal ja intensiivselt kasutataval rohumaal kasutusele mitmekesised maastikuelemendid, nagu puhverribad, pärismaiste lilledega põlluservad, hekid, puud, metsatukad, astangulised müürid, tiigid, elupaigakoridorid, astmelauad jne.
- (16) Suurendada sellise põllumajandusmaa osakaalu, kus rakendatakse agroökoloogilisi majandamisviise, nagu mahepõllumajandust või agrometsandust, segaviljelust ja külvikorda, integreeritud taimekaitset ja toitainete integreeritud majandamist.
- (17) Vajaduse korral vähendada rohumaadel karjatamise intensiivsust või niitmise režiimi ning alustada uuesti ekstensiivset koduloomade karjatamist ja ekstensiivset niitmist seal, kus sellest on loobutud.
- (18) Lõpetada keemiliste pestitsiidide ning keemiliste ja loomasõnnikust saadud väetiste kasutamine või vähendada seda.
- (19) Lõpetada rohumaade kündmine ja tootlike rohttaimede seemnete kasutamine.
- (20) Eemaldada istandikud varem dünaamilistelt sisemaaluitestikelt, et taastada tuule loomulik dünaamika avatud elupaikade heaks.
- (21) Parandada elupaikade vahelist ühendatust, et võimaldada liikide populatsioonide arengut ning piisavat isendite või geenivahetust, samuti liikide rännet ja kliimamuutustega kohanemist.
- (22) Lasta ökosüsteemides oma looduslikul dünaamikal välja kujuneda, näiteks loobudes toodangu kogumisest ning edendades looduslähedust ja metsikut loodust.

- (23) Kõrvaldada ja tõrjuda invasiivseid võõrliike ning hoida ära või minimeerida uute invasiivsete võõrliikide sissetoomist.
- (24) Viia miinimumini püügitegevuse negatiivne mõju mereökosüsteemile, näiteks kasutades merepõhjale väiksemat mõju avaldavaid püügivahendeid.
- (25) Taastada olulised kalade kudemis- ja kasvualad.
- (26) Tagada struktuurid või substraadid, mis soodustavad mereelustiku taastumist, nt korallrahud, austririfid, kivikarid.
- (27) Taastada meriheina- ja kelbikooslused, stabiliseerides aktiivselt merepõhja, vähendades ja võimaluse korral kõrvaldades survetegureid või tegeledes aktiivse paljundamise ja istutamisega.
- (27a) Taastada mereelupaikade ökoloogia jaoks eluliselt oluliste iseloomulike kohalike liikide populatsioon või seda parandada, rakendades passiivseid või aktiivseid taastamismeetmeid, nt noorisendite sissetoomist.**
- (28) Vähendada mitmesuguseid merereostuse vorme, näiteks toitainet-, müra- ja plastireostust.
- (29) Suurendada linna rohealaid, mis sisaldavad ökoloogilisi elemente, näiteks parke, puid ja [...] metsatukki, haljaskatuseid, niidulilledega rohumaid, aedu, linnaaiamaid, puiesteid, aasasid ja hekke, tiike ja vooluveekogusid, **võttes muu hulgas arvesse liikide mitmekesisust, kohalikke liike, kohalikke tingimusi ja vastupanuvõimet kliimamuutustele.**
- (30) Takistada, vähendada ja heastada kõigis ökosüsteemides ravimitest, ohtlikest kemikaalidest, asula- ja tööstusreoveest ning muudest jäätmetest, sealhulgas prügist ja plastist, ning valgusest tulenevat reostust.
- (31) Muuta mahajäetud tööstusalad, endised tööstusalad ja karjäärid loodusaladeks.